

М.А.Н.

Завдання

IV етапу Всеукраїнських
учнівських олімпіад
з навчальних предметів

2024/2025 навчальний рік

ІСТОРІЯ
ПРАВознавство

Київ — 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

Завдання

IV етапу Всеукраїнських
учнівських олімпіад
з навчальних предметів
2024/2025 навчальний рік

ІСТОРІЯ

ПРАВознавство

Практикум

Київ
Національний центр
«Мала академія наук України»
2025

Автори:

Ю. Д. Батан, канд. юрид. наук, С. С. Герасимчук, канд. юрид. наук,
І. В. Козич, д. юрид. наук, проф., Н. М. Крестовська, д. юрид. наук, проф.,
В. М. Лисик, канд. юрид. наук, доц., Л. Г. Матвеева, д. юрид. наук, проф.,
С. С. Мирза, канд. юрид. наук, доц., О. В. Муза, д. юрид. наук,
А. О. Руккас, канд. іст. наук, доц., Г. М. Хлібовська, канд. іст. наук, доц.

Відповідальна за випуск:

А. І. Грітчина, канд. пед. наук

Упорядники:

Т. П. Заїка, канд. філос. наук, ст. дослідник,
О. М. Косьмій, канд. політ. наук, доц., Л. К. Таран

*Рекомендовано для використання в освітньому процесі
рішенням науково-методичної ради
Національного центру «Мала академія наук України»
(протокол № 2 від 16.06.2025)*

3-13 **Завдання IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів. 2024/2025 навчальний рік. Історія, правознавство : практикум /** Ю. Д. Батан, С. С. Герасимчук, І. В. Козич та ін. ; відп. за вип. А. І. Грітчина ; упоряд.: Т. П. Заїка, О. М. Косьмій, Л. К. Таран. – Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2025. – 152 с.
ISBN 978-617-7945-97-9

Практикум створено для підготовки учнів до участі в олімпіадах з історії та правознавства. Він містить завдання IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад 2024/2025 навчального року, розроблені для перевірки рівня знань, умінь аналізувати ключові дати й поняття, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, орієнтуватися в історичних процесах і правових явищах. До збірника включено як тестові, так і практичні, творчі завдання, укладені з урахуванням вікових особливостей і рівня підготовки учасників.

Видання адресоване учням 8–11 класів і педагогам, які супроводжують їх під час підготовки до інтелектуальних змагань.

УДК 373

© Батан Ю. Д., Герасимчук С. С.,
Козич І. В. та ін., 2025

© Національний центр
«Мала академія наук України», 2025

ISBN 978-617-7945-97-9

ЗМІСТ

Список скорочень	4
Вступ	6
ІСТОРІЯ	7
8 клас	8
9 клас	13
10 клас	18
11 клас	24
Критерії оцінювання та відповіді	33
ПРАВОНАВСТВО	71
9 клас	72
10 клас	86
11 клас	102
Критерії оцінювання та відповіді	118
Список літератури	144
Список ілюстрацій	148
Відомості про авторів	150

Список скорочень

БКУ – Бюджетний кодекс України
ВАПЛІТЕ – Вільна академія пролетарської літератури
ВКП(б) – Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВКУ – Виборчий кодекс України
ВР України – Верховна Рада України
ВУСПП – Всеукраїнська спілка пролетарських письменників
ГПКУ – Господарський процесуальний кодекс України
ЄКПЛ – Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод
ЗКУ – Земельний кодекс України
ЗУ – Закон України
ЗУНР – Західноукраїнська Народна Республіка
КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України
КЗпПУ – Кодекс законів про працю України
ККУ – Кримінальний кодекс України
КПКУ – Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
НАТО – Організація Північноатлантичного договору

НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ
ООН – Організація Об'єднаних Націй
РУП – Револьюційна українська партія
СВУ – Спілка визволення України
СКУ – Сімейний кодекс України
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
США – Сполучені Штати Америки
УГГ – Українська Гельсінська група
УГС – Українська Гельсінська спілка
УНР – Українська Народна Республіка
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка
УЦР – Українська Центральна Рада
ЦК ВКП(б) – Центральний комітет Всесоюзної комуністичної партії
(більшовиків)
ЦКУ – Цивільний кодекс України
ЦПКУ – Цивільний процесуальний кодекс України
ЦРУ – Центральне розвідувальне управління

ВСТУП

Історія та правознавство є невіддільними складниками гуманітарної освіти, які формують в учнів глибоке розуміння становлення і розвитку суспільства, закономірностей його політичного й правового життя. Історична пам'ять – основа національної ідентичності, а правова свідомість – запорука громадянської відповідальності й активної участі у демократичному житті країни.

Вивчення історії дає змогу осмислити минуле в усій його складності: від героїчних звершень до трагедій, від еволюції державності до боротьби за свободу. Цей предмет вчить критично аналізувати джерела, порівнювати події, виявляти причинно-наслідкові зв'язки й доходити висновків, що формує наукове мислення.

Правознавство ж, своєю чергою, забезпечує учнів базовими знаннями про норми права, державний устрій, механізми захисту прав людини й громадянина. Здатність орієнтуватися у правовому полі стає сьогодні необхідною компетентністю кожного свідомого громадянина, який має обстоювати власні інтереси й діяти відповідально в межах чинного законодавства.

Олімпіадні змагання з історії та правознавства стимулюють учнів до поглибленого вивчення цих предметів, розвивають логіку, аналітичне й системне мислення. Участь в інтелектуальних змаганнях вчить формувати й обстоювати власну позицію, готувати аргументовані відповіді, працювати з джерелами.

Збірник укладено з урахуванням сучасних підходів до оцінювання предметних компетентностей. Він містить різнорівневі завдання, що охоплюють широке коло тем з вітчизняної та всесвітньої історії, основ правознавства, особливостей функціонування інституцій держави та громадянського суспільства. Завдання спрямовані не лише на відтворення знань, а й на формування навичок аналізу, порівняння, аргументації.

Сподіваємося, що запропонований практикум стане корисним інструментом у підготовці до олімпіад з історії та правознавства, а також сприятиме вихованню вдумливого, свідомого й відповідального громадянина, який добре знає історію свого народу і володіє правовими знаннями, необхідними у сучасному світі.

Анна Грігчина,
заступник директора
з методичної роботи НЦ «МАНУ»,
кандидат педагогічних наук

ІСТОРИЯ

8 клас

Теоретичний тур

Загальна кількість балів – 100.

1. У колі істориків поширене переконання, що в Європі після 1500 р. сталося «диво», секрет якого пов'язаний зі стрімким розвитком капіталізму. Висловіть свою думку щодо цієї тези. Відповідь надайте у формі короткої статті, при цьому використовуйте такі терміни: «банки», «буржуазія», «капіталізм», «мануфактура», «Новий час», «найманний робітник», «суспільні верстви», «технічний прогрес», «первісне нагромадження капіталу», «торгові компанії».

(25 балів)

2. Уявіть, що до вас звернувся редактор історичної газети із пропозицією написати статтю про Богдана Хмельницького з нагоди 430-ї річниці від дня його народження. Дайте назву статті та розкрийте основні віхи його життя і діяльності.

(25 балів)

3. Світогляду європейців ранньомодерної доби були притаманні ідеї гуманізму. Визначте зміст поняття «гуманізм», причини появи й поширення гуманістичних ідей. Вкажіть, як вплинули вони на культуру українських земель.

(25 балів)

4. Український історик Віктор Горобець вважає Гадяцьку угоду «найгеніальнішим проектом, сформованим українською і польською елітами за всю історію складних українсько-польських стосунків». Чи погоджуєтесь ви з такою думкою? Дайте оцінку Гадяцької угоди за таким алгоритмом: причини українсько-польського переговорного процесу, основний зміст угоди, результати впровадження в життя її положень.

(25 балів)

Практичний тур

Загальна кількість балів – 100.

1. Прочитайте уривки з джерел з історії Волинсько-Галицької держави. Назвіть події, про які йдеться, дати й історичну постать, причетну до них:

1) «Прислав Папа послів достойних, що принесли вінець, і скіпетр, і корону, які означають королівський сан, кажучи: “Сину! Прийми од нас вінець королівства”»;

2) «Коли ж монголи прийшли, то князь, почувши це, сівши на коня, помчав подивитися на небачену рать. Коли війська між собою зіткнулися, то князь виїхав вперед, і воєвода Семен Олуйович, і воєвода Василько Гаврилович. Ударили вони в полки монгольські. Князь був поранений у груди. Але через молодість і одвагу він не чув ран, що були на тілі його, ...був бо він сильний і кріпко боровся, побиваючи монголів»;

3) «[Вони]... спокійно пішли на битву під [Ярославом], бо серця їх завзяті були і рвалися до бою. Списи так ламалися об броню, наче це були удари грому, і з обох же сторін многі, упавши з коней, померли, а інші поранені були сильними ударами»;

4) «Князь поїхав до Батия... І поклонився він за обичаєм їх, і увійшов у вежу його... О тихіша лиха честь татарська! Князь, котрий володів із братом своїм Руською землею, Києвом, Володимиром і Галичем, і іншими краями, нині сидить на колінах і холопом себе називає. А вони данини хочуть, і погрози ідуть. Пробув же князь у них днів двадцять і п'ять, а тоді відпустили його, і поручена земля його йому. І був плач через обиду його, але більша була радість, що він є здоров»;

5) «Не личить держати нашу батьківщину крижевникам (хрестоносцям)... І пішли вони на них із великою силою, і узяли город [Дорогичин] місяця березня, і старійшину їх Бруна схопили, і воїв захопили, і вернулися у Володимир».

(11 балів)

2. Виберіть із переліченого умови угод, укладених Військом Запорозьким під час козацької революції:

- 1) право на відносини з іншими державами;
- 2) чисельність козацького війська – 60 тисяч осіб;
- 3) автономія Війська Запорозького в межах Київщини, Чернігівщини, Брацлавщини;

Брацлавщини;

- 4) козацький реєстр – 20 тисяч осіб;
- 5) заборона дипломатичних відносин з Річчю Посполитою і Кримським ханством;

ханством;

- 6) козацький реєстр – 40 тисяч осіб;
- 7) автономія Війська Запорозького в межах Київщини;
- 8) право займати державні посади мали лише православні;
- 9) повернення польської адміністрації до Брацлавщини і Чернігівщини;
- 10) визначення розмірів платні козакам і старшині;
- 11) повернення випищиків до попереднього соціального стану;
- 12) перерахування частини податків до царської казни;
- 13) виведення польських військ з території Війська Запорозького;
- 14) шляхті поверталися маєтки в Брацлавському і Чернігівському

воєводствах.

Внесіть їхні номери у відповідні графи таблиці.

Зборівський договір	Білоцерківський договір	Березневі статті

(14 балів)

3. В історичній традиції сформувалися вислови, які характеризують певні події, явища. Поясніть їхнє значення:

- 1) «Із варягів у греки»;
- 2) «Зустріч цивілізацій»;
- 3) «Солоницька трагедія»;
- 4) «Золотий спокій»;
- 5) «Революція цін»;
- 6) «Тарасова ніч»;
- 7) «Великий згін»;
- 8) «Чорна рада».

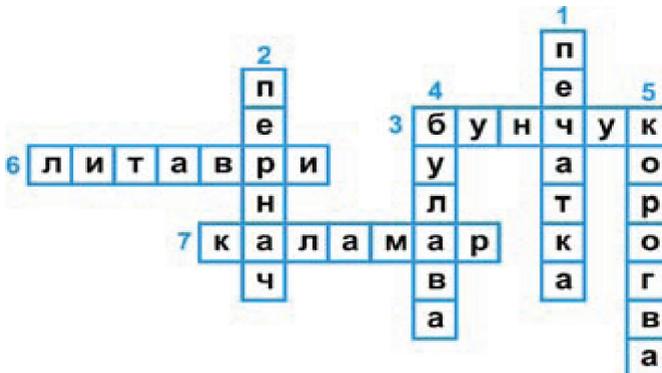
(16 балів)

4. Розв'яжіть завдання історичної вікторини:

- 1) історична дисципліна, яка вивчає походження гербів;
- 2) державна торгово-економічна політика, спрямована на залучення в країну дорогоцінних металів, досягнення вигоди від зовнішньої торгівлі;
- 3) історична наука, що вивчає монети, гроші й медалі;
- 4) назва корінних жителів місцевості чи країни;
- 5) історична дисципліна, об'єктом дослідження якої є історія письма;
- 6) організація поселень за межами своєї країни;
- 7) учасники іспанських і португальських завойовницьких походів до Центральної та Південної Америки;
- 8) назва доколумбової цивілізації, розташованої у сучасному Перу;
- 9) грамота про відпущення гріхів її покупцеві;
- 10) розпорядчий акт адміністративно-політичного характеру гетьманів у XVII–XVIII ст.;
- 11) наймане піхотне військо, створене гетьманом Петром Дорошенком;
- 12) наука, яка досліджує історію людського суспільства за речовими пам'ятками.

(12 балів)

5. Виконайте завдання «Кросворд навпаки»: назвіть слова та сформулюйте запитання.

(15 балів)

6. Розгляньте картосхему, дайте їй назву, коротко опишіть одну із зображених на ній подій (5–6 речень).

(14 балів)

7. Період Високого Відродження називають добою титанів. Вкажіть назви зображених творів мистецтва та їхніх авторів, коротко опишіть творчість кожного з них (4–5 речень).

(18 балів)

9 клас**Теоретичний тур**

Загальна кількість балів – 100.

1. У світогляді людей Нового часу особливе місце посіло Просвітництво – «доба розуму». Охарактеризуйте основні ідеї просвітницького суспільного устрою. Поміркуйте, чи міг абсолютизм співіснувати з ідеями Просвітництва. Відповідь аргументуйте.

(20 балів)

2. В архітектурі українських земель XVIII ст. домінував стиль бароко. Визначте його характерні риси. Проведіть віртуальну екскурсію для своїх однокласників, показавши не менше шести архітектурних споруд, збудованих у цьому стилі українськими й зарубіжними майстрами. Опишіть одну з них.

(20 балів)

3. Визначальною рисою XIX ст. стала модернізація усіх сторін життя європейського суспільства. Підготуйте повідомлення на тему «Українські землі у XIX ст.: між традиційним укладом і модернізацією», за основу візьміть економічні й соціальні процеси, повсякденне життя населення.

(20 балів)

4. Уявіть, що ви є учасником конференції на тему «Громадівський рух у Наддніпрянщині», яку проводить Мала академія наук. Вкажіть тему свого виступу та складіть його план у формі тез.

(20 балів)

5. Цьогоріч минає 160 років від часу завершення Громадянської війни у США, однієї з найбільш драматичних подій в історії країни. Дехто з американських істориків вважає, що під час Громадянської війни кожна зі сторін сподівалася на блискавичну перемогу. Висловіть свою думку про те, чому ці надії не справдилися і чому перемогла Північ.

(20 балів)

Практичний тур

Загальна кількість балів – 100.

1. Уявіть себе архівістом, котрий виявив, що історичні джерела розташовані на полицях не за часом їхньої появи. Розмістіть названі джерела у хронологічному порядку:

- 1) «Кобзар» Тараса Шевченка;
- 2) «Історія русів»;
- 3) «Грамматика малоросійського нарiччя» Олексія Павловського;
- 4) примірник часопису «Громада»;
- 5) «Історія Малої Русі» Дмитра Бантиш-Каменського;
- 6) «Хроніка з літописців стародавніх» Феодосія Софоновича;
- 7) примірник газети «Зоря Галицька»;
- 8) «Історія Малоросії» Миколи Маркевича;
- 9) «Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького»;
- 10) Літопис Самійла Величка.

(10 балів)

2. Дотепер у Великій Британії в обігу перебувають банкноти номіналом 20 фунтів стерлінгів з портретом Адама Сміта й 50 фунтів стерлінгів з портретами Метью Бултона і Джеймса Ватта. Поясніть, чому саме вони зображені на реверсах банкнот. Відповідь аргументуйте.

(10 балів)

3. Назвіть історичних осіб, зображених на ілюстраціях. Визначте, що їх може об'єднувати, і коротко (4–5 речень) напишіть про кожного з них.

1)

2)

3)

(12 балів)

4. Вкажіть, про які події йдеться в уривках з історичних джерел, назвіть їхні дати:

1) «...Ми, Катерина II, імператриця всеросійська... Об'являємо всім нашим людям, які живуть в... Речі Посполитій, зокрема у воєводствах Київському, Подільському, Брацлавському, Волинському... Ми змушені з жалем прийняти до відома, що... кріпаки, відкинувши послух владі і їхнім панам, допустились убивств... внаслідок обману розбишак, які видають себе частиною Війська Запорозького»;

2) «...государ Ягайло, великий князь, з усіма своїми ще не хрещеними братами, ближніми, ...жагуче бажає й просить прийняти їх у католицьку віру святої римської церкви... обіцяє свої литовські й руські землі навек приєднати до королівства Польського...»;

3) «Німеччина надто мала для Австрії і Пруссії, тому нам довелося обстоювати проти Австрії наше право на існування, і не від нас залежало уникнення цього конфлікту. Перебіг подій у Німеччині не припускає іншої розв'язки»;

4) «Представники французького народу... прийняли рішення викласти в цій урочистій декларації природні, невід'ємні і священні права людини...»

1. Люди народжуються і залишаються вільними і рівними у правах...»;

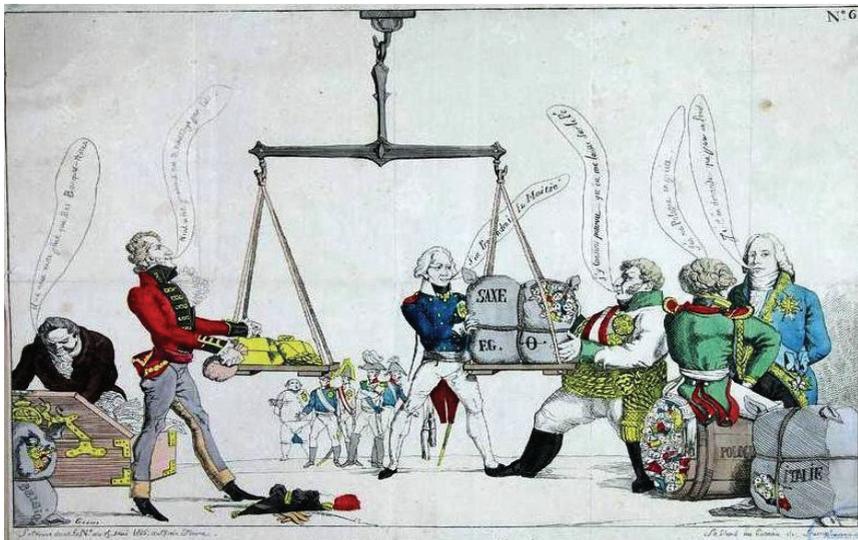
5) «...[Лук'ян Кобилиця] поширив між підданими ідею, що вони вільні й мусять відібрати у дідичів ліси... повідав Кобилиця підданам, що він має цісарський патент, друкований золотими буквами, який забезпечує населенню Русько-Кимполунзького округу ці свободи...»;

6) «...І встане Україна із своєї могили, і знову озоветься до всіх братів Слов'ян, і встане Слов'янщина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні царівни, ні князя, ні графа... ні пана... ні кріпака, ні холопа – ні в Московщині, ні в Польщі, ні в Україні, ні в Чехії, ні у Хорутан (Хорватів), ні у Сербів, ні у Болгар...»

І буде Україна непідлеглою Республікою в союзі Слов'янським».

(12 балів)

5. 210 років минуло від часу завершення роботи Віденського конгресу. Поміркуйте, яку ідею, присвячену цій події, відображено на карикатурі. Дайте їй назву. Аргументовано доведіть тезу: «Можна стверджувати, що рішення Віденського конгресу суттєво змінили міжнародну ситуацію в тогочасній Європі».

(10 балів)

6. В історичному тексті були пошкоджені окремі слова. Прочитайте й заповніть прогалини.

Кінець XVIII – перша половина XIX ст. в Україні – це період становлення вищої освіти. З 1784 р. працював _____ у Львові. ____ р. відкрито Харківський університет, а у 1834 р. – _____. Щоправда, Києво-Могилянську академію, яка у ____ ст. була вищим навчальним закладом в українських землях, 1817 р. закрили, а через два роки на її основі створили _____. Крім університетів вищу освіту надавали ліцеї. Зокрема, свою роботу розпочав з 1817 р. _____ в Одесі, з 1819 р. – _____ у Кременці, а також _____ у місті _____, заснована князем Олександром

Безбородьком та його братом. Згідно з реформою Олександра II, університети отримали _____. Наступним кроком імператора стала реформа початкової та середньої освіти, проведена в _____ р.

(11 балів)

7. Заповніть таблицю: впишіть дати й події з історії України та світу.

Події в історії України	Рік	Події всесвітньої історії
	1635	Завершення шведського етапу в Тридцятилітній війні
Битва під Зборовом		
	1783	Укладення Версальського договору
	1791	
	1817	Відзначення 300-річчя початку Реформації німецькими студентами у замку Варбург
	1821	Повстання в П'ємонті, організоване карбонаріями
Поява альманаху «Русалка Дністровая»		
Утворення Головної Руської Ради у Львові		
	1856	
	1861	Утворення Італійського королівства

(15 балів)

8. Укладіть глосарій (словник) із десяти понять до теми «Козацтво в російсько-османських війнах другої половини XVIII – першої третини XIX ст.». Поясніть їхнє значення.

(20 балів)

10 клас

Теоретичний тур

Загальна кількість балів – 100.

1. Напишіть статтю на тему «Історія як драма народу: українське село у 1930-х роках», в якій розкрийте суть політичних, соціальних, економічних і культурних змін, що відбулися в українському селі внаслідок політики колективізації, розкуркулення та Голодомору. Обґрунтуйте, чому саме цей період багато істориків називає цивілізаційним зломом.

(20 балів)

2. Незадовго до своєї трагічної загибелі Симон Петлюра написав брошуру «Московська воша. Оповідання дядька Семена про те, як московські воші їдять Україну та що з ними треба робити», що вийшла друком аж через 40 років після його смерті. Поясніть, як ви розумієте основну ідею цієї роботи – «не так страшні московські воші, як свої гниди», кого і чому Петлюра називає вошами, а кого і чому – гнидами.

(20 балів)

3. Розкрийте суть нацистської політики Голокосту, взявши за основу вислів письменника, журналіста й громадського діяча, лауреата Нобелівської премії миру Елі Візеля: «Не всі жертви були євреями, але всі євреї були жертвами».

(20 балів)

4. Прочитайте текст і визначте, про якого українського політичного та громадського діяча у ньому йдеться. Складіть його політичний портрет, використовуючи, зокрема, наведені факти, розкрийте сутність політичних ідей і думок цієї особистості.

Навчався на юридичному факультеті Київського університету; належав до таємної організації, члени якої поклялися всіма силами поширювати серед українців ідеї Кобзаря; став одним із засновників

першої активної політичної партії на Наддніпрянській Україні; написав для неї програму, яка зазнала гострої критики від однопартійців за надмірний радикалізм; тоді створив власну партію; підготував проєкт майбутньої Конституції України; фактично першим почав війну з імперськими пам'ятниками; був одним із лідерів українського військового руху в російській армії; конфліктував з Центральною Радою, перейшов в опозицію до гетьмана, намагався повалити й Директорію.

(20 балів)

5. У другій половині XIX – на початку XX ст. людство зробило чимало видатних винаходів. Вкажіть п'ять найбільш вагомих винаходів того часу, які, на вашу думку, справили визначний, революційний і універсальний вплив на весь подальший хід історії, політичну, науково-технічну, економічну, соціальну, культурну сфери. Свою думку обґрунтуйте.

(20 балів)

Практичний тур

Загальна кількість балів – 100.

1. Внаслідок поразки у Першій світовій війні Німеччина втратила всі свої колоніальні володіння. Заповніть тематичну таблицю, вкажіть, до яких саме держав відійшли колишні німецькі володіння.

Володіння	Держава / держави, до яких відійшли
Німецький Камерун	1 2
Німецька Східна Африка	1 2 3
Німецька Південно-Західна Африка	1
Німецьке Того	1 2

Володіння	Держава / держави, до яких відійшли
Німецька Нова Гвінея	1
	2
Німецьке Самоа	1
Циндао (Цзяо-Чжоу)	1

(12 балів)

2. Прочитайте текст і заповніть прогалини.

Масові репресії в Україні почалися раніше, ніж в інших радянських республіках. Першого удару було завдано по старій _____ . Потрібно було довести наявність у СРСР ворогів, які загрожують суспільному й державному ладу. Перший такий процес відбувся 1924 р. (процес «_____»). На початку 1929 р. прокотилася нова хвиля арештів діячів української науки, культури й _____ церкви. Через рік у Харкові над ними відбувся судовий процес. До різних термінів ув'язнення було засуджено 45 осіб, серед них два академіки (_____ та _____). Їм приписували створення «_____», яка начебто збиралася повалити радянську владу в Україні. У травні 1933 р. після кампанії цькування наклав на себе руки _____, а в липні – _____. Убивство відомого діяча ВКП(б) _____ 1 грудня 1934 р. стало приводом для розгортання нової кампанії терору. Перший «кіровський» процес розпочався в Києві. Його учасниками стали колишні діячі українського визвольного руху. Працівники державної безпеки сфабрикували справу вигаданого «_____». Після пленуму ЦК ВКП(б) у лютому – березні 1937 р. почався «_____». Лісовий масив неподалік селища _____ під Києвом є найбільшим в Україні місцем масових поховань жертв комуністичних політичних репресій.

(12 балів)

3. Викресліть одну зайву позицію, що не відповідає логіці запропонованого ряду, і поясніть свій вибір:

- 1) матриархат, «Союз українок», суфражизм, фемінізм;
- 2) депортація, міграція, мобілізація, репатріація;
- 3) демократія, консерватизм, лібералізм, націоналізм;

- 4) Г. Петровський, Х. Раковський, М. Скрипник, О. Шумський;
 5) «Пласт», «Січ», «Сокіл», Юнацька спілка;
 6) губернія, волость, округ, повіт.

(12 балів)

4. Напишіть значення усталених висловів, які мають історичне підґрунтя, вкажіть, коли і з якого приводу вони виникли.

Вислів	Значення	Час і обставини виникнення
Жовта преса		
П'ята колона		
Столипінський вагон		
Залізна завіса		
Троянський кінь		
Бананова республіка		
Варфоломієва ніч		
Свята простота		

(16 балів)

5. Уважно прочитайте біографічну довідку про Євгена Коновальця. У тексті підкресліть помилки та виправте їх.

«Народився 14 червня 1891 р. в селі Зашків на Тернопільщині. Навчався на правничому факультеті Віденського університету. Вів активну громадсько-політичну діяльність, був членом головної управи Українського студентського союзу та Української радикальної партії. На початку Першої світової війни мобілізований до австрійської армії. В червні 1915 р., під час боїв на Маківці, потрапив у російський полон. Після Лютневої революції розгорнув широку організаційну і пропагандистську роботу серед полонених українців. Наприкінці липня 1917 р. приїхав до Києва. У жовтні – листопаді 1917 р. сформував Легіон Українських січових стрільців, який незабаром перетворився на одну з найбоездатніших частин Армії УНР. Взимку 1918 р. його частина відзначилась під час придушення Лютневого повстання більшовиків у Києві, а в березні визволяла столицю. 1 травня 1918 р. на вимогу німецького командування частина була розформована. У серпні 1918 р. отримав від гетьмана П. Скоропадського дозвіл на формування Окремого загону Січових стрільців у Києві. Після підписання гетьманом договору про федерацію підтримав Директорію

УНР. У 1918–1919 рр. керував дивізією, корпусом і групою Січових стрільців. У грудні 1919 р. видав наказ про самодемобілізацію своїх підрозділів. У серпні 1920 р. за його участю створено Організацію українських націоналістів. Згодом було вирішено створити єдину революційно-політичну організацію, яка ґрунтувалась на націоналістичній ідеології та поширювалась на всі українські землі. Взимку 1929 р. на конгресі у Празі було створено Українську військову організацію, головою проводу якої він став. Установив контакти з політичними колами Німеччини, Великої Британії, Литви, Іспанії, Італії та організував українські політично-інформаційні служби в багатьох політичних центрах Європи. Його діяльність, намагання поставити українське питання в ООН, постійні заходи з налагодження націоналістичного підпілля в УРСР викликали занепокоєння в Москві. У 1937 р. Сталін наказав розробити план його “нейтралізації”. 23 травня 1938 р. був убитий у Парижі. Вбивство виконав Павло Судоплатов, який зумів увійти в довіру і вручити вибухівку, замасковану під дитячу іграшку як подарунок “від друзів”».

(12 балів)

6. Визначте, про яких осіб йдеться у наведених характеристиках:

- 1) у 1919–1920 рр. командував 3-ю Залізною стрілецькою дивізією Армії УНР, у 1920–1924 рр. був генеральним інспектором армії;
- 2) керівник Революційної повстанської селянської армії на півдні України;
- 3) очолював Армію УНР у II Зимовому поході проти більшовиків;
- 4) очолював Армію УНР у I Зимовому поході й у війні проти більшовиків 1920 р.;
- 5) здійснив похід українських військ на Крим навесні 1918 р.;
- 6) ініціатор створення полку імені Костя Гордієнка, військовий міністр УНР у 1919 р.;
- 7) створив і очолив Гайдамацький кіш Слобідської України;
- 8) головнокомандувач Галицької армії, який у листопаді 1919 р. підписав угоду з білогвардійцями;
- 9) головнокомандувач Галицької армії, автор Чортківської офензиви;
- 10) у 1915–1917 рр. командував армією на Румунському фронті, у квітні – листопаді 1918 р. – військовий міністр Української Держави;

11) розбив більшовицькі війська біля Замостя у 1920 р., військовий міністр УНР у 1921 р.

(11 балів)

7. Дайте визначення термінів:

- 1) санація;
- 2) антисемітизм;
- 3) асиміляція;
- 4) бліцкриг;
- 5) експропріація;
- 6) модернізм;
- 7) контрибуції;
- 8) підмандатні території;
- 9) дивна війна;
- 10) репарації;
- 11) Ліга Націй;
- 12) анексія;
- 13) консерватизм.

(13 балів)

8. Заповніть таблицю, що ілюструє основні напрями діяльності гетьмана Павла Скоропадського, вказавши по два здобутки / результати.

Напрямок діяльності	Здобутки / результати
Зовнішня політика	1
	2
Внутрішня політика	1
	2
Військо, безпека	1
	2
Економіка	1
	2
Освіта, наука	1
	2
Культура	1
	2

(12 балів)

11 клас

Теоретичний тур

Загальна кількість балів – 100.

1. Напишіть статтю на тему «Україна в системі радянського контролю: від Хрущова до Брежнєва», в якій порівняйте політику радянського керівництва щодо України в періоди «відлиги» та «застою». Вкажіть, як змінювалися можливості для національного, культурного й духовного життя і який із цих періодів, на вашу думку, мав більш суперечливі наслідки.

(20 балів)

2. 1959 р. в Нью-Йорку вийшло друком есе Євгена Маланюка, в якому він писав про малоросійство, давню «хворобу» українського суспільства, котру він влучно називає «капітуляцією перед боєм». Зокрема, Євген Маланюк писав: «Комплекс малоросійства є складний і заплутаний. Він – в своїй змінливості – має багато облич і сторін. Він часто є замаскований, особливо в останніх десятиліттях, коли, буваючи знаряддям в чужих руках, він зазвичай маскується гопакошароварництвом, відповідно спростаченою мовою... ховається за лжепатріотичною вірشوграфією й етнографічною патріотикою взагалі». Спираючись на слова Євгена Маланюка, напишіть, у чому, на вашу думку, полягає суть малоросійства, яких форм і проявів воно може набувати і чим небезпечне. Свою думку обґрунтуйте.

(20 балів)

3. Розкрийте суть нацистської політики Голокосту, взявши за основу вислів письменника, журналіста й громадського діяча, лауреата Нобелівської премії миру Елі Візеля: «Не всі жертви були євреями, але всі євреї були жертвами».

(20 балів)

4. Уявіть, що ви берете участь у конференції, присвяченій 80-річчю Ялтинської та Потсдамської конференцій. Сформулюйте тему та складіть план свого виступу в формі тез.

(20 балів)

5. У другій половині XX – на початку XXI ст. людство зробило чимало видатних винаходів. Вкажіть п'ять найбільш вагомих винаходів того часу, які, на вашу думку, справили визначний, революційний і універсальний вплив на весь подальший хід історії, політичну, науково-технічну, економічну, соціальну, культурну сфери. Свою думку обґрунтуйте.

(20 балів)

Практичний тур

Загальна кількість балів – 100.

1. Попри часову віддаленість ми сьогодні часто послуговуємось фразеологізмами, запозиченими з античної міфології, легенд та історії. Вкажіть, якою була першооснова кожного вислову і яким є його сучасне розуміння.

Вислів	Першооснова (коротка суть міфу чи легенди)	Сучасне образне значення
Скринька Пандори		
Дамоклів меч		
Прокрустове ложе		
Яблуко розбрату		
Ахіллесова п'ята		
Троянський кінь		
Піррова перемога		
Гордіїв вузол		
Сізіфова праця		
Танталові муки		
Авгієві стайні		

(11 балів)

2. Прочитайте текст і заповніть прогалини.

Відновлення / насадження радянської влади викликало масовий опір населення. Боротьбу провадила _____ під командуванням _____. Органом вищого політичного керівництва національно-визвольним рухом була _____. Її очолював _____. Каральні загони блокували величезні райони, щоб не дати збройному опору й підпіллю зірвати перші радянські повосенні _____. Усіх, хто був пов'язаний з підпіллям, знищували або відправляли до Сибіру. Ці події увійшли в історію як _____. Зазнавши значних втрат, українські партизани здійснювали рейди, щоб прорватися до _____. Це мало великий інформаційний розголос у світі. У березні _____ р. на конспіративній квартирі під _____ у бою з підрозділом радянських спецслужб загинув очільник українських партизанів. Його наступник _____ уже не міг координувати дії розрізнених загонів. _____ р. він був заарештований радянськими спецслужбами. Загони, які ще продовжували боротьбу, діяли до _____ р.

(12 балів)

3. Заповніть таблицю: впишіть події з історії України та світу, які відбувалися у вказані роки.

Події в історії України	Рік	Події всесвітньої історії
	1915	
	1919	
	1921	
	1933	
	1941	
	1946	
	1947	
	1965	
	1989	
	1991	

(10 балів)

4. До кожної форми протистояння СРСР і західних країн у період холодної війни наведіть по два конкретні приклади:

- 1) висування територіальних претензій;
- 2) взаємні погрози;
- 3) дипломатичні маневри;
- 4) гонка озброєнь;
- 5) локальні збройні конфлікти;
- 6) боротьба спецслужб;
- 7) ідеологічне протиборство.

(12 балів)

5. Вкажіть, кому з відомих діячів ХХ ст. належать наведені вислови (ім'я, прізвище й ким був), коли і за яких обставин (з якого приводу) вони були проголошені:

- 1) «Я привіз вам мир»;
- 2) «Я не можу запропонувати нічого, окрім крові, важкої праці, сліз і поту»;
- 3) «Дві тисячі років тому слова, що вимовлялися з особливою гордістю, які могла сказати людина, були “Я – громадянин Риму”. Зараз, у вільному світі, найбільш горді слова є “Я – берлінець”»;
- 4) «Лише ми здатні сказати “ні” американському протекторату. Ні німці, ні італійці, ні бельгійці, ні голландці не скажуть “ні”. Лише ми одні можемо це зробити, і у цьому наш обов'язок»;
- 5) «Це один маленький крок для людини і величезний стрибок для людства».

(10 балів)

6. Уважно прочитайте біографічну довідку про Левка Лук'яненка, підкресліть і виправте помилки у тексті.

«Народився 24 серпня 1928 р. на Черкащині. Пережив Голодомор 1932–1933 рр., від смерті врятував батько, приховавши трохи картоплі. Наприкінці 1944 р. призваний до німецької армії. Служив в Австрії. 1953 р. вступив на економічний факультет Київського університету. Вів активне громадське життя, зрозумів, що обраний ним шлях помилковий, вирішив орієнтуватися на підпільну боротьбу. У вересні

1958 р., після завершення навчання, призначений в райком партії у Тернопільській області. Робота була пов'язана з постійними поїздками по селах району, тому бачив, як людей заганяли в колгоспи. Разом з кількома однодумцями вирішив створити підпільну партію – Українську республіканську соціалістичну спілку. У середині 1959 р. перевівся в редакцію районної газети. 7 листопада 1960 р. в Тернополі відбулася перша організаційна зустріч, на якій обговорили програму партії. Оскільки програма була дуже гостра, вирішили її знищити, а до наступної зустрічі підготувати нову. У січні 1961 р. був заарештований. Засуджений до 15 років ув'язнення. Через 72 доби Верховний Суд змінив покарання 10 роками позбавлення волі. У листопаді 1976 р. увійшов до складу Української Гельсінської спілки. Написав звернення до Белградської наради 35 країн з приводу дискримінації українців, зокрема права на еміграцію. Виступив на захист художника Петра Рубана, написав статтю «Правосуддя чи рецидиви терору?». 12 грудня 1977 р. був заарештований, оголосив голодування, відмовився давати показання, також відмовився від громадянства. Засуджений до 10 років позбавлення волі та 5 років заслання. Продовжив боротьбу, готував і передавав на Захід інформацію. У березні 1988 р. був заочно обраний головою УГГ. У листопаді 1988 р. помилуваний, звільнений із заслання, невдовзі повернувся до України. У квітні 1990 р. на установчому з'їзді УГГ обраний головою створеної на її базі Радикальної української партії. У березні обраний депутатом ВР України. Автор Акта проголошення незалежності України. Балотувався на посаду Президента України. 1992–1993 рр. – посол України в Канаді. Народний депутат України II, IV, V скликань. 2000–2001 рр. – один із лідерів протесту «Революція на граніті». Брав активну участь у Помаранчевій революції. 2017 р. висунутий на здобуття Нобелівської премії миру, але помер незадовго до засідання Нобелівського комітету».

(14 балів)

7. Визначте, про яких осіб йдеться у наведених характеристиках:

1) у 1918–1919 рр. воював у складі Армії УНР, зокрема брав участь у придушенні Січневого повстання в Києві, про що згодом зняв фільм;

вступив до партії боротьбистів; у 1921–1923 рр. був на дипломатичній роботі у закордонних представництвах УСРР в Польщі та Німеччині; пізніше зайнявся творчою діяльністю, свій перший успішний фільм зняв за сценарієм, основу якого написав отаман Юрко Тютюнник;

2) за власними словами, його батько мав французьке коріння і походив від солдата наполеонівської армії 1812 р., а мати – сербське; воював у складі Армії УНР, був бунчужним у 3-му Гайдамацькому полку; вчився в Житомирській юнацькій школі, мав стати українським офіцером; свої перші твори почав друкувати в армійській газеті «Український козак»; згодом став класиком української літератури, за одні й ті самі твори спочатку нагороджений Сталінською премією, а потім підданий цькуванню;

3) за родинними переказами, його пращур був полковником у Богдана Хмельницького; перша друкована збірка творів вийшла наприкінці 1918 р. у видавництві «Сяйво»; 1923 р. створив твір-антиутопію, одним з перших показавши суть тоталітарного суспільства; у другій половині 1920-х рр. зазнав критики за протистояння великодержавному шовінізму ЦК ВКП(б), але згодом почав писати на партійне замовлення, капітулював перед владою; був міністром освіти і головою Верховної Ради УРСР; не повіривши у хрущовську відлигу, лишився на позиціях сталінізму, виступав з осудом шістдесятників;

4) син підполковника, кадрового офіцера царської армії та Армії УНР; 1923 р. опубліковано його перший поетичний твір; 1936 р. був завербований НКВС (псевдо – Петро Уманський), почав писати доноси, але співпрацював з органами неохоче, був невдоволений своєю роллю донощика, вигороджував тих, на кого писав доноси; у 1943–1948 рр. був заступником голови уряду радянської України, радником делегації УРСР в ООН; понад 25 років працював головним редактором «Української радянської енциклопедії»; номінувався на Нобелівську премію з літератури;

5) мав медичну освіту; 1918 р. мобілізований до Армії УНР; 1919 р. – начальник медично-санітарного управління Міністерства залізниць УНР, того ж року потрапив у полон до «червоних», звідки його визволив мало не сам Микола Скрипник; йому приписують фразу «У вагоні Директорія, під вагоном територія...»; брав участь у діяльності «Плугу» і «Гарту»,

співпрацював з журналом «Червоний перець», на сторінках якого висміював діячів української інтелігенції, засуджених на процесі СВУ; відсидів 10 років у сталінських таборах;

6) служив у музичному відділі Міністерства освіти УНР; за часів Української Держави працював у музичному відділі «Дніпросоюзу», котрий фінансував Симон Петлюра; виступив засновником Народного хору, двох капел, на основі яких згодом виникла капела «Думка», Республіканської капели; у січні 1919 р. диригував хором під час урочистостей з нагоди проголошення Акту злуки; з червня 1919 р. – головноуповноважений з організації музичних колективів УНР; священник, один з ініціаторів створення Української автокефальної церкви;

7) син знаного українського громадського й культурного діяча польського походження, хлопомана; деякий час жив і виховувався в родині Миколи Лисенка; перша книга з'явилася друком, коли авторові ледве виповнилося 15 років; навчався на медичному факультеті Київського університету, але лікарем не став; займався літературною творчістю; у 1920-х рр. належав до неокласиків; попри звання, премії та виконання замовлень влади за тоталітарних часів зумів зберегти людську порядність, за що неодноразово був цькований режимом (1947 р. газета «Радянська Україна» надрукувала статтю-звинувачення у «буржуазному об'єктивізмі, відсутності більшовицької партійності... не оволодів основами марксистсько-ленінського світогляду... не позбувся впливу буржуазно-націоналістичної ідеології»);

8) український літератор, який за фахом був ветеринарним лікарем; 1919 р. – аташе з питань культури посольства УНР в Угорщині; збирав кошти для допомоги людям в Україні під час голодомору 1921–1923 рр.; з 1924 р. жив у Празі, був одним із тих, хто стояв біля витоків Українського вільного університету; помер 1944 р., одержавши звістку про смерть у концтаборі свого сина, відомого українського поета і політичного діяча;

9) український письменник, театральний режисер і актор, громадсько-політичний діяч, член РУП; з 1910 р. працював у театрі М. Садовського; один із засновників Української Центральної Ради, член її 1-го складу; 1920 р. емігрував до Польщі; 1926 р. повернувся до

радянської України; викладав у Харківському музично-драматичному інституті, згодом працював у Всеукраїнському фотокіноуправлінні тощо; 1934 р. заарештований як польський шпигун, 1938 р. розстріляний; його головний твір – поема, навіяна легендою про чудодійну траву, яка повертає людям втрачену пам'ять;

10) у 1918–1919 рр. воював сотником у важкому гарматному дивізіоні Запорізького корпусу Армії УНР, але потім перейшов на бік «червоних»; працював землеміром за своїм основним фахом; займався літературною творчістю, належав до «Плугу», ВАПЛІТЕ, ВУСПП, відомий під псевдонімом, який є скороченням від прізвища; йому приписують фразу, яка стала крилатою, – «не читав, але засуджую» (була сказана в ході цькування Б. Пастернака наприкінці 1958 р.).

(10 балів)

8. Дайте визначення термінів:

- 1) депортація;
- 2) диктатура;
- 3) геноцид;
- 4) тоталітаризм;
- 5) авторитаризм;
- 6) расизм;
- 7) нацизм;
- 8) фашизм;
- 9) дискримінація.

(9 балів)

9. Вкажіть, які події ілюструють наведені карикатури, коли вони відбулися і на підставі чого ви дійшли таких висновків.

Завдання IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів

1)

2)

3)

"AND HOW ARE WE FEELING TO-DAY?"

(12 балів)

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

8 клас

Теоретичний тур

№	Критерії оцінювання
1	Назва повідомлення: сформульовано влучну, змістовну й релевантну назву, що відобразила міркування учасника стосовно запропонованої тези. Структурованість і логічність викладу матеріалу: здійснено чіткий поділ відповіді на вступ, основну частину й висновок; забезпечено логічну послідовність викладення думок і узгодженість між окремими частинами тексту. Використання запропонованих термінів та їхнє тлумачення: використано всі зазначені терміни, надано їхнє коректне тлумачення. Зміст відповіді: продемонстровано власне розуміння історичних процесів і виявлено здатність до їхнього аналізу; засвідчено знання міжтермінологічних зв'язків і вміння інтегрувати терміни у загальну логіку міркувань
2	Назва статті: сформульовано влучну, образну назву статті, що відповідає темі, здатна привернути увагу читача, відображає зміст публікації. Вступ: обґрунтовано значення постаті Б. Хмельницького в українській та європейській історії. Основні віхи життя та діяльності Б. Хмельницького: виокремлено ключові події життя Б. Хмельницького (наприклад, походження, освіта, військова й політична кар'єра, створення Гетьманщини, дипломатична діяльність тощо); дотримано хронологічної послідовності; подано точні історичні факти; встановлено зв'язок між особистим життям і ширшим історичним контекстом. Структура та зміст викладу: забезпечено внутрішню логіку тексту; побудовано зв'язні абзаци з логічними переходами між частинами; здійснено аналіз подій, а не лише переказано факти

№	Критерії оцінювання
	Висновки: сформульовано обґрунтовані висновки; забезпечено їхню логічну відповідність основному змісту статті. Стиль викладу: дотримано жанрових особливостей газетної статті; забезпечено доступність викладу для широкого читачького загалу
3	Вступ: сформульовано зміст питання, окреслено його актуальність, визначено історико-культурний контекст. Визначення поняття «гуманізм»: подано чітке й історично обґрунтоване визначення поняття з урахуванням специфіки доби Відродження. Обґрунтування причин виникнення гуманістичних ідей: проаналізовано соціальні, економічні, політичні й культурні чинники, що зумовили появу гуманізму. Окреслення хронологічних меж і факторів поширення гуманізму в Європі: висвітлено етапність розвитку й проаналізовано умови поширення гуманістичних ідей. Огляд представників гуманістичної ідеології: названо ключових діячів-гуманістів, надано стисло характеристику їхнього внеску. Аналіз впливу гуманізму на культуру українських земель: з'ясовано, яким чином гуманістичні ідеї проникли на українські терени; наведено конкретні приклади (українські мислителі, освітні інституції, тексти, культурні явища тощо). Висновки: сформульовано обґрунтовані підсумки, що логічно впливають із розглянутого матеріалу
4	Структура та логіка викладу: відповідь має чітку структуру з дотриманням логіки викладення історичного матеріалу; забезпечено послідовність думок і зв'язність викладу. Ставлення до позиції історика: критично осмислено оцінку Гадяцької угоди істориком В. Горобцем, аргументовано підтримано або заперечено його точку зору з наведенням відповідних історичних прикладів чи міркувань. Причини Гадяцького процесу: надано та коректно використано історичні факти; проаналізовано ситуацію в Гетьманщині на час укладення угоди; забезпечено аргументованість міркувань

№	Критерії оцінювання
	Основний зміст Гадяцької угоди: розкрито головні положення угоди; проаналізовано можливості реалізації її пунктів у конкретному історичному контексті; висвітлено роль Ю. Немирича як ідеолога й розробника проекту угоди. Результати впровадження та вплив рішень договору на ситуацію в Гетьманщині: оцінено ступінь практичної реалізації угоди; проаналізовано наслідки для української політики, внутрішньої ситуації в Гетьманщині та взаємин з Річчю Посполитою. Висновки та оригінальність: зроблено узагальнення, що підсумовують відповідь; виявлено власне бачення значення Гадяцької угоди; продемонстровано оригінальність міркувань, нестандартність підходів і глибину осмислення проблеми

Практичний тур

1. До усіх згаданих подій був причетний князь / король Данило Романович:

1) коронація Данила Романовича в Дорогичині 1253 р. представником Папи Римського абатом Опізо;

2) битва на річці Калка між монголами й об'єднаним військом половців і руських князів 1223 р.;

3) битва біля міста Ярослав 1245 р., в якій князі Данило й Василько розгромили військо угорських і польських лицарів, котрих підтримували галицькі бояри;

4) поїздка Данила Романовича наприкінці 1245 р. в Золоту Орду до хана Батия, щоб отримати ярлик (грамоту) з дозволом на управління власними землями;

5) битва під Дорогичином 1238 р., в якій князі Данило і Василько розгромили військо тевтонських лицарів Добжинського ордену.

2. Умови угод, укладених Військом Запорозьким у ході козацької революції.

Зборівський договір	Білоцерківський договір	Березневі статті
1, 3, 6, 8, 13	4, 7, 9, 11, 14	2, 5, 10, 12

3. Значення висловів, які характеризують певні події:

1) назва торговельного шляху від Балтійського до Чорного моря, який поєднував Русь із Візантією;

2) образний вислів, що стосується періоду Великих географічних відкриттів, коли почалася тісна взаємодія цивілізацій країн Європи, Азії та Америки;

3) вирішальний бій 1596 р. в урочищі Солониця під час повстання Северина Наливайка;

4) період 1638–1648 рр., який ознаменувався відсутністю протистояння між козацькими загонами і Річчю Посполитою;

5) різке підвищення цін на товари, яке спостерігалось в країнах Європи після початку Великих географічних відкриттів у XVI ст.;

6) 15 травня 1630 р. відбувся переможний бій козацького війська під проводом Тараса Федоровича з польським військом біля Переяслава;

7) примусове переселення мешканців Правобережної України на лівий берег, організоване гетьманом Іваном Самойловичем у 1678–1679 рр.;

8) козацька рада, яка відбулась у червні 1663 р. в Ніжині; гетьманом було обрано Івана Брюховецького.

4. Відповіді до історичної вікторини: 1) геральдика; 2) меркантилізм; 3) нумізMATика; 4) аборигени; 5) палеографія; 6) колонія; 7) конкістадори; 8) Держава інків; 9) індульгенція; 10) універсал; 11) сердюки; 12) археологія.

5. Критерії оцінювання відповіді:

• запитання сформульовані чітко, зрозуміло, логічно й відповідають термінам / словам, наведеним у кросворді;

- відсутні двозначні або неточні формулювання, дотримано історичної достовірності;
- питання не надто елементарні, але й не надто складні;
- назва кросворда змістовна, коротка й відображає головну ідею / тему добірки слів.

6. Критерії оцінювання відповіді:

- назва картосхеми коротка, зрозуміла й історично точна, відтворює головний зміст зображеного (подію, процес, період);
- чіткий вибір однієї події: з-поміж усього зображеного обрано лише одну подію – найбільш зрозумілу, важливу або знакову;
- короткий, але змістовний опис події з дотриманням логіки викладу: дата, місце події (якщо є), учасники, опис перебігу чи суті події, результат або наслідок події (підкреслено її значення у контексті історичного періоду);
- коректне використання фактів: опис базується на історичних фактах, підтверджених картосхемою, відсутні фактологічні помилки, не змішано події з різних періодів.

7. Критерії оцінювання відповіді:

- вказано правильну назву твору мистецтва та його автора;
- знання матеріалу: зазначено ключові події з життя митця, які вплинули на його творчість, а також жанри або галузі мистецтва, в яких він працював; визначено основні риси стилю митця та їхнє місце в естетиці Високого Відродження;
- відповідь структурована й послідовна.

Відповіді: 1) «Флорентійська П'єта» («Оплакування Христа») Мікеланджело Буонарроті; 2) «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі; 3) «Сикстинська Мадонна» Рафаеля Санті.

9 клас

Теоретичний тур

№	Критерії оцінювання
1	Розуміння змісту поняття «Просвітництво»: надано чітке й коректне визначення поняття, окреслено хронологічні межі епохи, наведено імена основних представників Просвітництва та стисло охарактеризовано їхні ключові ідеї. Основні риси просвітницького суспільного устрою: викладено зміст провідних ідей епохи Просвітництва (наприклад, природне право людини, теорія суспільного договору, поділ влади на незалежні гілки, верховенство права, скасування станових привілеїв, рівність громадян перед законом, особиста свобода, толерантність, економічна свобода (підтримка вільної конкуренції, забезпечення права на приватну власність і свободу підприємницької діяльності) тощо). Визначення поняття «абсолютизм»: подано лаконічне й точне визначення цього поняття, зазначено характерні риси абсолютизму. Пояснення поняття «освічений абсолютизм»: сформульовано визначення поняття, названо основних представників / представниць і країни, де вони правили, окреслено особливості їхньої політики. Реформи в дусі «освіченого абсолютизму»: розкрито зміст найважливіших реформ, здійснених у межах освіченого абсолютизму (освітньої, релігійної, адміністративної, законодавчої), а також охарактеризовано ключові соціально-економічні перетворення. Ідеї Просвітництва, що були відкинуті освіченими монархами: визначено основні просвітницькі ідеї, які не були реалізовані на практиці (наприклад, ідея народного суверенітету, принцип реальної демократії, усунення монархічної форми правління тощо)

№	Критерії оцінювання
	Висновки: сформульовано логічний і аргументований висновок щодо співіснування або несумісності абсолютизму з ідеями Просвітництва. Висновок пов'язано з основним змістом відповіді й наведено у формі узагальнення
2	Розуміння характерних рис стилю бароко: розкрито ключові ознаки бароко в архітектурі (пишність, декоративність, динамічність форм, застосування складних композицій, поєднання мистецтва з релігійною символікою тощо), продемонстровано знання основних майстрів, які працювали в цьому стилі (як українських, так і закордонних). Перелік архітектурних споруд у стилі бароко: наведено щонайменше шість архітектурних барокових об'єктів, вказано їхніх авторів і місце розташування кожного. Опис однієї архітектурної споруди: наведено ґрунтовний опис однієї зі споруд з акцентом на характерні риси стилю бароко. Дотримання стилю віртуальної екскурсії: відповідь представлено у форматі віртуальної подорожі для однокласників, обрано оригінальну й доречну назву екскурсії
3	Дотримання територіальних і хронологічних меж: чітко зазначено, що йдеться саме про українські землі XIX ст., без виходу за визначені часові й просторові межі. Застосовано історичні поняття і персоналії: коректно вжито історичні терміни, поняття та імена діячів, дотичних до економічних, соціальних і культурних змін на українських землях у XIX ст. Логічність, послідовність і відповідність формі повідомлення: дотримано структури (вступ, основна частина, висновки), збережено логічну послідовність викладу, аргументи наведено зв'язно й цілісно. Визначення змін в економічному житті: окреслено основні процеси модернізації економіки (розвиток промисловості, скасування кріпацтва, трансформації в аграрному секторі, поява нових форм власності та підприємництва, транспортна революція тощо)

№	Критерії оцінювання
	Характеристика змін у соціальних процесах: розкрито сутність соціальних зрушень, як-от: формування нових суспільних верств (інтелігенція, робітники), зміни в становищі селян, динаміка освіти, урбанізація, міграційні процеси тощо. Виокремлення змін у повсякденному житті населення: показано трансформації побуту, освіти, культури, традицій, звичаїв і способу життя як міського, так і сільського населення в умовах поступової модернізації
4	Визначення теми доповіді: чітко й коректно сформульована тема доповіді, яка не повторює назву конференції та не торкається інших періодів. Відповідність формі завдання (план у вигляді тез): структурований виклад матеріалу у формі логічно-послідовних тез, які охоплюють основні аспекти теми, є стислими, інформативними. Вступ: обґрунтовано актуальність обраної теми, її значущість для сучасного розуміння історичних процесів. Історичні передумови виникнення громадівського руху: висвітлено політичні, соціальні, культурні чинники, що сприяли виникненню руху. Історична періодизація громадівського руху: визначено основні етапи розвитку громадівського руху, висвітлено ключові події та зміни у діяльності громад. Провідні діячі громадівського руху: вказано імена провідних діячів руху (наприклад, В. Антоновича, М. Драгоманова, П. Чубинського та інших). Внесок громадівського руху у розвиток національного відродження: визначено основні сфери впливу (наприклад, освіта, культура, наука, мова), наведено приклади діяльності громад, що сприяли національному піднесенню. Значення громадівського руху: розкрито історичну роль руху у формуванні національної свідомості, його значення для подальшого розвитку українського визвольного руху

№	Критерії оцінювання
5	Розуміння історичного контексту: правильно відтворено основні причини Громадянської війни в США, зокрема, вказано, що це була боротьба між Північчю (Союзом), яка виступила проти рабства, і Півднем (Конфедерацією), який намагався зберегти рабовласницький лад; окреслено економічні й політичні передумови конфлікту (наприклад, різниця в економічних інтересах щодо податків, торгівлі). Усвідомлення драматизму війни для США: зазначено, що це найкровопролитніша війна в історії США, яка спричинила значні людські втрати, руйнування, особливо на Півдні, де переважно відбувалися бойові дії; розкрито глибокі соціальні й психологічні наслідки (війна «між своїми», що призвела до родинних і суспільних трагедій); вказано, що в результаті поразки Півдня відбулися зміни в економічному й суспільному житті, а також те, що після завершення війни країна довгі роки залишалася розділена світоглядом, що вплинуло на політику й расові відносини. Аргументи сторін на користь швидкої перемоги: наведено аргументи воюючих сторін, зокрема: Північ вважала, що її чисельна перевага та промисловість швидко зламають супротив Півдня, натомість Південь сподівався на власну військову підготовку, бойовий дух, а також допомогу Великої Британії та Франції, швидку втому від війни Півночі. Пояснення, чому надії на швидку перемогу виявилися хибними: зазначено про географічні масштаби конфлікту, відсутність підтримки Півдня з боку європейських держав, недооцінку супротивника з обох боків. З'ясування причин перемоги Півночі: розкрито чинники перемоги Півночі, як-от: економічна та промислова перевага, переважання в чисельності населення, морська блокада Півдня, лідерство президента Авраама Лінкольна, його здатність об'єднати суспільство, прийняття закону про гомстеди, який збільшив підтримку Півночі серед фермерів, звільнення рабів, яке дало моральну перевагу Півночі й підірвало економіку Півдня

№	Критерії оцінювання
	Логічність, аргументованість і структура відповіді: чіткість структури, логічна послідовність викладу, обґрунтованість тверджень

Практичний тур

1. Хронологічна послідовність (6, 9, 10, 2, 3, 5, 1, 8, 7, 4):

6) «Хроніка з літописців стародавніх» Феодосія Софоновича (1672–1673 рр.);

9) «Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького» (1710 р.);

10) Літопис Самійла Величка (1720 р.);

2) «Історія русів» (поява твору – друга половина XVIII ст.);

3) «Грамматика малоросійського нарiччя» Олексія Павловського (1818 р.);

5) «Історія Малої Русі» Дмитра Бантиш-Каменського (1822 р.);

1) «Кобзар» Тараса Шевченка (1840 р.);

8) «Історія Малоросії» Миколи Маркевича (1842 р.);

7) примірник газети «Зоря Галицька» (1848 р.);

4) примірник часопису «Громада» (1878 р.).

2. Критерії оцінювання відповіді:

- обґрунтування доцільності зображення Адама Сміта на банкноті: вказано його ключову роль в історії економічної думки, зокрема, як автора теорії «невидимої руки» ринку, ідеї вільної конкуренції, ринкової саморегуляції тощо; висвітлено його внесок у формування економічної моделі, що сприяла піднесенню Великої Британії;

- обґрунтування доцільності зображення Джеймса Ватта та Метью Бултона на банкноті: висвітлено інноваційний внесок Джеймса Ватта у вдосконалення парової машини, що стало поштовхом до промислової революції; аргументовано підприємницьку роль Метью Бултона як промисловця, що сприяв практичному впровадженню винаходів Джеймса Ватта; підкреслено значення їхньої співпраці для становлення

нової індустріальної економіки; вказано причини зображення означених історичних постатей у контексті визначення їхньої ролі для економічного розвитку Великої Британії та перетворення її на провідну державу світу.

3. На ілюстраціях зображені: 1) Михайло Максимович; 2) Михайло Остроградський; 3) Ісмаїл Гаспринський.

Критерії оцінювання відповіді:

- названо історичного діяча та сферу його діяльності;
- визначено, що об'єднує цих історичних осіб (наприклад, галузь науки, підтримка розвитку освіти, демократичні погляди);
- надано стислу характеристику діяльності кожної особи, участі у розвитку науки, освіти, громадській діяльності.

4. Події, про які йдеться в уривках з історичних джерел, та їхні дати: 1) Коліївщина (1768 р.); 2) Кревська унія (1385 р.); 3) Австро-пруська війна (1866 р.); 4) Декларація прав людини і громадянина (1789 р.); 5) рух селян Буковини під проводом Лук'яна Кобилиці за спірні з поміщиками ліси і пасовища (1843–1844 рр.); 6) «Книга буття українського народу» (1846 р.).

5. Критерії оцінювання відповіді:

- розуміння історичного контексту: продемонстровано знання про передумови й мету скликання Віденського конгресу, названо основних учасників і загальну суть рішень;
- розуміння карикатури та її ідеї: визначено основну ідею карикатури (наприклад, перерозподіл територій, баланс сил, суперництво між державами), правильно ідентифіковано ключові елементи (терези, фігури, назви територій) та їхнє символічне значення; запропоновано влучну й оригінальну назву карикатури, яка відображає її суть (наприклад: «Політична рівновага», «Торг Європою»);
- аргументація тези про вплив Віденського конгресу: наведено чітку й логічно обґрунтовану аргументацію запропонованої тези, конкретні факти, приклади рішень конгресу та їхні наслідки, проаналізовано як позитивні, так і негативні аспекти впливу Віденського конгресу;

- зв'язність та структура відповіді: продемонстровано послідовність викладу думок, зв'язність між частинами, дотримано логіку аргументації.

6. Кінець XVIII – перша половина XIX ст. в Україні – це період становлення вищої освіти. З 1784 р. працював *Йосифінський університет* у Львові. 1805 р. відкрито Харківський університет, а у 1834 р. – *Київський університет*. Щоправда, Києво-Могилянську академію, яка у XVII ст. була вищим навчальним закладом в українських землях, 1817 р. закрили, а через два роки на її основі створили *Київську духовну академію*. Крім університетів вищу освіту надавали ліцеї. Зокрема, свою роботу розпочав з 1817 р. *Рішельєвський ліцей* в Одесі, з 1819 р. – *Волинський* у Кременці, а також *гімназія вищих наук* у місті *Ніжині*, заснована князем Олександром Безбородьком та його братом. Згідно з реформою Олександра II, університети отримали *автономію*. Наступним кроком імператора стала реформа початкової та середньої освіти, проведена в 1864 р.

7. Як приклад наведено один з можливих варіантів відповіді. Учасники олімпіади можуть запропонувати свої варіанти, але з обов'язковим дотриманням логіки питання.

Події в історії України	Рік	Події всесвітньої історії
<i>Повстання під проводом Івана Сулими</i>	1635	Завершення шведського етапу в Тридцятилітній війні
Битва під Зборовом	1649	<i>Проголошення республіки в Англії</i>
<i>Запровадження кріпацтва в Лівобережній Україні</i>	1783	Укладення Версальського договору
<i>Місія Василя Капніста в Пруссію</i>	1791	<i>Прийнято Конституцію Франції</i>
<i>Надання місту Одесі статусу порто-франко</i>	1817	Відзначення 300-річчя початку Реформації німецькими студентами у замку Варбург

Події в історії України	Рік	Події всесвітньої історії
<i>Утворення Малоросійського товариства</i>	1821	Повстання в П'ємонті, організоване карбонаріями
Поява альманаху «Русалка Дністровая»	1837	<i>Початок правління королеви Вікторії</i>
Утворення Головної Руської Ради у Львові	1848	<i>Обрання президентом Франції Луї Наполеона Бонапарта</i>
<i>Селянський рух «Похід у Таврію за волею»</i>	1856	<i>Паризький конгрес</i>
<i>Видання часопису «Основа»</i>	1861	Утворення Італійського королівства

8. Виконання цього завдання передбачає розуміння учасниками того, що глосарій (словник) повинен містити поняття та їхні визначення.

Критерії оцінювання відповіді:

- змістова точність;
- відповідність понять темі;
- логічність і структурованість викладу;
- оригінальність і глибина опрацювання.

10 клас

Теоретичний тур

№	Критерії оцінювання
1	Розкриття суспільно-політичного контексту зламу 1920–1930 рр.: проаналізовано історичні передумови й суспільно-політичну ситуацію в УСРР, яка передувала колективізації та репресіям. Висвітлення політичних змін у результаті колективізації, розкуркулення та Голодомору: розкрито трансформацію владних механізмів, системи управління на селі, репресивну політику тощо. Висвітлення соціальних змін у результаті колективізації, розкуркулення та Голодомору: описано зміни у соціальній структурі села, способі життя та соціальних відносинах, долі різних соціальних груп, масові переселення тощо. Висвітлення економічних змін у результаті колективізації, розкуркулення та Голодомору: продемонстровано розуміння змісту економічних перетворень (наприклад, занепад сільського господарства, вилучення зерна, знищення приватної ініціативи тощо). Висвітлення культурних змін внаслідок колективізації, розкуркулення та Голодомору: проаналізовано зміни в культурному житті (знищення традиційного укладу, репресії проти інтелігенції, знищення народної культури, впровадження ідеології тощо). Обґрунтування тези про Голодомор як цивілізаційний злам: розглянуто 1930-ті рр. в українській історії з позиції радикальних змін, як-от: порушення історичної тяглості українського села, знищення традиційної культури й ідентичності тощо. Представлення відповіді на питання у формі статті
2	Розкриття історичної постаті С. Петлюри: розглянуто його політичну, військову, суспільну діяльність у контексті визвольних змагань українського народу, вказано ключові етапи його біографії, ідеологічні переконання, вплив на національний рух

№	Критерії оцінювання
	Розуміння змісту брошури «Московська воша. Оповідання дядька Семена про те, як московські воші їдять Україну та що з ними треба робити»: продемонстровано знання змісту згаданої брошури, її форми, стилістики (сатиричної, алегоричної), а також історичного контексту її створення. Інтерпретація основної ідеї твору та її актуальність: розглянуто символіку, історичне й суспільне значення основної ідеї брошури – «не так страшні московські воші, як свої гниди», продемонстровано вміння актуалізувати думку твору в контексті сучасних подій чи історичних паралелей. Ідентифікація адресата метафор «воші», «гниди»: продемонстровано розуміння причин, чому С. Петлюра використав ці метафори і кому вони адресовані
3	Висвітлення історичного контексту: відтворено обставини приходу нацистів до влади в Німеччині, їхню ідеологічну платформу й основні напрями національної політики. Особисті переживання як джерело пізнання історичного процесу: на прикладі особистої історії Е. Візеля продемонстровано, як індивідуальний досвід жертви Голокосту може стати способом глибшого осмислення трагедії. Інтерпретація змісту цитати Е. Візеля «Не всі жертви були євреями, але всі євреї були жертвами»: розкрито багатовимірність згаданої цитати, її фактологічну точність, морально-етичну позицію та політичний зміст. Аргументація та історичні приклади: наведено приклади проявів Голокосту й інших злочинів нацизму (антиєврейські закони, концтабори, гето, масові розстріли, депортації, знищення інтелігенції тощо). Усвідомлення ролі інтелектуала і його відповідальності за збереження пам'яті: розглянуто питання, чому пам'ять про трагедії, як-от Голокост, має зберігатися, яку роль у цьому відіграють інтелектуали та яка моральна відповідальність лягає на сучасне суспільство й людину зокрема за збереження історичної пам'яті

№	Критерії оцінювання
4	Ідентифікація історичного діяча: правильно визначено особу М. Міхновського, вказано його походження. Політична діяльність: розкрито участь М. Міхновського у роботі Братства тарасівців і Революційної української партії, створенні Української народної партії, зазначено його участь у підготовці проєкту майбутньої Конституції України, охарактеризовано його діяльність в УЦР. Методи боротьби: описано радикальні форми політичної боротьби, до яких вдався М. Міхновський. Військова діяльність: розглянуто М. Міхновського як лідера українського військового руху в російській армії, надано характеристику його діяльності в Українському військовому клубі імені гетьмана Павла Полуботка. Політична позиція в період революції: проаналізовано діяльність М. Міхновського під час Української держави П. Скоропадського та Директорії УНР. Громадська діяльність: розглянуто адвокатську практику М. Міхновського, його активну участь у просуванні ідеї автокефалії української православної церкви. Завершальний період життя: описано діяльність М. Міхновського після національної революції, розкрито обставини загибелі. Пам'ять про діяча: проаналізовано значення постаті М. Міхновського в сучасній Україні, форми вшанування його пам'яті
5	Обґрунтування винаходів: чітко вказано п'ять винаходів другої половини XIX – початку XX ст., зазначено їхню значущість, ім'я винахідника, рік (або період) створення, опис корисних властивостей. Визначення впливу винаходу: проаналізовано вплив кожного з п'яти винаходів на політичну, науково-технічну, економічну, соціальну й культурну сфери життя. Узагальнення: зроблено висновок про революційний та універсальний вплив цих винаходів на подальший хід історії

Практичний тур

1. Розподіл колишніх німецьких володінь між державами після Першої світової війни.

Володіння	Держава / держави, до яких відійшли
Німецький Камерун	1. Велика Британія 2. Франція
Німецька Східна Африка	1. Велика Британія 2. Бельгія 3. Португалія
Німецька Південно-Західна Африка	1. Південно-Африканський Союз
Німецьке Того	1. Велика Британія 2. Франція
Німецька Нова Гвінея	1. Австралія 2. Японія
Німецьке Самоа	1. Нова Зеландія
Циндао (Цзяо-Чжоу)	1. Японія (з 1922 р. – Китай)

2. Масові репресії в Україні почалися раніше, ніж в інших радянських республіках. Першого удару було завдано по старій *інтелігенції*. Потрібно було довести наявність у СРСР ворогів, які загрожують суспільному й державному ладу. Перший такий процес відбувся 1924 р. (процес «*Центру дій*»). На початку 1929 р. прокотилася нова хвиля арештів діячів української науки, культури й *автокефальної* церкви. Через рік у Харкові над ними відбувся судовий процес. До різних термінів ув'язнення було засуджено 45 осіб, серед них два академіки (*С. Єфремов* та *М. Слабченко*). Їм приписували створення «*Спілки визволення України*», яка начебто збиралася повалити радянську владу в Україні. У травні 1933 р. після кампанії цькування наклав на себе руки *Микола Хвильовий*, а в липні – *М. Скрипник*. Убивство відомого діяча ВКП(б) *С. Кірова* 1 грудня 1934 р. стало приводом для розгортання нової кампанії терору. Перший «*кіровський*» процес розпочався в Києві. Його учасниками стали колишні діячі українського визвольного руху. Працівники

державної безпеки сфабрикували справу вигаданого «Об'єднання українських націоналістів». Після пленуму ЦК ВКП(б) у лютому – березні 1937 р. почався «великий терор». Лісовий масив неподалік селища *Биківні* під Києвом є найбільшим в Україні місцем масових поховань жертв комуністичних політичних репресій.

3. Як приклад наведено один з можливих варіантів відповіді, учасники олімпіади можуть запропонувати свої варіанти, але з обов'язковим дотриманням логіки питання:

1) матриархат (не пов'язано з боротьбою за права жінок);

2) мобілізація (не пов'язано з рухом населення);

3) демократія (політичний режим (устрій), а не ідейно-політична чи ідеологічна течія);

4) О. Шумський або Х. Раковський (О. Шумський – єдиний серед вказаних осіб був членом партії боротьбистів; Х. Раковський – єдиний серед вказаних осіб не був українцем (болгарин з Румунії));

5) Юнацька спілка (не пов'язана зі спортивним (гімнастичним) рухом організація);

6) округа (адміністративно-територіальна одиниця радянської України 1920-х рр.).

4. Усталені вислови, час і обставини їхнього виникнення.

Вислів	Значення	Час і обставини виникнення
Жовта преса	Низькопробна преса, що в гонитві за сенсацією публікує недостовірну й перекручену інформацію, скандальну хроніку, компрометувальні факти (реальні чи вигадані) з особистого життя відомих людей	Термін «жовта преса» виник 1895 р. у США щодо газет «Нью-Йорк Уорлд» і «Нью-Йорк Джорнел», де у 1894–1898 рр. друкувався комікс «Жовта дитина». Газетні малюнки і комікси у той час були чорно-білими, але вбрання головного героя було жовтого кольору. Персонаж веселив читачів смішним виглядом

Вислів	Значення	Час і обставини виникнення
		А ще розважав своїми ексцентричними вчинками, комічними міркуваннями з різних тем. Термін «жовта преса» спочатку позначав періодику, що друкувала певний вид коміксів з конкретним героєм. Коли 1896 р. редактор видання «Нью-Йорк Прес» надрукував у своєму журналі статтю, у якій презирливо називав конкуруючі видання «Нью-Йорк Уорлд» і «Нью-Йорк Джорнел» жовтою пресою, вислів став крилатим
П'ята колона	Люди, чії дії викликають тривогу у країні, а їхні зв'язки із закордоном залишаються таємницею для широкого загалу: диверсанти, саботажники, внутрішні вороги	У часи громадянської війни в Іспанії, в серпні та вересні 1936 р. у Мадриді поширювалися чутки про те, що в країні діють зрадники. Фактичні прибічники Франко чи просто запідозрені люди заарештовувалися республіканським урядом тисячами. Ширилися чутки, що справа Республіки гине. Здавалося, що хтось робить це систематично і цілеспрямовано. Отже, термін, вжитий випадково, впав на родючий ґрунт. Вважається, що вперше його вжив генерал Еміліо Мола

Вислів	Значення	Час і обставини виникнення
		Генерал командував військами повстанців проти республіканського уряду. 1 жовтня 1936 р. у виступі на радіо, змалювавши картину бойових дій чотирьох колон, які наступали на Мадрид, він заявив, що наступ на урядовий центр розпочне п'ята колона повстанців, яка вже перебуває у місті
Столипінський вагон	Спеціальний вагон для перевезення засуджених	У 1908 р. звичайні товарні вагони було пристосовано для перевезення переселенців з європейської Росії до Сибіру. За іменем ініціатора цієї акції прем'єра П. Столипіна такі вагони стали називатися столипінськими
Залізна завіса	Політичне кліше, термін часів холодної війни, що означає прикордонну та ідеологічну ізоляцію країн Варшавського договору під проводом СРСР від вільних країн Заходу	Термін став загальноживаним завдяки Вінстону Черчиллю, який назвав так кордон між соцтабором і країнами західної демократії (Фултонська промова 5 березня 1946 р.)
Троянський кінь	Міфічна споруда у вигляді коня, завдяки якій греки хитрощами здобули перемогу в Троянській війні	Вислів означає обманні, хитрі дії, підступні засоби боротьби, підступний дарунок ворогу, який полегшить перемогу

Вислів	Значення	Час і обставини виникнення
Бананова республіка	Жартівлива й часто принизлива назва невеликої країни так званого третього світу, найчастіше латиноамериканської, яка не має власної політичної еліти, економічно слаборозвинена і несамостійна, управляється самопризначеною місцевою корумпованою клікою або хунтою, яка захопила владу в результаті змови або заколоту	Поняття «бананова республіка» запровадив О. Генрі, американський письменник-гуморист у своїй збірці оповідань «Королі і капуста» (1904 р.). Республіканська форма правління в Латинській Америці часто була прикриттям для диктатури, а банан символізував орієнтацію економіки країни на монокультурне сільське господарство й відсутність сучасної промисловості
Варфоломієва ніч	Жорстока розправа, масове знищення людей, кровопролиття	Різанина у Франції протестантів-гугенотів, здійснена католиками в ніч на 24 серпня 1572 р. (День св. Варфоломія)
Свята простота	Іронічне визначення наївності, що межує з глупотою	Вислів приписують Яну Гусу. Засуджений католицьким церковним собором до спалення як єретик (1415 р.), він нібито вимовив ці слова на вогнищі, коли побачив, що бабуся (за іншою версією – селянка) з простою релігійною старанністю кинула у вогонь принесений нею хмиз

5. Народився 14 червня 1891 р. в селі Зашків на *Львівщині*. Навчався на правничому факультеті *Львівського* університету. Вів активну громадсько-політичну діяльність, був членом головної управи Українського студентського союзу та *Української національно-демократичної партії*. На початку Першої світової війни мобілізований до австрійської армії. В червні 1915 р., під час боїв на Маківці, потрапив у російський полон. Після Лютневої революції розгорнув широку організаційну і пропагандистську роботу серед полонених українців. Наприкінці липня 1917 р. приїхав до Києва. У жовтні – листопаді 1917 р. сформував *Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців*, який незабаром перетворився на одну з найбоєздатніших частин Армії УНР. Взимку 1918 р. його частина відзначилась під час придушення *Січневого* повстання більшовиків у Києві, а в березні визволяла столицю. 1 травня 1918 р. на вимогу німецького командування частина була розформована. У серпні 1918 р. отримав від гетьмана П. Скоропадського дозвіл на формування Окремого загону Січових стрільців у *Білій Церкві*. Після підписання гетьманом договору про федерацію підтримав Директорію УНР. У 1918–1919 рр. керував дивізією, корпусом і групою Січових стрільців. У грудні 1919 р. видав наказ про самодемобілізацію своїх підрозділів. У серпні 1920 р. за його участю створено *Українську військову організацію*. Згодом було вирішено створити єдину революційно-політичну організацію, яка ґрунтувалась на націоналістичній ідеології та поширювалась на всі українські землі. Взимку 1929 р. на конгресі у *Відні* було створено *Організацію українських націоналістів*, головою проводу якої він став. Установив контакти з політичними колами Німеччини, Великої Британії, Литви, Іспанії, Італії та організував українські політично-інформаційні служби в багатьох політичних центрах Європи. Його діяльність, намагання поставити українське питання у *Лізі Націй*, постійні заходи з налагодження націоналістичного підпілля в УРСР викликали занепокоєння в Москві. У 1937 р. Йосип Сталін наказав розробити план його «нейтралізації». 23 травня 1938 р. був убитий у *Роттердамі*. Вбивство виконав Павло Судоплатов, який зумів увійти в довіру і вручити вибухівку, замасковану під *коробку цукерок* як подарунок «від друзів».

6. Відповіді: 1) Олександр Удовиченко; 2) Нестор Махно; 3) Юрій Тютюнник; 4) Михайло Омелянович-Павленко; 5) Петро Болбочан; 6) Всеволод Петрів; 7) Симон Петлюра; 8) Мирон Тарнавський; 9) Олександр Греків; 10) Олександр Рогоза; 11) Марко Безручко.

7. Визначення термінів:

- 1) політичний режим у Польщі 1926–1939 рр.;
- 2) одна з форм національної та релігійної дискримінації євреїв як представників етнічної або релігійної групи; суспільна або державна ідеологія / політика, спрямована на обмеження політичних і громадянських прав євреїв;
- 3) процес прийняття певним народом або спільнотою культури і звичаїв іншого народу або спільноти;
- 4) створена в Німеччині на початку ХХ ст. теорія ведення блискавичної війни, в якій перемога досягається швидко, до того як противник встигне мобілізувати й розгорнути свої сили;
- 5) примусове позбавлення власності, найчастіше вилучення майна державою;
- 6) філософський і мистецький рух, який виник через широкомасштабні трансформації у західному суспільстві наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.;
- 7) примусові післявоєнні платежі, які сплачує держава, що зазнала поразки у війні, державам-переможцям; примусові стягнення з населення окупованої території, які проводять окупаційні війська на свою користь;
- 8) колишні колоніальні володіння держав, що програли Першу світову війну, на які Ліга Націй видала переможцям дозвіл (мандат) щодо зовнішнього управління згідно з Версальським мирним договором. Мандат вимагав дотримуватися зобов'язань Ліги Націй щодо жителів територій, забороняв работоргівлю, торгівлю зброєю та алкоголем;
- 9) період Другої світової війни з 3 вересня 1939 р. до 10 травня 1940 р. на Західному фронті, коли майже не було бойових дій між противниками, за винятком боїв на морі й місцевого значення на кордоні;

10) повне або часткове відшкодування державою, що розпочала агресивну війну, збитків, заподіяних державі, яка зазнала нападу;

11) перша міжнародна міждержавна організація, створена з метою розвитку співробітництва, досягнення миру й безпеки між народами після Першої світової війни. Існувала у період 1919–1946 рр.;

12) насильницьке приєднання державою всієї або частини території іншої держави в односторонньому порядку;

13) політичне вчення та соціально-політична течія, що орієнтуються на збереження історичних традицій, форм і принципів суспільного й політичного устрою, а також на протидію радикальним реформам й обережне ставлення до будь-яких змін взагалі.

8. У таблиці надано можливі варіанти відповіді щодо здобутків гетьмана П. Скоропадського. Учасники олімпіади можуть запропонувати свої варіанти, але з обов'язковим дотриманням логіки питання.

Напрямок діяльності	Здобутки / результати
Зовнішня політика	1. Визнання України 30 країнами світу, встановлення дипломатичних відносин 2. Підписання прелімінарного російсько-українського мирного договору. Включення до складу України окремих територій Мінської, Могилівської, Курської та Воронезької губерній
Внутрішня політика	1. Відновлення роботи державних інституцій 2. Відновлення роботи залізниць і пошти
Військо, безпека	1. Створення Сердюцької дивізії 2. Спроба створення регулярної армії чисельністю понад 300 тис. осіб
Економіка	1. Стабілізація грошового обігу 2. Відновлення діяльності банків
Освіта, наука	1. Заснування Української академії наук 2. Заснування 2 українських державних університетів
Культура	1. Організація Національної бібліотеки 2. Заснування Українського національного театру

11 клас

Теоретичний тур

№	Критерії оцінювання
1	Виконання завдання у форматі статті: наявність заголовка, вступу, основної частини, висновку. Логіка й стиль: послідовність, логічність, зрозумілість, стилістична відповідність історичному жанру, зв'язність викладу. Компаративний аналіз періодів «відлиги» та «застою». Висвітлення змін у національному, культурному й духовному житті українського суспільства в означені періоди. Загальна характеристика періоду: обґрунтований вибір одного із періодів як найбільш суперечливого з виявленням позитивних і негативних наслідків політики радянського керівництва щодо України
2	Історичне підґрунтя явища малоросійства: розкрито історичне походження, окреслено час виникнення, визначено історичних осіб та інституції, які сприяли його формуванню; особливу увагу приділено впливу політики Російської імперії та Радянського Союзу на його становлення та закріплення. Форми та прояви малоросійства: окреслено його типові зовнішні вияви (мовна меншовартість, відчуття ролі «молодшого брата», імітація чужої культури, вторинність власного історичного наративу тощо); наведено приклади з історичного й культурного контексту Російської імперії та Радянського Союзу, що ілюструють їх. Окреслення небезпеки малоросійства у минулому та сьогодні: аргументовано показано, як це явище підривало національну ідентичність, сприяло формуванню залежності від Росії, негативно вплинуло на єдність суспільства; висвітлено його роль як інструменту зовнішньої пропаганди; окреслено сучасні загрози у контексті війни й інформаційного протистояння Інтерпретація думки Є. Маланюка: проаналізовано метафори «капітуляції перед боєм» та «маскування меншовартості під удаваний патріотизм»

№	Критерії оцінювання
	Формування та аргументація власної позиції: чітко сформульовано особисте ставлення до явища малоросійства; висловлювання має цілісну структуру, демонструє критичне мислення, а наведені аргументи є логічно-послідовними, обґрунтованими й доречними
3	Розкриття причин нацистської політики Голокосту: висвітлено об'єктивні (ідеологія нацизму, антисемітизм, політична ситуація, економічні фактори, інструменти пропаганди тощо) і суб'єктивні чинники (наприклад, рішення керівництва Третього рейху, особиста роль Гітлера, вплив окремих осіб або груп) формування й реалізації нацистської політики знищення. Окреслення сутності та наслідків Голокосту: розкрито сутність Голокосту як цілеспрямованої та систематичної політики винищення певних етнічних і соціальних груп, визначено основні категорії постраждалих із акцентом на масштабність трагедії, описано механізми реалізації нацистської політики Голокосту. Робота з цитатою Е. Візеля: проаналізовано зміст вислову «Не всі жертви були євреями, але всі євреї були жертвами», подано власну інтерпретацію або роздуми щодо глибини думки автора, її морального, історичного й гуманістичного сенсу. Зв'язок із сучасністю: проведено паралелі між подіями Голокосту та сучасними проявами нетерпимості, ксенофобії, расизму, антисемітизму, підкреслено небезпеку ігнорування подібних явищ у теперішньому світі. Висновки: узагальнено ключові ідеї, акцентовано на важливості збереження історичної пам'яті про Голокост як застереженні для майбутніх поколінь щодо небезпеки тоталітарних ідеологій та суспільної байдужості
4	Формулювання теми: представлено чітке й логічно обґрунтоване формулювання теми виступу, яке відповідає історичному контексту та здатне привернути увагу аудиторії. Актуальність для сьогодення: продемонстровано глибоке усвідомлення зв'язку між історичними подіями й сучасними викликами міжнародної політики, безпеки, міждержавних відносин, осмислено уроки минулого крізь призму сьогодення

№	Критерії оцінювання
	Обізнаність з фактичним матеріалом: точно, доречно й коректно використано історичні факти, події, дати, імена діячів, ключові рішення, ухвалені під час конференцій; продемонстровано загальне розуміння міжнародної ситуації відповідного історичного періоду. Структура виступу й відповідність формату тез: витримано чітку структуру виступу відповідно до академічних вимог; тези подано у зрозумілій, логічно-послідовній формі, без перевантаження другорядною інформацією. Оригінальність висновків і творчий підхід: запропоновано власну оцінку історичних подій, наведено цікаві паралелі або нові ідеї в контексті обраної теми
5	Стислий та логічний вступ, у якому окреслено підхід учасника до добору винаходів. Послідовний опис п'яти винаходів: наведено назву й точну дату кожного винаходу, прізвище винахідника, розгорнутий опис сутності винаходу, аргументовану оцінку його впливу на подальший перебіг історії з урахуванням політичного, науково-технічного, економічного, соціального й культурного контекстів, зазначено конкретні приклади такого впливу щонайменше на три зі згаданих сфер. Узагальнення: зроблено логічний та обґрунтований висновок, у якому підсумовується роль обраних винаходів у зміні історичного поступу; продемонстровано аналітичний підхід і вмотивованість позиції. Дотримання вимог завдання: обрано винаходи, які відповідають встановленим часовим межам (обов'язкове дотримання хронологічної послідовності), кількість винаходів не перевищує п'яти, усі вони мають універсальний характер впливу, що простежується в подальшому розвитку історії

Практичний тур

1. Фразеологізми та їхнє тлумачення.

Вислів	Першооснова (сутність міфу чи легенди)	Сучасне образне значення
Скринька Пандори	Пандора, дружина молодшого брата Прометея, дізналася, що вдома є скринька, якої в жодному разі не можна відчиняти. Якщо порушити заборону, то на увесь світ чекають незліченні біди. З цікавості вона зняла накривку скриньки – і на людей упали всілякі лиха. Коли Пандора зачинила скриньку, то на її дні, з волі Зевса, залишилася лише надія	У переносному сенсі вислів «відчинити скриньку Пандори» означає будь-які дії, що відкривають шлях до неконтрольованих або небажаних наслідків; вчинок з непоправними наслідками, який не можна скасувати
Дамоклів меч	За легендою, придворний Дамокл задрив своєму правителю, сиракузькому тирану Діонісію I (405–367 рр. до н. е.), якого вважав найщасливішою людиною у світі. Дізнавшись про це, Діонісій дозволив Дамоклу на один день посісти престол, повісивши над його головою на кінській волосині гострий меч. Будь-якої миті меч міг впасти вістрям на Дамокла. Через постійний страх той сказав, що краще нехай його стратять негайно, ніж він щомиті очікуватиме раптової смерті	У переносному сенсі вислів означає постійну небезпеку, часто вживається щодо людей, які можуть раптово загинути; блага, що можуть зникнути через хитку ситуацію

Вислів	Першооснова (сутність міфу чи легенди)	Сучасне образне значення
Прокрустове ложе	Ліжко розбійника Прокруста, на яке той укладав своїх жертв. Тим, кому ліжко було задовге, Прокруст витягував ноги, кому закоротке – обрізав	У переносному сенсі вислів означає формальний шаблон, під який штучно підганяють факти, явища, творчість, ідеї тощо
Яблуко розбрату	На весілля не була запрошена богиня Ерида, яка задля помсти підкинула золоте яблуко з написом «Найпрекраснішій». Богині Гера, Афінa й Афродита почали сперечатися, кому належать яблуко, оскільки кожна вважала найпрекраснішою себе. Зевс доручив винести рішення Парісу. Кожна пообіцяла за визнання її найпрекраснішою велику винагороду. Паріс присудив яблуко Афродиті, тому Гера й Афінa на знак помсти вирішили знищити Трою – батьківщину Паріса	У переносному сенсі вислів означає предмет суперечок, причину ворожнечі
Ахіллесова п'ята	Мати Ахіллеса хотіла зробити тіло свого сина невразливим. Для цього вона занурила його у священну річку Стікс, тримаючи сина за п'яту, якої так і не торкнулася вода	У переносному сенсі вислів означає слабке, вразливе місце людини

Вислів	Першооснова (сутність міфу чи легенди)	Сучасне образне значення
	Отже, п'ята лишилась єдиним вразливим місцем Ахіллеса, куди він і був смертельно поранений під час штурму Трої	
Троянський кінь	Міфічна споруда у вигляді коня, за допомогою якої греки хитрощами здобули перемогу в Троянській війні	У переносному сенсі вислів означає хитрі дії, підступні засоби боротьби
Пірова перемога	Епірський цар Пірр переміг римлян у битві біля Аускулу 279 р. до н. е. ціною величезних втрат. Його армія здолала опір римлян, але втрати були настільки великі, що Пірр сказав: «Ще одна така перемога – і я залишуся без війська»	У переносному сенсі вислів означає перемогу, яка дісталася надто великою ціною, сумнівну, не виправдану принесеними жертвами; перемогу, що рівносильна поразці
Гордіїв вузол	Легендарний вузол на царському возі у святині Зевса в місті Гордіоні, у Фригії. За стародавнім пророцтвом, той, хто розв'яже цей вузол, зможе стати володарем Малої Азії. У 333 р. до н. е. Александр Македонський розрубав його мечем і цим здійснив пророцтво	У переносному сенсі вислів «розрубати гордіїв вузол» означає легко й несподівано вирішити важку справу
Сізіфова праця	Сізіф – цар давньогрецького міста Ефіри, відомий спробою уникнути смерті, за що був покараний богами	У переносному сенсі вислів означає безплідну, виснажливу працю

Вислів	Першооснова (сутність міфу чи легенди)	Сучасне образне значення
	Він мусив вічно виконувати важку марну працю: викочувати на гору важкий камінь і скочувати його до підніжжя з іншого боку. Та щоразу, коли Сізіф досягав вершини, камінь падав назад і роботу доводилося починати заново	
Танталові муки	Тантал – лідійський або фригійський цар, якого за його пиху боги скинули у потойбічний світ. Тантал, стоячи по шию у воді, не міг утамувати спраги, бо коли він нахилився, щоб напитися, вода відступала; над ним на гілках рясніли стиглі плоди, але він не міг їх дістати	У переносному сенсі вислів означає страждання, яких зазнає людина від усвідомлення близькості бажаної мети й неможливості її досягти
Авгієві стайні	Грецький цар Авгій мав багато худоби, але не чистив стайні від гною протягом 30 років. Геракл, здійснивши свій черговий подвиг, спрямував води річки на Авгієві стайні й вичистив їх за один день, не забруднившись	У переносному сенсі вислів означає надзвичайно забруднене місце, великий безлад або вкрай занедбані й заплутані справи

2. Відновлення / насадження радянської влади викликало масовий опір населення. Боротьбу провадила *Українська повстанська армія* під командуванням *Романа Шухевича*. Органом вищого політичного керівництва національно-визвольним рухом була *Українська головна визвольна рада*. Її очолював *Кирило Осмак*. Каральні загони блокували

величезні райони, щоб не дати збройному опору й підпіллю зірвати перші радянські повоєнні *вибори*. Усіх, хто був пов'язаний з підпіллям, знищували або відправляли до Сибіру. Ці події увійшли в історію як «*велика блокада*». Зазнавши значних втрат, українські партизани здійснювали рейди, щоб прорватися до *Західної Німеччини й Австрії*. Це мало великий інформаційний розголос у світі. У березні 1950 р. на конспіративній квартирі під *Львовом* у бою з підрозділом радянських спецслужб загинув очільник українських партизанів. Його наступник *Василь Кук* уже не міг координувати дії розрізнених загонів. 1954 р. він був заарештований радянськими спецслужбами. Загони, які ще продовжували боротьбу, діяли до 1960 р.

3. У таблиці наведено можливі варіанти відповіді, проте учасники олімпіади можуть запропонувати свої варіанти, але з обов'язковим дотриманням логіки питання.

Події в історії України	Рік	Події всесвітньої історії
<i>Бої на горі Маківка</i>	1915	<i>Перше масове використання хімічної зброї (битва біля Іпру)</i>
<i>Акт злуки УНР і ЗУНР</i>	1919	<i>Початок роботи Паризької мирної конференції. Підписання Версальської мирної угоди з Німеччиною</i>
<i>Другий зимовий похід (Листопадовий рейд). Базарська трагедія</i>	1921	<i>Ризька мирна угода про завершення радянсько-польської війни</i>
<i>Кульмінація Голодомору. Загибель Скрипника і Хвильового</i>	1933	<i>Прихід Гітлера до влади в Німеччині</i>
<i>Початок німецько-радянської війни (частини Другої світової війни). Акт відновлення Української Держави у Львові. Трагедія Бабиного Яру</i>	1941	<i>Напад Японії на Перл-Харбор. Вступ США у Другу світову війну</i>

Події в історії України	Рік	Події всесвітньої історії
<i>Ліквідація Української греко-католицької церкви. Початок нового Голодомору 1946–1947 рр.</i>	1946	<i>Перша сесія Генеральної Асамблеї ООН. Промова Вінстона Черчилля у Фултоні, сигнал до початку холодної війни</i>
<i>Операція «Вісла»</i>	1947	<i>Підписання Паризьких мирних договорів з державами-союзницями Німеччини у Другій світовій війні</i>
<i>«Тиха акція» в кінотеатрі «Україна» в Києві під час прем'єри фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків». Іван Дзюба написав працю «Інтернаціоналізм чи русифікація?»</i>	1965	<i>Спроба перевороту в Індонезії, масові антикомуністичні чистки, внаслідок яких було вбито від 500 тис. до 1 млн осіб. Родезія (сучасне Зімбабве) односторонньо проголосила незалежність, щоб зберегти владу білої меншини. Засудження міжнародною спільнотою, початок санкцій та ізоляції Родезії. Одна з найбільших колоніальних криз після Другої світової війни</i>
<i>Створення «Народного руху України за перебудову». Ухвалення Закону УРСР «Про мови в Українській РСР», яким українській мові надано статус державної. Перший шахтарський страйк в Україні</i>	1989	<i>Падіння Берлінського муру. Повалення комуністичних режимів у Польщі, Чехословаччині, Угорщині, Болгарії, Румунії. Завершення виведення радянських військ з Афганістану</i>
<i>Здобуття Україною незалежності</i>	1991	<i>Розпад СРСР. Розпад Югославії</i>

4. Наведено можливі варіанти відповіді, проте учасники олімпіади можуть запропонувати свої варіанти, але з обов'язковим дотриманням логіки питання:

1) висування територіальних претензій: прямих територіальних претензій не було;

2) взаємні погрози: американська доктрина «масової відплати» – заява про готовність відповісти ядерним ударом на будь-яку агресію чи провокацію з боку СРСР (1954 р.); ультиматум Хрущова під час Берлінської кризи (1961 р.) супроводжувався демонстрацією військової сили й натяками на можливість її застосування, що сприяло загостренню конфлікту, який закінчився будівництвом Берлінської стіни;

3) дипломатичні маневри: підписання договору про обмеження стратегічних озброєнь (СОСО-І) між СРСР та США (1972 р.); Гельсінські угоди (1975 р.) – спроба знизити напруження між Сходом і Заходом, зокрема домовленості про повагу до кордонів і прав людини;

4) гонка озброєнь: розгортання США програм Стратегічної оборонної ініціативи, відомої також як «Зоряні війни» (1983 р.); створення радянської термоядерної авіаційної бомби АН602, відомої також як «цар-бомба» (1961 р.), найпотужнішого вибухового пристрою, виготовленого за всю історію людства;

5) локальні збройні конфлікти: Корейська війна (1950–1953 рр.) – підтримка СРСР Північної Кореї, США – Південної Кореї; пряме втручання США у війну у В'єтнамі (1964–1973 рр.) – військова допомога СРСР Північному В'єтнаму, США – Південному В'єтнаму;

6) боротьба спецслужб: розвідувальний політ і збиття над територією СРСР американського літака-шпигуна U-2 (1960 р.) під управлінням льотчика Гарі Пауерса; справа про шпигунство Олдріча Еймса (ЦРУ) на користь СРСР у 1980-х рр.;

7) ідеологічне протистояння: створення «Голосу Америки» та «Радіо Свобода», трансляції їх у СРСР із пропагандою західних ідей; поширення марксистсько-ленінської ідеології СРСР у країнах Африки, Азії та Латинської Америки.

5. Автори, дати й обставини висловлювань:

1) Невілл Чемберлен, британський прем'єр-міністр. 1938 р. Після Мюнхенської конференції;

- 2) Вінстон Черчилль, британський прем'єр-міністр. 1940 р. Перша промова перед палатою лордів після вступу на посаду прем'єра;
- 3) Джон Кеннеді, президент США. 1963 р. Святкування 15-річчя повітряного мосту для Західного Берліну під час «берлінської кризи»;
- 4) Шарль де Голль, президент Франції. 1966 р. Вихід Франції з НАТО;
- 5) Ніл Армстронг, американський астронавт. 1969 р. Висадка на Місяці.

6. Народився 24 серпня 1928 р. на *Чернігівщині*. Пережив Голодомор 1932–1933 рр., від смерті врятував батько, приховавши трохи картоплі. Наприкінці 1944 р. призваний до Червоної армії. Служив в Австрії. 1953 р. вступив на *юридичний* факультет *Московського* університету. Вів активне громадське життя, зрозумів, що обраний ним шлях помилковий, вирішив орієнтуватися на підпільну боротьбу. У вересні 1958 р., після завершення навчання, призначений в райком партії у *Львівській* області. Робота була пов'язана з постійними поїздками по селах району, тому бачив, як людей заганяли в колгоспи. Разом з кількома однодумцями вирішив створити підпільну партію – *Українську робітничо-селянську спілку*. У середині 1959 р. перевівся в *адвокатуру*. 7 листопада 1960 р. у *Львові* відбулася перша організаційна зустріч, на якій обговорили програму партії. Оскільки програма була дуже гостра, вирішили її знищити, а до наступної зустрічі підготувати нову. У січні 1961 р. був заарештований. Засуджений до *розстрілу*. Через 72 доби Верховний Суд замінив покарання *15 роками* позбавлення волі. У листопаді 1976 р. увійшов до складу *Української Гельсінської групи*. Написав звернення до Белградської наради 35 країн з приводу дискримінації українців, зокрема права на еміграцію. Виступив на захист художника Петра Рубана, написав статтю «*Зупиніть кривосуддя!*». 12 грудня 1977 р. був заарештований, оголосив голодування, відмовився давати показання, також відмовився від громадянства. Засуджений до 10 років позбавлення волі та 5 років заслання. Продовжив боротьбу, готував і передавав на Захід інформацію. У березні 1988 р. був заочно обраний головою УГГ. У листопаді 1988 р. помилований, звільнений із заслання, невдовзі повернувся до України. У квітні 1990 р. на установчому з'їзді *УГС* обраний головою створеної на її базі *Української республіканської*

партії. У березні обраний депутатом ВР України. Автор Акта проголошення незалежності України. Балотувався на посаду Президента України. 1992–1993 рр. – посол України в Канаді. Народний депутат України II, IV, V скликань. 2000–2001 рр. – один із лідерів протесту «Україна без Кучми». Брав активну участь у Помаранчевій революції. 2017 р. висунутий на здобуття Нобелівської премії миру, але помер незадовго до засідання Нобелівського комітету.

7. Відповіді: 1) Олександр Довженко; 2) Володимир Сосюра; 3) Павло Тичина; 4) Микола Бажан; 5) Остап Вишня; 6) Кирило Стеценко; 7) Максим Рильський; 8) Олександр Олесь; 9) Микола Вороний; 10) Петро Панченко (Панч).

8. Визначення термінів:

1) примусове переселення, вигнання чи висилка з постійного місця проживання або з держави окремих осіб чи народів;

2) необмежена політична, економічна й ідеологічна влада у державі (або регіоні) однієї чи кількох осіб, класу, соціальних груп, які у своїх діях спираються на безпосереднє застосування апарату насильства;

3) цілеспрямовані дії з метою повного або часткового знищення національних, етнічних, расових або релігійних груп населення чи народів;

4) система державно-політичної влади, яка регламентує усі суспільні та приватні сфери життя людини-громадянина і не визнає автономії від держави економіки, культури, виховання, релігії; політичне панування, яке вимагає необмеженого керування підлеглими та їхнього повного підкорення поставленим згори політичним цілям;

5) режим правління, за якого всю чи більшу частину влади зосереджено в руках однієї особи чи групи осіб;

6) політична ідеологія, що стверджує вищість одних рас чи етносів над іншими;

7) ультраправа тоталітарна політична ідеологія, яка була політичною доктриною очільників Німеччини та керівної Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини у 1930–1940-х рр. Форма фашизму, яка проявляє зневагу до демократії та парламентаризму, передбачає

диктатуру, войовничий антисемітизм, слов'янофобство, антикомунізм, расизм, соціальний дарвінізм;

8) різновид політичного режиму, радикальна авторитарна політична ідеологія, ознаками якої є надзвичайний культ особи, мілітаризм, тоталітаризм, імперіалізм та ідея єднання, мобілізації нації та держави проти ворогів, насильницьке придушення опозиції та ідея постійної війни і панування. Самоназва політичного руху під проводом Беніто Муссоліні в Італії 1922–1943 рр.;

9) відмінність, виключення, обмеження або перевага, що заперечує або зменшує рівне здійснення прав; поняття охоплює виключення або обмеження можливостей для членів певної групи щодо можливостей інших груп.

9. Події, які ілюструють карикатури:

1) карикатура ілюструє пряме збройне втручання США у війну у В'єтнамі 1964 р. Зображено президента США Ліндона Джонсона в образі техаського ковбоя (уродженець цього штату). Він тримає в руках водневі й атомні бомби, а також плакат з його власним висловом про Америку як «наймогутнішу націю в історії» (1964 р.). Йому назустріч з джунглів виходить в'єтнамець (партизанська війна) і погрожує звичайним пістолетом (конвенційна зброя);

2) карикатура ілюструє «новий курс» президента США Франкліна Рузвельта 1933–1940 рр. Бачимо його в образі лікаря. В одній руці він тримає капелюх зі своїми ініціалами (FDR), в іншій – саквояж, підписаний як «Ліки нового курсу». Лікар Рузвельт прийшов до хворого дядька Сема (який символізує США). На його столі стоїть багато маленьких пляшечок з ліками, на етикетках яких – різні аббревіатури (зокрема, ААА, тобто Адміністрація з регулювання сільського господарства). Пляшечки вказують на закони, що були ухвалені для оздоровлення економіки Америки. Поруч стоїть жінка, котра уособлює Конгрес США. До неї звертається лікар Рузвельт зі словами: «Звісно, ми маємо змінити ліки, якщо не буде результатів». Таким чином, карикатура вказує нам на так званий Другий новий курс, який розпочався зі звернення президента Рузвельта до Конгресу у січні 1935 р., де він запропонував створити систему соціального страхування та збільшити обсяги громадських робіт для безробітних;

3) карикатура розповідає про історичну Тегеранську конференцію наприкінці 1943 р., де зустрілись лідери трьох головних держав – членів антигітлерівської коаліції: Великої Британії, США і СРСР – Вінстон Черчилль, Франклін Рузвельт і Йосип Сталін (Велика трійка). Вони стоять біля ліжка, на якому лежить хвора (на Другу світову війну) планета Земля, і з посмішками запитують її про те, як вона почувається сьогодні. Карикатура натякає на успішне завершення конференції і досягнення важливих домовленостей. Оскільки ніщо прямо не вказує на Тегеран як місце проведення конференції, ця карикатура може бути використана й для ілюстрації Ялтинської конференції 1945 р. (хіба що Земля тоді мала вже всі ознаки одужання від війни).

ПРАВОНАВСТВО

9 клас

Тестові завдання

I. Оберіть одну з правильну або дайте власну відповідь.

Загальна кількість балів – 40 (за кожну правильну відповідь – 1 бал).

1. Девіз на гербі Великої Британії «Dieu et mon droit» означає «Бог і моє право». Зазначте теорію походження держави / державної влади, яка відображена в цьому девізі.

2. Для дітей з багатодітних сімей встановлена знижка у 50 % на вхідні квитки до Музею історії Львова. Вкажіть функцію держави, яка здійснюється у цьому випадку:

- А** культурна
- Б** виховна
- В** соціальна
- Г** інформаційна

3. Звільнення дипломатичного агента від сплати штрафу у разі порушення ним правил паркування транспортного засобу – це імунітет від

- А** адміністративної юрисдикції
- Б** кримінальної юрисдикції
- В** фінансової юрисдикції
- Г** цивільної юрисдикції

4. За Конституцією Мексики, законодавча влада здійснюється Конгресом, який складається з двох палат: Палати депутатів і Сенату. Визначте, якій формі державного устрою властива така структура органу законодавчої влади.

5. Оберіть, що з перерахованого НЕ властиве демократичному державному режиму:

- А** обрання президента парламентом
- Б** монархічна форма правління

- В** пріоритет державної (суспільної) форми власності
- Г** множинне громадянство

6. Вкажіть вид джерела (форми) права, до якого належить Угода між Україною та Грецькою Республікою про правову допомогу в цивільних справах 2002 р.:

- А** нормативний договір
- Б** міжнародний приватний договір
- В** приватноправовий договір
- Г** цивільний договір

7. Андрій подав письмове звернення до міської ради з проханням проведення міського конкурсу «Найкращий правник року». Визначте вид звернення громадян у вказаній ситуації:

- А** пропозиція
- Б** клопотання
- В** зауваження
- Г** заява

8. Адміністративним стягненням НЕ є

- А** попередження
- Б** виправні роботи
- В** суспільно корисні роботи
- Г** тримання під вартою

9. Пробаційний нагляд до неповнолітніх осіб

- А** не застосовується
- Б** не відрізняється від застосування його до повнолітніх осіб
- В** застосовується так само, як і до повнолітніх осіб, але відрізняється строком
- Г** застосовується так само, як і до повнолітніх осіб, але відрізняється переліком покладених на неповнолітнього обов'язків

10. Обмеження спілкування з дитиною як обмежувальний захід щодо особи, яка вчинила домашнє насильство, може бути застосовано судом

А у будь-якому випадку домашнього насильства

Б якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності

В якщо в особи, яка вчинила домашнє насильство, немає інших дітей

Г якщо дитина (або її представник) звертається з клопотанням про обмеження спілкування

11. Український народ на виборах безпосередньо обирає

А главу держави й парламент

Б уряд і парламент

В уряд і главу держави

Г главу держави, уряд і парламент

12. Визначте назву розділу Конституції України, внесення змін до якого потребує затвердження шляхом всеукраїнського референдуму:

А «Територіальний устрій України»

Б «Внесення змін до Конституції України»

В «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина»

Г «Президент України»

13. Вкажіть назву акта, згідно з яким приймається рішення про припинення громадянства України:

А спільний наказ Державної міграційної служби та Міністра закордонних справ України

Б Указ Президента України

В Розпорядження Президента України

Г постанова Кабінету Міністрів України

14. З'ясуйте, до чиїх повноважень відповідно до Конституції України належить визначення засад реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору:

А Президента України

Б Міністерства оборони України

В Верховної Ради України

Г Ради національної безпеки і оборони України

15. Визначте, чи передбачені Конституцією України підстави правомірного обмеження права на повагу до гідності людини:

А так, у разі крайньої необхідності запобігти кримінальному правопорушенню

Б так, у випадку загрози національній безпеці України

В не передбачено за звичайних умов, проте допускаються винятки в умовах воєнного стану

Г не передбачено обмежень цього права за жодних умов

16. Вкажіть орган влади, який може встановлювати обмеження щодо реалізації конституційного права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити демонстрації:

А виключно суд

Б суд або прокуратура

В суд або місцевий орган виконавчої влади

Г суд або орган місцевого самоврядування

17. Визначте, які місцеві ради представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст:

А районні в місті

Б міські

В селищні

Г районні

18. Поясніть, чи зобов'язана 17-річна донька відповідно до Конституції України піклуватися про свою непрацездатну матір:

А так, діти, які досягли 16-річного віку, зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків

Б так, неповнолітні діти, на відміну від малолітніх, зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків

В ні, лише повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків

Г ні, обов'язок дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків передбачено не Конституцією, а Сімейним кодексом України

19. Громадянин Фінляндії Юхан, який проживає в Україні, має намір звернутися зі скаргою з приводу порушення його прав Державною міграційною службою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Колега по роботі Петро відмовляє його від цього, вказуючи, що ця інституція призначена для захисту прав виключно громадян України. Визначте, хто з них правий:

А Петро правий. Громадянин Фінляндії має звертатись за захистом своїх прав до консульської установи своєї держави

Б Юхан правий. Він, як і будь-яка інша людина, має конституційне право на звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

В Юхан може звернутись зі скаргою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, якщо він постійно на законних підставах проживає в Україні

Г Петро правий. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини не має повноважень для захисту прав іноземних громадян

20. Вкажіть, яке право людини належить до громадянських:

А право на свободу віросповідання

Б право брати участь в управлінні державними справами

В право голосу

Г право на об'єднання в політичні партії та громадські організації

21. Визначте, що є підставою для виникнення цивільних правовідносин:

А договори та інші правочини

Б індивідуальний трудовий договір

В колективний договір

Г нормативний договір

22. Щодо обмеженої у цивільній дієздатності фізичної особи судом може бути встановлено

- А** опіку
- Б** патронат
- В** піклування
- Г** соціальний супровід

23. Олена отримала в шкільній бібліотеці підручники для 9 класу. Вкажіть рядок, що містить повний перелік суб'єктивних прав Олени щодо підручників:

- А** володіння та користування без права розпорядження
- Б** володіння, користування та розпорядження
- В** тільки користування без права розпорядження
- Г** тільки володіння без права розпорядження

24. Фізична особа, яка придбавас, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних із підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника, – це...

25. Малолітня особа має право

А самостійно вчиняти дрібні побутові правочини, здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної та творчої діяльності

Б самостійно укласти договір банківського вкладу й розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я

В самостійно вчиняти дрібні побутові правочини, здійснювати особисті немайнові права та майнові права на результати інтелектуальної та творчої діяльності

Г самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами

26. Закон України «Про електронну комерцію» НЕ регулює

А організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні

Б порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем

В порядок надання доступу до програм у сфері електронних комунікаційних мереж

Г права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції

27. У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків споживач НЕ має права вимагати

А пропорційного зменшення ціни

Б обміну товару на будь-який інший товар за вибором споживача

В безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк

Г відшкодування витрат на усунення недоліків товару

28. У свій день народження Михайло (15.03.2011 р. н.) купує бездротові навушники. Вкажіть, якою власною карткою він може розрахуватися за покупку:

А кредитною

Б дисконтною

В дебетовою

Г корпоративною

29. Батьки зобов'язані зареєструвати новонароджену дитину в органі державної реєстрації актів цивільного стану

А не пізніше одного місяця від дня народження дитини

Б негайно після виписки дитини з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я

В не пізніше двох місяців від дня народження дитини

Г не пізніше одного місяця від дня виписки дитини з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я

30. Вкажіть, хто із зазначених пар осіб можуть одружитися за особливих умов:

А неповнорідні брат і сестра

Б двоюрідні брат і сестра

В усиновлювач й усиновлена ним дитина

Г дядько та племінниця

31. 11-річна Оленка є дитиною-сиротою. Її взяла на виховання сім'я Іваненків, в якій є двоє своїх та двоє чужих дітей 13 та 15 років, взятих на виховання. Вкажіть, про який вид влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, йдеться:

- А** опіка
- Б** прийомна сім'я
- В** дитячий будинок сімейного типу
- Г** патронат

32. Для осіб віком від 15 до 16 років (учнів віком від 14 до 15 років, які працюють у період канікул) тривалість робочого часу становить

- А** 20 годин на тиждень
- Б** 10 годин на тиждень
- В** 24 години на тиждень
- Г** 22 години на тиждень

33. Василь Іванів, якому є повних 15 років, працює підсобним робітником у кав'ярні «Пролісок». Через пів року після працевлаштування Василь попросив надати йому щорічну відпустку тривалістю 31 календарний день. Роботодавець Степан Григоришин відмовив Василеві, посилаючись на зміну правил надання відпусток в умовах воєнного стану. Оберіть правильну відповідь:

А в умовах воєнного стану Василь має відпрацювати щонайменше 11 місяців для того, щоб отримати право на щорічну відпустку

Б роботодавець має надати Василеві щорічну відпустку у повному обсязі, оскільки особливості правового регулювання праці в умовах воєнного стану не поширюються на неповнолітніх

В роботодавець має надати Василеві відпустку скороченої тривалості (15 календарних днів) у зв'язку з тим, що Василь пропрацював лише шість місяців

Г в умовах воєнного стану роботодавець має право відмовити у наданні щорічної відпустки Василеві

34. Термін «юриспруденція» походить із

- А** практики королівських юристів середньовічної Франції
- Б** Стародавньої Греції

В Стародавнього Риму

Г середньовічного Болонського університету

35. Властивість держави, яка є її визначальною невіддільною ознакою, що відбиває верховенство державної влади на своїй території та самостійність (незалежність) у міжнародних відносинах, – це

А правосуб'єктність держави

Б державний суверенітет

В правоздатність держави

Г народний суверенітет

36. До складу правопорушення НЕ належить

А об'єкт правопорушення

Б об'єктивна сторона правопорушення

В причина правопорушення

Г суб'єктивна сторона правопорушення

37. Восьмикласник Андрій, гуляючи парком, знайшов на алеї жіночий шкіряний гаманець відомого бренду. Грошей у гаманці не було, лише кілька візитних карток і фото. Визначте вид юридичного факту.

38. Кваліфікаційна атестація юриста – це

А процес присвоєння юристу чергового звання, класного чину, класу тощо

Б процес визначення кваліфікації, оцінки зростання та якості знань, характеристика професіоналізму

В процес підвищення кваліфікації юриста

Г наявність необхідного мінімуму знань, умінь, навичок, отриманих у результаті навчання та досвіду

39. Визначте, який принцип організації суспільства є ознакою держави і відрізняє її від недержавних форм організації суспільства:

А становості

Б територіальності

В кровного споріднення

Г класовості

40. Визначте, які з перерахованих правовідносин НЕ можна віднести до цивільних:

- А між особою, яка завдала майнової шкоди, і тим, хто шкоди зазнав
- Б між надавачем й отримувачем соціальної послуги
- В між продавцем і покупцем
- Г між спадкоємцями

II. Установіть відповідність.

Загальна кількість балів – 10 (за кожну правильно визначену пару – 1 бал).

1. Установіть відповідність у таблиці «Необхідний вік учасників сімейних правовідносин».

Теза	Вік
1 Вік особи, з досягненням якого за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам	А 14 років
2 Шлюбний вік для чоловіків і жінок	Б Жінки – 17 років, чоловіки – 18 років
3 Вік, до досягнення якого батьки зобов'язані утримувати своїх повнолітніх дочку й сина у зв'язку з продовженням ними навчання і потребою у матеріальній допомозі	В 18 років
4 Вік, з досягненням якого особа може бути усиновлювачем	Г 16 років
5 Вік, з якого дитина має право змінити своє по батькові за згодою батьків	Д 21 рік
	Е 23 роки

2. Установіть відповідність у таблиці «Повноваження правника».

Правник	Повноваження
1 Адвокат	А Здійснює правосуддя
2 Суддя	Б Посвідчує права й факти, що мають юридичне значення
3 Прокурор	В Проводить досудове розслідування
4 Нотаріус	Г Управляє процедурами банкрутства юридичних осіб
5 Слідчий	Д Представляє інтереси сторін у суді
	Е Підтримує публічне обвинувачення у суді

Задачі

Загальна кількість балів – 40 (за кожен правильно розв'язану задачу – 5 балів).

Задача 1

Прочитайте текст. Визначте, чи є Сіленд державою, як про те заявляв Рой Бейтс і його соратники. Відповідь обґрунтуйте.

Князівство Сіленд (Principality of Sealand) розташоване на платформі Форт Рафс у Північному морі. Платформа була створена як захисна споруда Великою Британією під час Другої світової війни, після закінчення якої не експлуатувалась. Тоді платформа перебувала у міжнародних водах, приблизно в 11 кілометрах (6 морських милях) від англійського узбережжя. 1987 р. Велика Британія розширила свої територіальні води до 12 морських миль.

1967 р. виведену з експлуатації морську платформу окупував Педді Рой Бейтс із родиною та соратниками. Вони заявили про себе як про суверенну державу Сіленд, а сам Рой Бейтс проголосив себе правителем Сіленду.

1975 р. Рой Бейтс представив конституцію Сіленду, національний прапор, національний гімн, валюту, паспорти та імміграційну марку. Утім, 1997 р. сім'я Бейтсів відкликала всі паспорти Сіленду через те, що вони дуже часто підроблялись і використовувались для фінансування наркоторгівлі й відмивання грошей.

2008 р. Книга рекордів Гіннеса визнала Сіленд найменшим утворенням, яке може претендувати на статус нації.

Станом на серпень 2024 р. у Сіленді проживав лише один постійний резидент. Спадкоємний князь Майкл Бейтс і його родина проживають у Великій Британії.

Князівство Сіленд брало участь у кількох комерційних операціях, включаючи випуск монет і поштових марок, а також створення офшорного інтернет-хостингу. Князівство також продає дворянські титули у своєму інтернет-магазині (такий титул має, зокрема, Ед Ширан). Була у Сіленду й своя футбольна команда. Утім, дипломатичних відносин князівство не має з жодною державою.

Задача 2

Прочитайте умову, кваліфікуйте дії Віктора, визначте особливості застосування заходів юридичної відповідальності у цій ситуації.

17-річний Віктор біля входу до торговельного центру хапав перехожих за одяг, навмисно загороджував їм прохід, співав гучно нецензурні пісні. Працівниками Національної поліції його було затримано та встановлено, що він перебував у стані алкогольного сп'яніння. Віктор пояснив свою поведінку тим, що днем раніше він був звільнений з роботи і його переповнювало почуття образи.

Задача 3

Прочитайте умову й надайте юридичну консультацію Ганні щодо її дій і планів.

До центру з надання безоплатної правничої допомоги за консультацією звернулася 17-річна Ганна. З 16 років вона перебувала у зареєстрованому шлюбі, але два місяці тому шлюб розірвала. Ганна розповіла, що продала свою квартиру, яку успадкувала два роки тому від бабусі. На отримані кошти Ганна вирішила відкрити власний бізнес із реєстрацією як фізичної особи – підприємця. Батьки Ганни стверджують, що вона не мала права продавати свою квартиру, оскільки є неповнолітньою і до того ж більше не перебуває у шлюбі, що надавало їй цивільну дієздатність. Тож вони мають намір оскаржити продаж Ганною квартири у суді. Ганна, зокрема, поцікавилася, чи може вона самостійно укласти договір з адвокатом про представництво її в суді.

Задача 4

Прочитайте умову, дайте правову оцінку діям продавця і покупця та проконсультуйте Семененка щодо його можливих подальших дій.

Семененко звернувся до взуттєвого магазину з проханням замінити куплені там два дні тому дитячі чоботи. Він пояснив, що хотів зробити племіннику подарунок, але помилився з розміром і купив чоботи на 2 розміри менші. Працівник магазину у відповідь заявив, що замінити товар згоден, але оскільки чобіт цього фасону відповідного розміру вже немає, то нічим допомогти не може. Від прийняття чобіт і повернення грошей працівник магазину відмовився.

Задача 5

Прочитайте умову. Визначте, які юридичні наслідки заяв про вхідження до кожного із цих об'єднань громадян передбачає чинне законодавство України, чи впливає строк постійного проживання і той факт, що Катерина досягла 17-річного віку, на відповідь.

Особа без громадянства Катерина, яка постійно проживає в Україні протягом останніх чотирьох років, виявила намір увійти до професійної спілки «А», громадської організації «Б» та політичної партії «В».

Задача 6

Прочитайте умову і дайте правову оцінку ситуації.

З чоловіком Віктором Березенком Ганна розлучилася у січні 2025 р. Від шлюбу має синів Андрія та Михайла, які залишилися проживати з нею. Менший син Андрій навчається у шостому класі, а старший Михайло закінчує 11 клас (у березні 2025 р. йому виповниться 18 років). Старший син планує вступати до ЗВО на денну форму навчання у липні 2025 р. Батько заявив, що буде сплачувати аліменти на молодшу дитину, але відмовляється оплачувати йому футбольну секцію. Михайлові з моменту досягнення ним 18 років батько відмовляється сплачувати аліменти. Також Віктор Березенко заявив, що спосіб виконання обов'язку утримувати молодшу дитину (частка від доходу або тверда грошова сума) він обиратиме самостійно.

Задача 7

Прочитайте умову і дайте правову оцінку ситуації.

П'ятнадцятирічний Кононов, який навчається у професійно-технічному училищі сфери послуг, отримавши згоду батьків влаштуватися на роботу, звернувся до центру зайнятості за консультацією про можливість отримання роботи. Кононов був направлений для працевлаштування до приватного підприємства – ательє з ремонту взуття, власник якого повідомив центр зайнятості про наявність вакансії шевця. Однак власник ательє відмовився прийняти Кононова на роботу, мотивуючи відмову тим, що ательє є приватним підприємством, тому на нього не поширюється дія законодавства про зайнятість. На підприємстві дорослі робітники зайняті з неповним робочим тижнем, а для неповнолітніх, які до того ж не мають відповідної кваліфікації, взагалі роботи немає.

Задача 8

Прочитайте умову і дайте правову оцінку ситуації.

Олександр проживає разом зі своєю дружиною Тетяною, яка через проблеми зі здоров'ям прикута до ліжка, та їхньою 16-річною донькою Марією в однокімнатній квартирі. Протягом п'яти місяців Олександр, не маючи постійної роботи і зловживаючи алкоголем, регулярно ображав дружину й доньку нецензурними словами, принижував їхню гідність, погрожував застосувати фізичне насильство, якщо вони не виконають його вимоги, забирав пенсію по інвалідності у дружини й стипендію доньки, витрачаючи ці кошти на алкогольні напої, змушував доньку просити гроші у знайомих і родичів, псував і продавав домашні речі для придбання алкоголю, приносив додому їжу зі смітєвих баків і змушував дружину й доньку її споживати. Через ці дії Тетяна й Марія постійно перебували у стані тривоги та пригніченості. Марія часто ночувала у подруг, щоб уникнути конфліктів вдома.

Олександр був двічі притягнутий до адміністративної відповідальності, проте не змінив своєї поведінки. Правоохоронні органи відмовилися притягнути Олександра до кримінальної відповідальності, мотивуючи це тим, що за всі вчинені правопорушення він вже був притягнутий до адміністративної відповідальності, а двічі за одне й те саме не карають.

10 клас

Тестові завдання

1. Оберіть одну правильну або дайте власну відповідь.

Загальна кількість балів – 40 (за кожну правильну відповідь – 1 бал).

1. У Біблії серед інших правил людської поведінки є таке: «Не вари козеня в молоці матері його». Вкажіть, до якого виду соціальної норми належить ця давня заборона.

2. Прочитайте уривок з твору англійського мислителя XVII ст.: «Перше правління у світі було монархічним, бо батько всіх смертних Адам, отримавши наказ розмножуватися, і наповнювати землю, і володіти нею і маючи дане йому панування над усіма тварями, був тим самим монархом усього світу; жоден із його спадкоємців не мав права володіти чимось, не отримавши від нього пожалування або дозволу або не наслідуючи його; землю, за словами автора псалмів, віддав він синам людським, і ці слова кажуть, що це право випливає з батьківства». Визначте, яка теорія походження держави відображена в цьому уривку.

3. Прочитайте частину 1 статті 142 Цивільного процесуального кодексу України: «У разі укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі судом першої інстанції, відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем до початку розгляду справи по суті суд у відповідній ухвалі чи рішенні у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення позивачу з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову, а в разі якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову». Назвіть прийом правового регулювання, який застосовано у формулюванні цього положення.

4. Прочитайте частину 2 статті 11 Податкового кодексу України: «Спеціальний податковий режим – система заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб’єктів». Визначте, до якого виду належить ця правова норма:

- А установча
- Б дефінітивна
- В регулятивна
- Г охоронна

5. Прочитайте статтю 148 Кодексу України про адміністративні правопорушення: «Пошкодження таксофонів – тягне за собою накладення штрафу в розмірі від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». Визначте форму реалізації громадянами припису цієї норми:

- А застосування
- Б виконання
- В дотримання
- Г використання

6. Розпорядження Президента України про звільнення з посади голови районної державної адміністрації належить до правових актів

- А правотворчості
- Б реалізації права
- В застосування права
- Г виконання права

7. Співвідношення понять «система права» й «правова система»:

- А тотожні поняття
- Б система права є складником правової системи
- В протилежні поняття
- Г система права включає правову систему

8. За загальним правилом адміністративне стягнення у разі вчинення однією особою двох або більше адміністративних правопорушень накладається

А як максимально допустиме стягнення, передбачене санкцією статті

Б за більш серйозне правопорушення з-поміж вчинених

В за кожне правопорушення окремо

Г за одне із вчинених правопорушень, а за інше – після виконання попереднього

9. Ознакою адміністративного правопорушення, за вчинення якого законом передбачено адміністративну відповідальність, є

А суспільна шкідливість

Б протиправність

В винність

Г адміністративна караність

10. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким видом покарання до неповнолітніх

А застосовується за умови відбуття не менше ніж $\frac{1}{3}$ строку покарання

Б застосовується за умови відбуття не менше ніж $\frac{1}{2}$ строку покарання

В застосовується за умови відбуття не менше ніж $\frac{2}{3}$ строку покарання

Г не застосовується

11. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю є

А основним видом покарання для неповнолітніх

Б додатковим видом покарання для неповнолітніх

В покаранням для неповнолітніх, що застосовується і як основне, і як додаткове

Г покаранням (основним чи додатковим), що застосовується виключно для повнолітніх

12. Вкажіть орган влади, який сповіщають завчасно у випадку проведення громадянами мітингу чи демонстрації:

А окружний адміністративний суд

Б державна служба України з питань мирних зібрань

- В** місцева державна адміністрація
- Г** окружна прокуратура

13. Визначте рядок, де наведені лише центральні органи виконавчої влади:

- А** Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України
- Б** Міністерство закордонних справ України, Державна міграційна служба України
- В** Міністерство внутрішніх справ України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим
- Г** Служба безпеки України, Кабінет Міністрів України

14. Суб'єктом, наділеним повноваженнями щодо підготовки районних бюджетів, є

- А** районна державна адміністрація
- Б** районний територіальний орган Міністерства фінансів України
- В** районна рада
- Г** районний територіальний орган Державної казначейської служби України

15. Поясніть, чи може безпартійний 21-річний громадянин України самостійно висунути свою кандидатуру на виборах народних депутатів України й чому:

- А** ні, оскільки на вказаних виборах не допускається участь безпартійних
- Б** ні, оскільки він не досяг мінімального віку для пасивного виборчого права
- В** ні, оскільки на вказаних виборах не допускається самовисування
- Г** так, оскільки досягнув мінімального віку й має право на самовисування

16. До повноважень Кабінету Міністрів України НЕ належить

- А** забезпечення правонаступництва держави
- Б** здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності України

В здійснення заходів щодо забезпечення національної безпеки України

Г забезпечення реалізації податкової політики

17. На офіційному вебсайті Президента України було розміщено електронну петицію, яка за три місяці набрала 20 тисяч голосів підтримки. Вкажіть подальші дії стосовно цієї петиції:

А може бути розглянута, якщо протягом 10 днів набере ще 5000 голосів

Б має бути розглянута як звернення громадян

В має бути розглянута невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду

Г не розглядається, бо не набрала необхідної кількості голосів для її розгляду

18. Голову районної державної адміністрації звільняє

А Кабінет Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України

Б Президент України за поданням Кабінету Міністрів України

В Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів України

Г Верховна Рада України за поданням Президента України

19. Визначте орган публічної влади, який належить до місцевих органів виконавчої влади:

А виконавчий комітет районної в місті ради

Б районна державна адміністрація

В районна в місті адміністрація міської ради

Г виконавчий апарат обласної ради

20. Вкажіть, член якої виборчої комісії видає виборцю бюлетень на виборах міського голови:

А дільничної

Б територіальної

В окружної

Г місцевої

21. Назвіть суб'єкта, який має право на звернення з конституційною скаргою:

- А** Львівський національний університет імені Івана Франка
- Б** Товариство з обмеженою відповідальністю «Бізнес»
- В** головний спеціаліст юридичного відділу міської ради
- Г** Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

22. Дія норм Конституції України є

- А** солідарною
- Б** бланкетною
- В** субсидіарною
- Г** прямою

23. Належним суб'єктом права на конституційне подання є

- А** обласна рада
- Б** не менш як дві третини депутатів від загального складу міської ради
- В** Кабінет Міністрів України
- Г** 49 народних депутатів України

24. Згідно з Конституцією України примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване як виняток з мотивів

- А** національної безпеки
- Б** крайньої необхідності
- В** суспільної необхідності
- Г** військової необхідності

25. Відповідно до Конституції Україна не видає іноземним державам

- А** іноземців
- Б** неповнолітніх
- В** апатридів
- Г** громадян України

26. У Конституції України НЕ передбачено

- А** право на страйк
- Б** право іноземців отримати статус біженців

В право захищати своє життя і життя інших осіб

Г право знайомитися в органах влади з відомостями про себе

27. Згідно з Конституцією України кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає

А достатнє харчування, одяг, медичне обслуговування та соціальну допомогу

Б достатнє харчування, одяг, житло

В достатнє харчування, одяг, житло, медичне обслуговування

Г достатнє харчування, одяг, медичне обслуговування

28. До видів відпочинку під час воєнного стану НЕ належать

А перерви упродовж робочого дня чи зміни

Б щотижневі вихідні дні

В щорічні святкові та неробочі дні

Г щорічні відпустки

29. 17-річний Іван та 18-річна Марія працюють операторами call-центру на умовах погодинної оплати з двома вихідними днями щотижнево. Робочий час обом встановлено відповідно до трудового законодавства. Заробіток Марії зазвичай становить 20 тис. грн щомісяця, інколи на 3–4 тис. грн більше, зважаючи на те, що вона працює наднормово. Визначте, який заробіток має отримувати Іван:

А заробітна плата Івана – 17 500 грн, що пропорційно відпрацьованому часу, який становить 35 годин на тиждень

Б заробітна плата Івана має бути такою ж, як у Марії, незважаючи на скорочений робочий час, встановлений для нього як неповнолітнього

В Івана не можна приймати на роботу на умовах погодинної оплати праці, зважаючи на його неповноліття

Г заробітна плата Івана має бути не меншою, ніж 20 000 грн щомісяця, попри скорочений робочий час, встановлений для нього як неповнолітнього

30. Місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є

А місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає

Б місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає

В місце проживання її батьків (усиновлювачів), якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами)

Г місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна

31. Форма укладання шлюбного договору:

А проста письмова

Б письмова й нотаріально посвідчена

В за домовленістю сторін договору

Г письмова нотаріально посвідчена з державною реєстрацією

32. Усиновлювачем може бути дієздатна особа

А не молодша за 18 років, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини

Б не молодша за 21 рік, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини

В не молодша ніж 23-річного віку, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини

Г повнолітня, старша за дитину, яку бажає усиновити, не менше ніж на 16 років

33. До IV черги спадкоємців за законом належать

А повнорідні й неповнорідні брати, сестри, дід і баба

Б рідні дядько й тітка

В особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше ніж п'ять років до часу відкриття спадщини

Г інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно

34. Назвіть акти, застосовані в остаточному судовому рішенні, конституційність яких може оскаржити громадянин України в Конституційному Суді України:

А акти Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України

Б закони України й інші акти Верховної Ради України

В закони України й інші акти законодавства України

Г виключно закони України

35. Необхідність набрання кандидатом більше ніж 50 % голосів характерна для мажоритарної виборчої системи

А кваліфікованої більшості

Б абсолютної більшості

В відсоткової більшості

Г відносної більшості

36. З'ясуйте форму реалізації Вінницьким міським судом припису статті 178 «Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді» Кодексу України про адміністративні правопорушення:

А використання

Б дотримання

В виконання

Г застосування

37. Правосвідомість – це

А сукупність знань, ідей, поглядів, уявлень, почуттів, оцінок і установок, що виражають ставлення людей і соціальних спільнот до чинного, минулого й бажаного права

Б якісний правовий стан особистості, що включає знання і розуміння індивідом права, повагу до нього, а також його дії відповідно до нього

В постійний, систематичний вплив на індивідів і суспільство в цілому з метою формування правової культури

Г інтелектуальна діяльність, спрямована на вирішення правових проблем за допомогою юридичної аргументації, виражена у правових твердженнях, позиціях, оцінках, висновках

38. Прочитайте частину 1 статті 276 Кримінального кодексу України: «Порушення працівником залізничного, водного або повітряного транспорту правил безпеки руху або експлуатації транспорту, а також недоброякісний ремонт транспортних засобів, колій, засобів сигналізації та зв'язку, якщо це створило небезпеку для життя людей або настання інших тяжких наслідків, – караються виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років». Визначте спосіб (прийом) тлумачення правової норми, яким необхідно скористатись для з'ясування змісту цієї норми права:

А історико-політичний

Б систематичний

В телеологічний

Г функціональний

39. Прочитайте уривок з рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 21.01.2025: «У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 04 грудня 2018 року у справі № 910/21845/16 викладено правовий висновок про те, що рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) та інших органів юридичної особи не є правочинами у розумінні статті 202 Цивільного кодексу України». Визначте вид тлумачення норм права, наведений у цьому уривку:

А офіційне

Б доктринальне

В автентичне

Г компетентне

40. Визначте вид правомірної поведінки у ситуації, коли пасажир оплатив проїзд лише тому, що у тролейбус зайшов контролер:

- А звична
- Б конформістська
- В маргінальна
- Г соціально активна

II. Установіть відповідність.

Загальна кількість балів – 10 (за кожну правильно визначену пору – 1 бал).

1. Установіть відповідність у таблиці «Галузі права України».

Галузь права	Теза
1 Конституційне право	А Працівникам надається перерва для відпочинку і харчування тривалістю не більше двох годин. Перерва не включається в робочий час. Перерва для відпочинку і харчування повинна надаватись, як правило, через чотири години після початку роботи
2 Цивільне право	Б Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання
3 Кримінальне право	В Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу
4 Трудове право	Г Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі

Галузь права	Теза
5 Сімейне право	Д Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини
	Е Якщо дитина або особа, дієздатність якої обмежена, не може самостійно здійснювати свої права, ці права здійснюють батьки, опікун або самі ці особи за допомогою батьків чи піклувальника

2. Установіть відповідність у таблиці «Поняття права».

Вид права	Теза
1 Природне право	А Система правових норм, встановлених і гарантованих державою
2 Позитивне право	Б Правила поведінки у суспільстві, що впливають з біосоціальної сутності людини
3 Суб'єктивне юридичне право	В Система правових норм і принципів, що сформована й діє незалежно від волі окремого індивіда
4 Об'єктивне юридичне право	Г Система права, що виникла на основі рішень королівських судів Англії
5 Загальне право	Д Вид і міра дозволеної поведінки, закріплені законодавством
	Е Система нормативних актів англійського парламенту

Задачі

Загальна кількість балів – 40 (за кожну правильно розв’язану задачу – 5 балів).

Задача 1

Проаналізуйте рішення англійського суду у справі Mercer vs Denne (1905 р.). Визначте, які соціальні норми, форми права та їхні ознаки згадано у цьому тексті.

Містер Денне купив маєток поблизу містечка Волмер (графство Кент, Англія), до складу якого входив пляж. Він планував звести на ньому будинок. Місцеві рибалки намагалися зупинити його, стверджуючи, що вони завжди, як і їхні батьки й діди, сушили на цьому пляжі свої сіті, а в разі зведення споруд такої можливості вони були б позбавлені. Свідки, викликані в суд, довели, що пляж використовується для сушіння сіток близько сімдесяти років, а за чутками, використовувався і раніше. Не могли пригадати точно, коли це почалось. Суд, до якого звернулися рибалки, виніс рішення на їхню користь, визнавши їхнє право сушити сітки на приватному пляжі.

Надалі це рішення увійшло до системи загального права через його використання іншими судами.

Задача 2

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

Рішенням виконавчого комітету селищної ради на Леоніда, якому на момент вчинення адміністративного правопорушення виповнилося 16 років, накладено штраф за завідомо неправдивий виклик поліції. У протоколі засідання виконавчого комітету селищної ради зазначено, що інтереси неповнолітнього під час розгляду справи представляв його батько. Він пояснив, що син справді вчинив вказане правопорушення, однак Леонід навчається у школі, самостійного заробітку не має, а тому він як батько порушника згоден сплатити штраф у розмірі, що буде встановлений рішенням виконавчого комітету селищної ради.

Задача 3

За наведеною нижче схемою проаналізуйте норму права.

«Кожен має право на відшкодування за кошти держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень».

За предметом правового регулювання _____

За методом правового регулювання _____

За змістом правового припису _____

За колом осіб, на яких поширюється дія норми _____

За функцією права _____

За дією в часі _____

За дією в просторі _____

Гіпотеза _____

Диспозиція _____

Санкція _____

Задача 4

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

На установчому з'їзді політичної партії 180 присутніх громадян України узгодили її створення. Протягом 6 місяців було зібрано 5 тисяч підписів громадян України у 18 областях країни на підтримку її створення, подано документи до центрального апарату Міністерства юстиції України для державної реєстрації політичної партії з проханням зареєструвати її як юридичну особу публічного права.

Задача 5

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації, пов'язаної з громадянством України В'ячеслава.

У результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій було встановлено, що В'ячеслав – громадянин Ізраїлю, який збирав з метою передавання іноземній державі відомості, що становлять державну таємницю (вину доказано і винесено вирок суду, який набрав законної сили), є водночас громадянином України. Компетентний орган звернувся

до територіального підрозділу Державної міграційної служби України з клопотанням про позбавлення В'ячеслава громадянства у зв'язку з двома підставами: скоєнням ним державної зради й набуттям громадянства іншої держави.

Задача 6

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

Верховна Рада України ухвалила на пленарному засіданні дві постанови: першою призначила Голову Фонду державного майна України за поданням Президента України (за проект постанови Верховної Ради України про призначення проголосували 249 народних депутатів України), другою призначила Міністра внутрішніх справ України за поданням Президента України (за проект постанови Верховної Ради України про призначення проголосували 229 народних депутатів України).

Задача 7

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

15-річний Андрій дізнався, що його колишня дівчина Марина почала спілкуватися з його однокласником Петром. Обурений цим фактом Андрій вирішив «з'ясувати стосунки». Він узяв кухонний ніж, викликав таксі й поїхав до багатоквартирного будинку, в одному з під'їздів якого проживав Петро. Побачивши Петра на вулиці, Андрій вискочив з таксі, підбіг до нього та запитав: «Чого ти ходиш за нею?». Між ними виникла шарпанина, яка переросла у бійку. Петро, захищаючись, відштовхував від себе Андрія, завдавши при цьому йому декілька ударів, внаслідок чого Андрій упав. Лежачи, Андрій схопив Петра за штанину, дістав ніж і завдав ним кілька ударів Петрові, цілячись по ногах. Унаслідок ударів Петро зазнав тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя в момент заподіяння.

На суді Андрій стверджував, що скористався передбаченим у Конституції України положенням про те, що кожен має право захищати своє життя і здоров'я від протиправних посягань. При цьому не заперечував, що застосування ножа не було викликано ситуацією, але

наполягав, що перебував у стані необхідної оборони, оскільки Петро вдарив його першим.

Задача 8

Прочитайте умову. Визначте, на чієму боці правда у цій ситуації. Чи зміниться ваша відповідь за умови, що товар не був запакований, а покупець не кивнув на знак згоди і лише розглядав його, розмірковуючи, купувати чи ні, але раптово злякався і внаслідок цього ліктем збив статуетку з прилавка.

У відділі скляного посуду покупець купував дуже дорогу статуетку. Після коротких торгів чоловік кивнув продавцеві на знак згоди. Продавець спакував товар і передав його покупцеві, який поставив його на прилавок, щоби дістати гроші й розрахуватися. Покупець поклав гроші на прилавок, але в цей момент на вулиці голосно загавкав собака. Від несподіванки чоловік злякався, різко повернувся і ненароком зачепив статуетку, яка впала й розбилася. Покупець забрав гроші з прилавка. Продавець зажадав оплати покупки, заявивши, що товар був переданий покупцеві, отже, він набув право власності на нього. Покупець у свою чергу спростував цю вимогу, заявивши, що він товар не прийняв, оскільки не взяв його в руки. Тому гроші продавцеві він не передав і вимагає надати йому іншу статуетку, за яку й сплатить.

11 клас

Тестові завдання

I. Оберіть одну правильну або дайте власну відповідь.

Загальна кількість балів – 40 (за кожну правильну відповідь – 1 бал).

1. Прочитайте частину 3 статті 11 Закону України «Про правотворчу діяльність»: «Якщо суб'єкт права законодавчої ініціативи подає до Верховної Ради України проект закону, що регулює суспільні відносини інакше, ніж кодекс, він зобов'язаний одночасно подати проект закону про внесення змін до кодексу. Такий законопроект розглядається Верховною Радою України одночасно з відповідним проектом закону про внесення змін до кодексу». Назвіть метод правового регулювання, який застосовано у формулюванні цієї норми.

2. Укажіть превентивний захід, який може застосовувати орган поліції:

- А** проникнення до житла особи
- Б** фізичний вплив (сила)
- В** застосування спеціальних засобів
- Г** застосування вогнепальної зброї

3. Визначте, на який строк призначається працівник патронатної служби:

А на період відсутності державного службовця, за яким зберігається посада державної служби

Б на строк виконання завдань, що мають тимчасовий характер

В на строк повноважень особи, працівником патронатної служби якої він призначений

Г безстроково

4. З'ясуйте, у якому випадку буде застосовано норми законодавства України про адміністративну процедуру:

А громадянин П. надіслав скаргу до міністерства

Б державний виконавець виніс постанову про арешт коштів боржника

В Кабінет Міністрів України присвоїв черговий ранг державної служби державному службовцеві

Г державний нотаріус посвідчив довіреність

5. На протигагу громадському об'єднанню без статусу юридичної особи громадське об'єднання з таким статусом має право

А вільно поширювати інформацію про свою діяльність

Б звертатися до органів державної влади з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами

В проводити мирні зібрання

Г засновувати медіа

6. Назвіть форму створення центрального органу виконавчої влади, більшість функцій якого полягає в управлінні об'єктами державної власності, що належать до сфери його підпорядкування:

А бюро

Б комісія

В агентство

Г служба

7. Оберіть з переліку неподаткове надходження, включене у класифікацію доходів бюджету:

А туристичний збір

Б доходи від операцій з капіталом

В адміністративний збір

Г додаткова дотація

8. Зазначте податок, що включається до ціни товару у виді надбавки (націнки) і сплачується споживачем:

А податок на доходи фізичних осіб

Б податок на прибуток підприємств

- В** акцизний податок
- Г** екологічний податок

9. Юрисдикція господарських судів НЕ поширюється на справи у спорах

- А** щодо приватизації майна
- Б** що виникають з корпоративних відносин
- В** між юридичною особою та її посадовою особою про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи
- Г** щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності

10. Прочитайте й доповніть речення: «Право проходу та проїзду на велосипеді, право проїзду на транспортному засобі по наявному шляху, право на розміщення об'єктів трубопровідного транспорту, право відводу води зі своєї земельної ділянки на сусідню або через сусідню земельну ділянку – це приклади _____».

11. Суд присяжних утворюється при
- А** місцевому загальному суді першої інстанції
  - Б** суді будь-якої інстанції відповідно до закону
  - В** всіх судах, крім апеляційної інстанції
  - Г** апеляційному загальному суді

12. У кримінальному процесі неповнолітньою особою вважається

- А** особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років
- Б** особа у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років
- В** дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років
- Г** малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років

13. Вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини або у присутності дитини являє собою

А обмежувальний захід щодо особи, яка вчинила домашнє насильство

Б одну з обставин, які обтяжують покарання

В одну з обставин, що викликають стан сильного душевного хвилювання

Г підставу для застосування примусових заходів виховного характеру

14. Для кваліфікації сукупності двох кримінальних правопорушень

А особа не може бути засуджена за жодне із цих правопорушень

Б особа не може бути засуджена за перше кримінальне правопорушення

В особа не може бути засуджена за друге кримінальне правопорушення

Г факт засудження не впливає на встановлення сукупності кримінальних правопорушень

15. Прийняття уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого є видом

А звільнення від кримінальної відповідальності

Б підстави для застосування амністії

В звільнення від відбування покарання

Г підстави для застосування помилування

16. Поглинення менш суворого покарання більш суворим застосовується у разі призначення

А більш м'якого покарання, ніж передбачено законом

Б покарання за сукупністю вироків

В покарання за сукупністю кримінальних правопорушень

Г покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання

17. Строки покарання за загальним правилом обчислюються відповідно у

- А роках, місяцях і годинах
- Б роках, днях і годинах
- В роках, місяцях і днях
- Г роках, місяцях, днях і годинах

18. Особи, які були реабілітовані, визнаються такими, що

- А мають зняту судимість
- Б мають судимість
- В мають погашену судимість
- Г не мають судимості

19. Згідно з ККУ примусове лікування може бути застосоване судом до осіб, які вчинили кримінальні правопорушення та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я

- А їхніх близьких родичів
- Б інших осіб
- В членів їхніх сімей
- Г цих осіб

20. Додаткові (нефінансові) заходи належать до заходів

- А корпоративного характеру
- Б цивільно-правового характеру
- В господарського характеру
- Г кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб

21. До кабінки для голосування на місцевих виборах зайшов повнолітній син виборця, показав, за кого потрібно голосувати, та дочекався, поки його батько проголосує. Вкажіть принцип виборчого права, який порушено в цьому випадку:

- А таємного голосування
- Б рівного виборчого права

- В** прямих виборів
- Г** загального виборчого права

22. Згідно з Конституцією України за жодних умов НЕ може бути обмежене право на

- А** повагу до людської гідності
- Б** свободу слова
- В** свободу та особисту недоторканність
- Г** недоторканність особистого життя

23. До повноважень Конституційного Суду України НЕ належить

- А** встановлення відповідності Конституції України правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим
- Б** надання висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим законів України
- В** здійснення офіційного тлумачення законів України
- Г** надання висновків про конституційність питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою

24. Згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод НЕ може бути обмежене за будь-яких умов:

- А** право на життя
- Б** право не бути підданим нелюдському поведженню
- В** право на визначення статі
- Г** право на повагу до свого приватного й сімейного життя

25. Василь Іванів, якому є повних 15 років, працює підсобним робітником у кав'ярні «Пролісок». Визначте, якої умови НЕ повинно бути в трудовому договорі з неповнолітнім:

- А** цей договір укладено в письмовій формі
- Б** встановлено випробувальний строк 1 місяць з виплатою за цей період повного розміру заробітної плати
- В** встановлено робочий час 24 години на тиждень
- Г** отримана згода матері Василя на працевлаштування сина

26. КЗпПУ визначає такі види дисциплінарних стягнень:

А попередження та штраф

Б попередження, догана, штраф

В догана й звільнення

Г зауваження та звільнення

27. Підставою для визнання судом фізичної особи недієздатною є

А тимчасовий психічний розлад, внаслідок якого особа не здатна керувати своїми діями

Б психічний розлад, внаслідок якого особа періодично не усвідомлює значення своїх дій

В зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, азартними іграми, внаслідок чого особа не здатна керувати своїми фінансами

Г хронічний стійкий психічний розлад, внаслідок якого особа не здатна усвідомлювати значення своїх дій та/або керувати ними

28. Умовою вчинення неповнолітньою особою правочину щодо транспортних засобів або нерухомого майна є

А письмова згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника

Б письмова нотаріально посвідчена згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозвіл органу опіки й піклування

В усна згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника та дозвіл органу опіки й піклування

Г згода органу опіки й піклування

29. До об'єкта права спільної сумісної власності подружжя відносять

А премії, нагороди, які вона або він одержали за особисті заслуги

Б виплати (страхові й викупних сум), одержані за договорами страхування життя та здоров'я

В речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніку, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя

Г кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, яка їй або йому належала, а також як відшкодування завданої їй або йому моральної шкоди

30. Вкажіть, які товари належної якості можна обміняти протягом 14 днів:

А продовольчі товари належної якості

Б непродовольчі товари неналежної якості, що не задовольнили споживача за формою, габаритами, фасоном, кольором тощо.

В непродовольчі товари належної якості, що не задовольнили споживача за формою, габаритами, фасоном, кольором тощо.

Г непродовольчі товари, на які розповсюджується гарантійний строк

31. Процесуальні дії батьків, усиновлювачів, опікунів або інших осіб із захисту прав недієздатних, обмежено дієздатних громадян і тих, які не мають повної дієздатності, – це

А договірне представництво

Б обов'язкове представництво

В законне представництво

Г статутне представництво

32. До справ окремого провадження НЕ належить

А надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності

Б справа про стягнення аліментів на дитину

В справа про розірвання шлюбу за заявою будь-кого з подружжя, яке має дітей

Г усиновлення

33. До справ наказного провадження належить

А справа про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність

Б справа про визнання спадщини відумерлою

В вимога про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати й середнього заробітку за час затримки розрахунку

Г справа, що виникла із земельних правовідносин

34. До обов'язків осіб, які беруть участь у справі в порядку цивільного судочинства, відносять

А ознайомлення з матеріалами справи

Б сприяння своєчасному, всебічному, повному й об'єктивному встановленню всіх обставин справи

В оскарження судових рішень у визначених законом випадках

Г ознайомлення з протоколом судового засідання

35. До учасників справ позовного провадження належать

А сторони, позивач, відповідач, свідки

Б заявники, інші зацікавлені особи, їхні представники

В треті особи й органи державного управління

Г сторони, треті особи

36. Передача органом опіки й піклування на виховання дитини, що позбавлена батьківського піклування, у сім'ю іншої особи до досягнення дитиною повноліття за плату – це

А прийомна сім'я

Б опіка та піклування

В патронат

Г дитячий будинок сімейного типу

37. Олена, гуляючи з собакою у парку, знайшла загублену річ (мобільний телефон). Визначте порядок дій Олени, який НЕ передбачений Цивільним кодексом України:

А здати на зберігання Національній поліції

Б зберігати річ у себе

В здати на зберігання до суду

Г здати на зберігання до органу місцевого самоврядування

38. До умов реєстрації шлюбу НЕ належить

А вільна згода жінки й чоловіка, які одружуються

Б досягнення ними шлюбного віку

В відсутність в обох сторін відносин у зареєстрованому і неприпиненому шлюбі

Г довідка про стан фізичного й психічного здоров'я наречених

39. Василенко вчинив тяжкий злочин, до відповідальності за який його було притягнуто через декілька років. Протягом цього часу закон про кримінальну відповідальність змінювався кілька разів, один раз посилюючи та двічі пом'якшуючи відповідальність за це кримінальне правопорушення. В момент оголошення підозри Василенкові діяв закон, який посилював відповідальність за вчинене ним діяння. Вкажіть, за яким законом має бути встановлено покарання Василенкові:

А чинним на момент вчинення кримінального правопорушення

Б чинним на момент затримання Василенка

В який вперше пом'якшував кримінальну відповідальність за вчинене діяння

Г який найбільше пом'якшував кримінальну відповідальність за вчинене діяння

40. Назвіть спосіб викладення норми права, відображений у частині 1 статті 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю» Кодексу України про адміністративні правопорушення: «Несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»:

А прямий

Б відсильний

В бланкетний

Г змішаний

II. Установіть відповідність.

Загальна кількість балів – 10 (за кожну правильно визначену пару – 1 бал).

1. Установіть відповідність у таблиці «Строки у кримінальному праві».

Нормативне твердження	Строк у кримінальному праві
1 Актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк	А Не менше ніж п'ятнадцять років
2 Покарання у виді довічного позбавлення волі (у разі відбуття визначеної ККУ частки покарання) може бути замінено на покарання у виді позбавлення волі на строк	Б До двадцяти років
3 Під час складання покарань у виді позбавлення волі максимальний (за визначеними ККУ ступенями тяжкості злочину) строк покарання, остаточно призначеного повнолітньому за сукупністю вироків, встановлюється	В Не більше ніж п'ятнадцять років
4 Покарання у виді довічного позбавлення волі може бути замінено на покарання у виді позбавлення волі, якщо засуджений відбув	Г Не менше ніж двадцять років
5 Під час складання покарань у виді позбавлення волі максимальний (з урахуванням всіх визначених у ККУ обставин) строк покарання, остаточно призначеного неповнолітньому за сукупністю вироків, встановлюється	Д Не менше ніж двадцять п'ять років
	Е Не більше ніж двадцять п'ять років

2. Установіть відповідність у таблиці «Види адміністративних стягнень».

Вид адміністративного стягнення	Спосіб реалізації
1 Реквізиція	А Призначаються у разі несплати аліментів на утримання дитини
2 Позбавлення права обіймати певні посади	Б Відрахування до двадцяти процентів заробітку в дохід держави
3 Виправні роботи	В Оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення адміністративного правопорушення
4 Суспільно корисні роботи	Г Виконання особою безоплатних суспільно корисних робіт
5 Громадські роботи	Д Застосовується в окремих випадках на строк до 10 років
	Е Застосовується тільки як додаткове адміністративне стягнення

Задачі

Загальна кількість балів – 40 (за кожен правильно розв'язану задачу – 5 балів).

Задача 1

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

Верховна Рада України за поданням Прем'єр-міністра України більшістю народних депутатів України від її конституційного складу звільнила з посади Міністра юстиції України. Подання Прем'єр-міністра України було аргументоване неодноразовим порушенням Міністром юстиції урядової дисципліни. Останній не погодився зі своїм звільненням, оскільки не було дотримано норм Кодексу законів про працю України. Крім цього, на його думку, порушення урядової дисципліни не є підставою для звільнення з посади члена Кабінету Міністрів України.

Задача 2

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

Через притягнення до адміністративної відповідальності водій автобуса Черненко подав адміністративний позов про визнання протиправними дій інспектора патрульної поліції та скасування постанови про накладення адміністративного стягнення. Під час судового розгляду адміністративної справи Черненко не заперечував того, що порушив Правила дорожнього руху України. При цьому судом було встановлено, що Черненко здійснив проїзд перехрестя вулиці на заборонений сигнал світлофора з метою усунення небезпеки, яка могла загрожувати його пасажирам у зв'язку зі складними погодними умовами (ожеледиця на дорозі). Дії Черненка не спричинили шкоди жодним правам чи інтересам інших осіб.

Задача 3

Прочитайте умову й надайте громадянці Липко юридичну консультацію.

Громадянка Липко звернулася по допомогу до юридичної консультації. На прийомі вона розповіла, що її чоловік Ломакін, з яким вона прожила 10 років, помер. Шлюб вони в органі державної реєстрації актів цивільного стану не реєстрували, тому що вважали це порожньою формальністю, але жили дружно, господарювали. Обоє добре заробляли і за час спільного проживання придбали багато коштовних речей, у тому числі двокімнатну квартиру (zareєстрована на двох власників), земельну ділянку. На ім'я чоловіка було зроблено вклад і відкрито рахунок у банку, що поповнювався зі спільних коштів.

Липко була впевнена, що після смерті чоловіка вона залишається його єдиною спадкоємицею. Однак, як з'ясувалося, заповіту чоловік не залишив.

Вона знала, що померлий був колись одружений із громадянкою Ломакіною, шлюб з якою не розривав, але вже багато років не жив з нею. Тепер Ломакіна претендує на одержання спадщини. У зв'язку з виниклою ситуацією громадянка Липко сподівається на допомогу юридичної консультації.

Задача 4

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

14.03.2025 Власов звернувся до суду з позовом до ТОВ «Юнісофт» про стягнення компенсації за невикористану відпустку. В обґрунтування своїх позовних вимог він зазначив, що перебував з ТОВ «Юнісофт» у трудових відносинах з 12.11.2012 до 15.12.2024, працюючи на різних посадах, та був звільнений у зв'язку з виходом на пенсію. За час роботи Власову було неправильно нараховано дні відпустки, у зв'язку з чим він не отримав належної йому компенсації за 24 календарні дні основної та додаткової щорічної відпустки на момент звільнення. Позивач просить суд зобов'язати відповідача – ТОВ «Юнісофт» нарахувати дні невикористаної відпустки з виплатою йому компенсації за 24 календарні дні.

Задача 5

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

Повертаючись додому пізно ввечері, Куриленко зустрів незнайомця, який запропонував йому придбати новий телефон за значно нижчою ціною, ніж його реальна вартість. Куриленко згадав, що схожий телефон бачив у свого сусіда Горбача, квартиру якого було пограбовано два дні тому. Попри це він все ж таки вирішив придбати пристрій. Наступного дня Горбач прийшов до Куриленка, впізнав свій телефон і вимагав його повернення. Однак Куриленко заявив, що купив його на місцевому радіоринку і повертати не збирається, оскільки заплатив за нього кошти.

Задача 6

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

Група учнів 11 класу святкувала день народження однокласника Михайла в розважальному закладі «Веселка». Під час святкування вони вирішили пограти у гру, де потрібно було ховати речі один одного по всьому приміщенню, щоб потім їх шукати.

Максим, якому давно подобався дорогий планшет однокласника Дениса, вирішив сховати його, щоб потім забрати собі. Він поклав планшет у поліетиленовий пакет і залишив його у шафі біля службового приміщення кухні.

Офіціант Олег, закінчивши зміну, помилково взяв цей пакет, схожий на його власний, думаючи, що там його речі, і поніс додому. Вдома у пакеті він виявив планшет. Розуміючи, що це чужа річ, Олег все ж вирішив не повертати планшета і залишити його собі для особистого користування.

Тим часом, коли гра закінчилася, Максим не зміг знайти пакета з планшетом там, де його залишив. Він розгубився, але не наважився розповісти Денисові. Денис, не знайшовши свого планшета, звернувся із заявою до поліції щодо відкриття кримінального провадження і притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Задача 7

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

Громадяни Олексій (22 роки) та Ігор (25 років), які захоплюються інформаційними технологіями й програмуванням, протягом шести місяців навчали 16-річного Данила методам несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерних систем. Вони показували йому спеціальні програми, навчали писати шкідливі скрипти й обходити захисні системи.

Після завершення «навчання» Олексій та Ігор вирішили перевірити набуті Данилом навички. Як «випускний іспит» вони запропонували Данилові зламати сайт школи, де навчався його молодший брат. У їхній присутності Данило успішно здійснив несанкціоноване втручання в роботу вебсайту школи й отримав доступ до електронного журналу і бази даних учнів.

Протягом наступних двох місяців вже самостійно, без безпосередньої участі Олексія та Ігоря, Данило здійснив ще п'ять несанкціонованих втручань у роботу різних інформаційних систем, зокрема зламав сайт місцевої бібліотеки й інтернет-магазину. Під час останнього зламу Данило був виявлений правоохоронними органами. Слідчі з'ясували всі обставини, включаючи роль Олексія та Ігоря у підготовці Данила до хакерської діяльності. Встановлені також аналогічні факти щодо «навчання» інших неповнолітніх.

Задача 8

Прочитайте умову і здійсніть юридичний аналіз ситуації.

Юзько просив суд визнати недійсним шлюб, укладений з Кравченко, оскільки під час реєстрації, на його думку, було порушено принцип одношлюбності. Розглядаючи справу, суд встановив, що на час пред'явлення позову про визнання шлюбу недійсним, шлюб між Юзьком і Кравченко було розірвано на підставі рішення районного суду. При цьому обставини, встановлені у попередньому судовому рішенні, свідчать про те, що Юзько наполягав на збереженні шлюбу, виходячи з факту його дійсності, доводів щодо можливості недійсності укладеного між ним і Кравченко шлюбу з підстав перебування дружини в іншому зареєстрованому шлюбі не наводив. Кравченко підтвердила факт перебування у шлюбі з іншим чоловіком на момент перебування у шлюбі з Юзьком.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

Учням 9 класу пропонуються завдання в межах чинної програми з основ правознавства, а саме з таких тем: «Основи теорії права і держави», «Реалізація права», «Взаємозв'язок людини і держави», «Неповнолітні як суб'єкти цивільних, сімейних, трудових, адміністративних і кримінальних правовідносин». Для цього обов'язково потрібно звернути увагу на чинне законодавство, що регулює правовідносини в межах згаданих розділів програми, а також знання тексту Конституції України.

Учням 10 класу – питання за програмою «Основи правознавства» (9 клас), усіма розділами блоку I «Основи теорії держави і права», розділом I «Конституційне право України», блоком II «Основи публічного права України» програми «Правознавство» (10–11 класи) (профільний рівень).

Учням 11 класу – питання за усіма розділами блоку I «Основи теорії держави і права», розділами 1–4, 6 блоку II «Основи приватного права України», розділами 1, 3, 4 блоку III «Основи приватного права України» програми «Правознавство» (10–11 класи) (профільний рівень).

Наголошуємо на необхідності знання учнями основних положень міжнародного гуманітарного права, законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Завдання мають виявити як знання учнями теоретичного матеріалу, так і вміння розв'язувати юридичні задачі. Щодо перевірки теоретичних знань учнів слід орієнтуватися на таку структуру завдань:

– тести, що мають чотири варіанти відповіді, серед яких лише один правильний;

– тести на встановлення відповідності (логічні пари);

– завдання, що передбачають відкрити форму відповіді.

Особливості оцінювання юридичних ситуацій (задач). Уміння учнів використовувати правові норми у тих чи інших життєвих ситуаціях перевіряються через завдання на розв'язання юридичних задач під час практичного туру олімпіади. Для перевірки таких компетентностей учнів пропонується 8 юридичних ситуацій (задач). Щодо кожної з них має

бути проведений юридичний аналіз, поставлено запитання, на яке учень повинен надати обґрунтовану відповідь з використанням чинного законодавства. Максимальний бал за оцінювання юридичної ситуації (задачі) – 5. Для визначення правильності відповіді буде враховуватися:

- 1) правильне визначення типу / виду правових відносин;
- 2) правильне визначення галузі права / нормативно-правового акта, що регулює викладену у задачі правову ситуацію;
- 3) урахування у відповіді сукупності зазначених у задачі обставин (юридичних фактів, складу правовідносин і правопорушення тощо);
- 4) правильна юридична кваліфікація, тобто правильний вибір і тлумачення норм, на яких ґрунтується розв'язок задачі (учень вказує норми, але при цьому від нього не вимагається знання номерів статей нормативно-правового акта);
- 5) розуміння класифікаційних ознак аналізованих явищ, процесів, відносин, логічна й послідовна аргументація розв'язку задачі.

За кожен правильно сформульований пункт відповіді учень отримує 1 бал, але не більше ніж 5 балів загалом.

9 клас

Тестові завдання

І. Оберіть одну правильну або дайте власну відповідь.

№	Відповідь
1	Теологічна теорія, теорія божественного походження
2	В (створення умов для реалізації права на доступ до культури індивідів, чий фінансові можливості є нижчими за середні)
3	А (ст. 16, 152 ¹ КУпАП)
4	Федерації (ст. 50 Конституції Мексиканських Сполучених Штатів)
5	В (демократія передбачає рівноправність форм власності)
6	А
7	А (ст. 3 ЗУ «Про звернення громадян»)
8	Г (ст. 24 КУпАП)
9	В (ст. 101 ККУ)
10	Б (ст. 91-1 ККУ)
11	А (ст. 75, 77, 102, 103 Конституції України)
12	Б (ст. 156 Конституції України)
13	Б (п. 1 ч. 1 ст. 22 ЗУ «Про громадянство України»)
14	В (п. 5 ч. 1 ст. 85 Конституції України)

№	Відповідь
15	Г (ст. 28 Конституції України)
16	А (ст. 39 Конституції України)
17	Г (ч. 4 ст. 140 Конституції України)
18	В (ч. 2 ст. 51 Конституції України)
19	Б (ч. 4 ст. 55 Конституції України)
20	А (громадянські права = особисті права. Неправильні відповіді позначають політичні права)
21	А (п. 1 ч. 2 ст. 11 ЦКУ)
22	В (ч. 1 ст. 37 ЦКУ)
23	А (ст. 319 ЦКУ)
24	Споживач (п. 22 ст. 1 ЗУ «Про захист прав споживачів»)
25	А (ст. 31 ЦКУ)
26	В (преамбула ЗУ «Про електронну комерцію»)
27	Б (ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про захист прав споживачів»)
28	В (ст. 32 ЦКУ). Кредитну картку можна оформити тільки з досягненням 14-річного віку, тобто неповної дієздатності. Це буде 16 березня 2025 р. Дисконтна картка не є платіжним інструментом. Корпоративна картка може бути тільки у ФОП або юрособи

№	Відповідь
29	А (ч. 1 ст. 144 СКУ)
30	В (ч. 5 ст. 26 СКУ)
31	Б (ст. 256 ¹ СКУ)
32	В (п. 1 ст. 51 КЗпПУ)
33	Б (ч. 4-5 ст. 80 КЗпПУ, ст. 10 ЗУ «Про відпустки»)
34	В

№	Відповідь
35	Б
36	В
37	Юридичний вчинок
38	Б
39	Б
40	Б (п. 1 ст. 1 ЦКУ)

II. Установіть відповідність.

№ завдання	№ запитання	Відповідь	№ завдання	№ запитання	Відповідь
1	1	Г	2	1	Д
	2	В		2	А
	3	Е		3	Е
	4	Д		4	Б
	5	А		5	В

Задачі

Задача 1

1. Платформа є штучним утворенням, а не часткою суші, відповідно не може розглядатись як територія держави.
2. На платформі немає постійного населення.
3. Платформа є власністю Великої Британії і зараз перебуває у її територіальних водах.
4. Сіленд не визнаний жодною державою.
5. Наявність конституції, дворянських титулів, символів влади, валюти й марок не є ознакою держави.

Задача 2

Ст. 13, 24¹, 35, 173 КУпАП.

1. Дії 17-річного Віктора кваліфікуються як вчинення адміністративного правопорушення – дрібне хуліганство, тобто нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян.

2. Склад адміністративного правопорушення: об'єктом виступають суспільні відносини у сфері охорони громадського порядку, об'єктивною стороною є дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян (нецензурна лайка, агресивна поведінка й інші подібні дії в громадських місцях), суб'єктом є особа, яка досягла 16 років, суб'єктивна сторона проявляється в умислі та неповазі до суспільства, прагненні показати свою зневагу до чинних правил і норм поведінки у суспільстві.

3. Вчинення адміністративного правопорушення у стані сп'яніння є обставиною, що обтяжує адміністративну відповідальність Віктора.

4. У разі вчинення особами віком від 16 до 18 років дрібного хуліганства вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах.

5. З урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до осіб віком від 16 до 18 років можуть застосовуватись заходи впливу, передбачені ст. 24¹ КУпАП: 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) попередження; 3) догана або сувора догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їхнє прохання.

Задача 3

1. Відповідно до ст. 32 ЦКУ неповнолітня особа вчиняє правочини щодо транспортних засобів і нерухомого майна за письмовою нотаріально посвідченою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозволом органу опіки та піклування.

2. Відповідно до ст. 34 ЦКУ у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. Повна цивільна дієздатність, набута

фізичною особою, поширюється на усі цивільні права й обов'язки (ч. 4 ст. 35 ЦКУ).

3. Ганна в цьому випадку має право укласти правочин з продажу квартири без згоди батьків.

4. Повна цивільна дієздатність зберігається особою після розірвання шлюбу (ч. 2 ст. 34 ЦКУ).

5. Ганна може бути зареєстрована як фізична особа – підприємець і укласти договір з адвокатом самостійно.

Задача 4

1. Ця ситуація врегульована нормами ЦКУ та ЗУ «Про захист прав споживачів». Відповідно до ст. 707 ЦКУ та ст. 9 ЗУ «Про захист прав споживачів» покупець має право протягом чотирнадцяти днів без урахування дня купівлі непродуктового товару належної якості, якщо триваліший строк не оголошений продавцем, обміняти його у місці купівлі або інших місцях, оголошених продавцем, на аналогічний товар інших розміру, форми, габариту, фасону, комплектації тощо. У разі виявлення різниці в ціні покупець проводить необхідний перерахунок з продавцем. Якщо у продавця немає необхідного для обміну товару, покупець має право повернути придбаний товар продавцеві й одержати сплачену за нього грошову суму. Отже, вимога Семененка про повернення чобіт до магазину й одержання сплачених ним коштів є правомірною.

2. Умови такі: вимога покупця про обмін або повернення товару підлягає задоволенню, якщо товар не був у споживанні, збережено його товарний вид, споживчі властивості та наявні докази придбання товару у цього продавця.

3. Отже, вимогу Семененка продавець повинен задовольнити негайно відповідно до ст. 707 та 708 ЦКУ, ст. 9 ЗУ «Про захист прав споживачів». При розірванні договору купівлі-продажу розрахунки із споживачем провадяться виходячи з вартості товару на час його купівлі. Гроші, сплачені за товар, повертаються споживачеві у день розірвання договору, а в разі неможливості повернути гроші у день розірвання договору – в інший строк за домовленістю сторін, але не пізніше ніж протягом семи днів.

4. Дії продавця є нечесною підприємницькою практикою (п. 10 ч. 1 ст. 19 ЗУ «Про захист прав споживачів»). Суб'єкти господарювання, їхні працівники несуть відповідальність за нечесну підприємницьку практику згідно із законодавством.

5. Оскільки продавець відмовляється виконати правомірну вимогу Семененка, останній має право звернутися з відповідним позовом до суду (ст. 22 ЗУ «Про захист прав споживачів»). Задовольняючи вимоги споживача, суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Споживачі звільняються від сплати судового збору за позовами, пов'язаними з порушенням їхніх прав.

Задача 5

1. Катерина може увійти до «А», оскільки особи без громадянства не можуть створювати, але можуть вступати до профспілок, якщо це передбачено їхніми статутами (ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»).

2. Катерина може увійти до «Б», оскільки членами (учасниками) громадської організації, крім молодіжної та дитячої, можуть бути особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах і досягли 14 років (ч. 1 ст. 8, ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про громадські об'єднання»).

3. Катерина не може увійти до «В», оскільки членом політичної партії може бути лише громадянин України, який відповідно до Конституції України має право голосу на виборах (ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про політичні партії в Україні»).

4. Строк постійного проживання не впливає на відповідь.

5. 17-річна Катерина може увійти до «А» та «Б», але не до «В».

Задача 6

1. Відповідно до ст. 180 та 181 СКУ батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. За домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і/або натуральній формі. Обов'язок піклуватися про своїх неповнолітніх дітей, надавати їм матеріальну допомогу залишається за батьками в разі розлучення чи проживання одного з батьків окремо від дитини. Відповідно до ст. 185 СКУ батьки

зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей, хворобою, каліцтвом дитини тощо). Розмір участі одного з батьків у додаткових витратах на дитину в разі спору визначається рішенням суду, з урахуванням обставин, що мають істотне значення. Отже, батько зобов'язаний утримувати свого неповнолітнього сина, а також брати участь у додаткових витратах, зокрема оплачувати футбольну секцію.

2. Відповідно до ст. 199 СКУ батьки зобов'язані утримувати повнолітніх дітей, які продовжують навчання і у зв'язку із цим потребують матеріальної допомоги, до досягнення ними двадцяти трьох років, за умови, що батьки можуть надавати матеріальну допомогу.

Право на отримання аліментів припиняється у разі закінчення повнолітнім навчання.

Якщо син навчається у закладі вищої освіти на денній формі навчання і у зв'язку із цим потребує матеріальної допомоги, то батько зобов'язаний платити аліменти на його утримання до досягнення ним 23 років або припинення навчання.

3. Щодо заяви батька про спосіб виконання обов'язку утримувати молодшу дитину (частка від доходу або тверда грошова сума) згідно із ч. 3 ст. 181 СКУ, то за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина.

4. Обов'язок піклуватися про своїх неповнолітніх дітей, надавати їм матеріальну допомогу залишається за батьками у разі розлучення чи проживання одного з батьків окремо від дитини.

5. Право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів має той з батьків, з ким проживає дитина, а також самі діти, які продовжують навчання.

Задача 7

1. У цій ситуації йдеться про право неповнолітнього на працю, встановлені КЗпПУ гарантії для молоді та законність відмови у працевлаштуванні.

2. Згідно зі ст. 188 КЗпПУ за згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть як виняток прийматись на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років.

3. Кононов досяг віку, з якого законодавство дозволяє працевлаштування, і має відповідний дозвіл від батьків, а отже, законних підстав для відмови через його вік немає.

4. Згідно із ч. 2 ст. 22 КЗпПУ забороняється необґрунтована відмова у прийнятті на роботу, тобто відмова без будь-яких мотивів або з підстав, що не стосуються кваліфікації чи професійних якостей працівника, або з інших підстав, не передбачених законом. Якщо Кононов тільки навчається професії шевця і не має ще відповідної кваліфікації, то відмова роботодавця є правомірною.

5. Дія норм трудового законодавства поширюється на всі правовідносини, стороною яких є роботодавець, безвідносно до форми власності підприємства.

Задача 8

1. Нормативне регулювання – ст. 126-1 ККУ (домашнє насильство), ст. 173-2 КУпАП – вчинення домашнього насильства.

2. Першою розмежувальною ознакою домашнього насильства (в контексті встановлення наявності адміністративного чи кримінального правопорушення) є наслідки: у КУпАП – *шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого*, у ККУ – *спричинення фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи*.

3. Другою розмежувальною і водночас невіддільною ознакою домашнього насильства, передбаченого диспозицією ст. 126-1 ККУ, є його систематичність, тобто вчинення низки діянь, кожне з яких окремо може й не містити ознак цього кримінального правопорушення, але у сукупності вони призводять до наслідків, визначених диспозицією цієї статті ККУ. Словосполучення «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» описує діяння. Закінченням кримінальне правопорушення вважається з моменту вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи

економічного) втретє, у результаті чого настав хоча б один із вказаних у законі наслідків.

4. Відповідно систематичність домашнього насильства, яке наполегливо продовжує вчиняти винувата особа, може бути підтверджена попереднім притягненням її до адміністративної відповідальності не менше двох разів за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП. Відтак попереднє притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства за умови подальшої повторюваності вчинення протиправних дій стосовно певної потерпілої особи чи осіб і настання наслідків, які визначені у ст. 126-1 ККУ, не свідчить про подвійне притягнення до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, а підтверджує систематичність дій винуватої особи з позицій ознаки складу кримінального правопорушення.

5. Отже, внаслідок доведення систематичності, а також настання кримінально караних наслідків, що не охоплюються КУпАП, Олександр повинен бути притягнений до кримінальної відповідальності за ст. 126-1 ККУ.

10 клас

Тестові завдання

І. Оберіть одну правильну або дайте власну відповідь.

№	Відповідь
1	Табу
2	Патріархальна (уривок з трактату Р. Філмера «Патріархія, або Природна влада королів»)
3	Заохочення
4	Б
5	В
6	В
7	Б
8	В (ст. 36 КУпАП)
9	Г
10	Г (ч. 4 ст. 107 ККУ)
11	Б (ч. 2 ст. 98 ККУ)
12	В (ст. 39, 118 Конституції України)
13	Б (ст. 1 ЗУ «Про центральні органи виконавчої влади». КМУ – не центральний, а вищий)
14	А (п. 4 ч. 1 ст. 119 Конституції України)
15	В (ст. 133, 134 ВКУ)
16	А (ст. 106, 116 Конституції України)
17	Б (ч. 10 ст. 23-1 ЗУ «Про звернення громадян»)

№	Відповідь
18	Б (ч. 4 ст. 118 Конституції України)
19	Б (ст. 118 Конституції України)
20	А (ст. 248 ВКУ)
21	Б (ч. 1 ст. 56 ЗУ «Про Конституційний Суд України»)
22	Г (ч. 3 ст. 8 Конституції України)
23	Г (ч. 2 ст. 150 Конституції України)
24	В (ст. 41 Конституції України)
25	Г (ч. 2 ст. 25 Конституції України)
26	Б
27	Б (ст. 48 Конституції України)
28	В (ст. 73 КЗпПУ, ст. 6 ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»)
29	Г (ст. 51, 194 КЗпПУ)
30	А (ч. 4 ст. 29 ЦКУ)
31	Б (ст. 94 СКУ)
32	Б (ст. 211 СКУ)
33	В (ст. 1264 ЦКУ)

№	Відповідь
34	Г (ст. 151-1 Конституції України)
35	Б
36	Г
37	А

№	Відповідь
38	Б (потребує звернення до інших норм права)
39	А
40	В

II. Установіть відповідність.

№ завдання	№ запитання	Відповідь	Коментар
1	1	В	Ч. 1 ст. 17 Конституції України
	2	Г	Ч. 3 ст. 22 ЦКУ
	3	Б	Ч. 2 ст. 24 ККУ
	4	А	Ч. 1 ст. 66 КЗпПУ
	5	Е	Ч. 2 ст. 14 СКУ

№ завдання	№ запитання	Відповідь
2	1	Б
	2	А
	3	Д
	4	В
	5	Г

Задачі

Задача 1

1. Звичаєва норма (звичай сушити сітки на пляжі) й норми права (право рибалок сушити сітки на пляжі).

2. Правовий звичай. Ним стала звичаєва норма через її визнання державою / судом.

3. Ознаки звичаю/правового звичаю: давність використання (не могли пригадати точно, коли це почалось); локальність (поширюється тільки на цих рибалок і цей пляж); актуальність і сталість (безперервність, постійність) використання (завжди сушили там сітки й зараз хочуть).

4. Юридичний (судовий) прецедент. Прецедентом рішення на основі правового звичаю стало цитування його як аргументу при вирішенні інших справ.

5. Ознака прецеденту: використання судового рішення іншими судами.

Задача 2

Ст. 13, 24¹, 183, 184, 221, 307 КУпАП.

1. Адміністративна справа Леоніда підвідомча міському районному суду, а не виконавчому комітету селищної ради, оскільки саме суд розглядає справи про адміністративні правопорушення, вчинені особами віком від 16 до 18 років.

2. До осіб віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, у тому числі завідомо неправдивий виклик спеціальних служб (ст. 183 КУпАП), застосовуються заходи впливу, передбачені ст. 24¹ КУпАП: 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) попередження; 3) догана або суворя догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

3. У разі відсутності самостійного заробітку в осіб віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративне правопорушення, штраф стягується з батьків або осіб, які їх замінюють.

4. Батько неповнолітнього Леоніда може бути притягнутий до адміністративної відповідальності за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей (ч. 1 ст. 184 КУпАП), а саме: ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання малолітніх та/або неповнолітніх дітей.

5. Батько Леоніда зобов'язаний буде оплатити всі витрати виїзду представників поліції.

Задача 3

Конституційна.

Диспозитивна.

Дозвільна / управнююча.

Загальна.

Регулятивна.

Постійна.

Загальна / загальнодержавна.

Незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Кожен має право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

За кошти держави чи органів місцевого самоврядування.

Задача 4

1. Нормативне регулювання цього питання – ЗУ «Про політичні партії в Україні» та частково ЦКУ.

2. Рішення про створення політичної партії приймається на її установчому з'їзді (конференції, зборах). Кількість присутніх громадян-засновників відповідає законодавчим вимогам – політична партія створюється групою громадян України у складі не менше ніж 100 осіб (ч. 1, 3 ст. 10 ЗУ «Про політичні партії в Україні»).

3. Кількість підписів (5 тисяч) є недостатньою: рішення про створення політичної партії має бути підтримано підписами не менше ніж 10 тисяч громадян України, які відповідно до Конституції України мають право голосу на виборах, зібраними не менш як у двох третирах районів не менш як двох третин областей України, міст Києва і Севастополя та не менш ніж у двох третирах районів Автономної Республіки Крим (ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про політичні партії в Україні»).

4. Міністерство юстиції України – належний суб'єкт державної реєстрації політичної партії.

5. Політична партія є юридичною особою не публічного права, а приватного, тобто засновується не актом посадової особи чи органу

публічної влади, а громадянами (ст. 8, 10 ЗУ «Про політичні партії в Україні» у поєднанні з ч. 2 ст. 81 ЦКУ).

Задача 5

1. Нормативне регулювання цього питання – Конституція України, ЗУ «Про громадянство України».

2. Згідно з принципом єдиного громадянства, якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України; якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України (п. 1 ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про громадянство України»).

3. Громадянин України не може бути позбавлений громадянства за жодних підстав (ст. 25 Конституції України).

4. Скоєння державної зради НЕ є підставою для припинення громадянства.

5. Добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття, є підставою для втрати громадянства України (п. 1 ч. 1 ст. 19 ЗУ «Про громадянство України»).

Задача 6

1. Нормативне регулювання цього питання – Конституція України. Також частково врегульовано ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» та ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України».

2. Президент України – неналежний суб'єкт подання кандидатур на посаду Голови Фонду державного майна України, належним суб'єктом подання є Прем'єр-міністр України.

3. Президент України – неналежний суб'єкт подання кандидатур на посаду міністра внутрішніх справ України, належним суб'єктом подання є Прем'єр-міністр України.

4. Верховна Рада України – належний суб'єкт призначення на обидві посади.

5. Постанова – належний акт Верховної Ради України про призначення на обидві посади. Кількість голосів народних депутатів

є достатньою в обох випадках (більшість від конституційного складу – не менше ніж 226 народних депутатів України).

Задача 7

1. Нормативне регулювання – ч. 2 ст. 27 Конституції України та ст. 36 ККУ.

2. Згідно з ч. 1 ст. 36 ККУ необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної та достатньої в цій ситуації для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. *(Бал можна ставити і в тому випадку, якщо учень не дає визначення, а іншим чином показує розуміння поняття необхідної оборони – своїми словами, називаючи ознаки тощо.)*

3. Особа, яка завдала шкоди, не може посилатися на стан необхідної оборони, якщо насильство було спровоковано нею самою, тобто було передбачуваним наслідком її поведінки. Окремим випадком такого спровокованого насильства є бійка, під час якої учасники застосовують один до одного насильство певного ступеня. Таке спровоковане насильство не можна вважати «посяганням» у тому значенні, яке цьому терміну надається ст. 36 ККУ. Відповідно, посягання з боку Петра відсутнє.

4. Особливістю злочину, вчиненого з перевищенням меж необхідної оборони, є специфіка його мотиву, а саме: прагнення захистити інтереси особи, держави, суспільні інтереси, життя, здоров'я чи права того, хто обороняється, чи іншої особи від суспільно небезпечного посягання. У тому випадку, коли визначальним у поведінці особи було не відвернення нападу та захист, а бажання заподіяти шкоду потерпілому (розправитися), такі дії за своїми ознаками не становлять необхідної оборони, вони набувають протиправного характеру і мають розцінюватися на загальних підставах.

5. Отже, у цій ситуації відсутній стан необхідної оборони. Андрій повинен нести відповідальність на загальних підставах за заподіяння умисного тяжкого тілесного ушкодження (ст. 121 ККУ).

Задача 8

1. Товар, а саме статуетка, був переданий у розпорядження покупцеві, оскільки згідно зі ст. 664 ЦКУ надання товару в розпорядження покупця є моментом виконання обов'язку продавця передати товар покупцеві.

2. У цій ситуації правим є продавець, оскільки він спакував і передав покупцеві товар, тобто продавець надав товар у розпорядження покупцеві. Всі ці дії з боку продавця свідчать про те, що товар був готовий до передання покупцеві у належному місці й покупець проінформований про це. Своєю чергою, покупець кивнув на знак згоди з умовами купівлі-продажу. Покупець погодився на істотні умови договору купівлі-продажу, а саме: предмет і ціну. Договір є укладеним, якщо сторони досягли в належній формі згоди з усіх істотних умов договору (ч. 1 ст. 638 ЦКУ). Отже, продавець має право витребувати оплату, а покупець – обов'язок оплатити товар.

3. Відповідно до ст. 668 ЦКУ ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту передання йому товару, якщо інше не встановлено договором або законом.

4. Загибель речі була випадковою, і ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту передання йому товару.

Випадковим знищенням або випадковим пошкодженням майна (товару) визнається таке знищення або пошкодження, яке сталося не з вини учасників договору, а через випадкові причини й обставини (непереборної сили, простого випадку). Ризик такого випадкового знищення або пошкодження лежить на власникові, якщо інше не зазначено у договорі чи законі. Оскільки за загальним правилом право власності переходить до набувача в момент передачі речі, то й ризик її випадкового пошкодження або знищення також переходить в цей момент, якщо інше не обумовлено договором або законом.

5. Так, за інших умов відповідь зміниться. У цьому випадку не буде виконання обов'язку продавця передати товар за ст. 664 ЦКУ, оскільки не був укладений договір купівлі-продажу, відповідно у продавця не виникло обов'язку передати товар, та й сам товар не був наданий у розпорядження покупцеві, але покупець має відшкодувати завдання матеріальної шкоди на підставі виникнення недоговірною зобов'язання. Відповідно до ч. 1 ст. 1166 ЦКУ будь-яка майнова шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується особою, яка її завдала, в повному обсязі. Отже, в цьому випадку договірною зобов'язання не буде, але особа, яка розбила статуетку, має відшкодувати завдану шкоду на підставі самого факту завдання шкоди майну продавця. А також відповідно до ч. 2 ст. 1166 ЦКУ «Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини». Оскільки в цивільному праві діє презумпція вини, то саме заподіювач шкоди має доводити відсутність своєї вини. Отже, якщо особа, яка розбила статуетку, не доведе, що це сталося не з її вини, то вона буде відшкодовувати шкоду у повному обсязі внаслідок її завдання відповідно до ст. 1166 ЦКУ.

11 клас

Тестові завдання

І. Оберіть одну правильну або дайте власну відповідь.

№	Відповідь
1	Імперативний
2	А (п. 7 ч. 1 ст. 31 ЗУ «Про Національну поліцію»)
3	В (ч. 2 ст. 92 ЗУ «Про державну службу»)
4	А (ст. 1 ЗУ «Про адміністративну процедуру»)
5	Г (п. 3 ч. 2 ст. 21 ЗУ «Про громадські об'єднання»)
6	В (ч. 2 ст. 17 ЗУ «Про центральні органи виконавчої влади»)
7	В (ч. 3 ст. 9 БКУ)
8	В
9	Г (ст. 20 ГПКУ, ст. 19 КАСУ)
10	Земельного сервітуту (ст. 99 ЗКУ)
11	А (ч. 2 ст. 383 КПКУ)
12	Г (п. 12 ч. 1 ст. 3 КПКУ)
13	Б (ст. 67 ККУ)
14	А (ст. 33 ККУ)
15	В (ст. 84-1 ККУ)
16	В (ст. 70 ККУ)
17	А (ст. 73 ККУ)
18	Г (ст. 88 ККУ)
19	Б (ст. 96 ККУ)
20	Г (ст. 96-6 ККУ)

№	Відповідь
21	А (ч. 1 ст. 16 ВКУ)
22	А (ст. 28 Конституції України)
23	В (п. 1 розділу IV ЗУ «Про Конституційний Суд України»)
24	Б (ст. 3 ЄКПЛІ)
25	Б (п. 5 ч. 1 ст. 24, ч. 3 ст. 26, п. 1 ч. 1 ст. 51, ст. 188 КЗпПУ)
26	В (ст. 147 КЗпПУ)
27	Г (ч. 1 ст. 39 ЦКУ)
28	Б (ч. 2 ст. 32 ЦКУ)
29	В (ст. 61 СКУ)
30	В (ст. 9 ЗУ «Про захист прав споживачів»)
31	В (ст. 242 ЦКУ)
32	Б (п. 2, 7 ч. 2 ст. 293 ЦПКУ)
33	В (ст. 161 ЦПКУ)
34	Б (ст. 43 ЦПКУ)
35	Г (ч. 1 ст. 42 ЦПКУ)
36	В (ст. 252 СКУ)
37	В (ч. 3 ст. 337 ЦКУ)
38	Г (глава 3 СКУ)
39	Г (ч. 4 ст. 5 ККУ)
40	В

II. Установіть відповідність.

№ завдання	№ запитання	Відповідь	Коментар
1	1	Д	Ч. 2 ст. 87 ККУ
	2	Б	Ч. 5 ст. 82 ККУ
	3	Е	Ч. 2 ст. 71 ККУ
	4	А	Ч. 5 ст. 82 ККУ
	5	В	Ч. 2 ст. 103 ККУ

№ завдання	№ запитання	Відповідь
2	1	В
	2	Е
	3	Б
	4	А
	5	Г

Задачі**Задача 1**

Ст. 6, 18 ЗУ «Про Кабінет Міністрів України».

1. Посади членів Кабінету Міністрів України належать до політичних, тобто призначення на них здійснюється за політичними критеріями.

2. На членів Кабінету Міністрів України не поширюється законодавство про працю та державну службу.

3. У цій ситуації слід керуватися Конституцією України й ЗУ «Про Кабінет Міністрів України».

4. Член Кабінету Міністрів України може бути звільнений Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України.

5. Для політичних посад характерна так звана політична відповідальність, що включає можливість звільнення без потреби обґрунтування підстав. Саме тому ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» не містить вичерпного переліку підстав для звільнення з посади члена Кабінету Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України.

Задача 2

1. Вказана ситуація регульована ст. 17, 18, 247 КУпАП та стосується обставин, що виключають адміністративну відповідальність.

2. Дії Черненка не є адміністративним правопорушенням, оскільки вчинені у стані крайньої необхідності. Вчинення особою діяння у стані крайньої необхідності відповідно до ст. 18 КУпАП не містить вини.

3. Крайня необхідність характеризується усуненням небезпеки, яка загрожує державному або громадському порядку, власності, правам і свободам громадян, установленому порядку управління, за умови, що ця небезпека за даних обставин не могла бути усунута іншими засобами.

4. Заподіяна шкода в стані крайньої необхідності є менш значною, ніж відвернена. Як випливає з умови правової ситуації, дії Черненка не спричинили шкоди жодним правам чи інтересам інших осіб.

5. Крайня необхідність є обставиною, що виключає адміністративну відповідальність, тобто водій маршрутного автобуса Черненко не підлягає адміністративній відповідальності, постанова про накладення адміністративного стягнення щодо нього повинна бути скасована судом, а провадження у справі про адміністративне правопорушення підлягає закриттю.

Задача 3

1. Відповідно до п. 2 ст. 21 СКУ «проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя».

2. Відповідно до ст. 74 СКУ, якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними.

3. Відповідно до ст. 60 ЦКУ майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині й чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ,

набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Липко, таким чином, була співвласницею двокімнатної квартири та земельної ділянки, інших коштовних речей, набутих під час спільного проживання однією сім'єю.

4. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без реєстрації шлюбу не є підставою для виникнення у них права на спадкування за законом у першу чергу. Один із подружжя визнається спадкоємцем за законом, лише якщо він перебував у зареєстрованому шлюбі, а не у фактичних шлюбних відносинах. У цьому випадку громадянка Липко належатиме до 4-ї черги спадкоємців.

5. Ломакіна є спадкоємицею першої черги за законом і тому може претендувати на все майно, набуте Ломакіним, зокрема під час його проживання однією сім'єю з Липко, та на будь-яке інше майно, набуте Ломакіним.

Задача 4

1. Відповідно до ст. 2 ЗУ «Про відпустки» право на відпустки мають громадяни України, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи.

Відповідно до ст. 74 КЗпПУ громадянам, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи, надаються щорічні (основна й додаткові) відпустки зі збереженням на цей період місця роботи (посади) і заробітної плати.

2. Згідно із ч. 1 ст. 80 КЗпПУ невикористані дні щорічної відпустки працівник має право використати у наступні роки. Тож Власов має право на нарахування невикористаних ним днів відпустки.

3. Відповідно до ч. 1 ст. 83 КЗпПУ та ч. 1 ст. 24 ЗУ «Про відпустки» у разі звільнення працівника йому виплачується грошова компенсація за всі невикористані ним дні щорічної відпустки, а також додаткової відпустки працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину

з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи. Отже, Власов, який був звільнений у зв'язку з виходом на пенсію, має право на компенсацію за всі невикористані відпустки за весь період роботи.

4. Згідно зі ст. 233 КЗпПУ працівник може звернутися до суду щодо стягнення належних йому виплат при звільненні протягом трьох місяців з дня, коли він дізнався або міг дізнатися про порушення свого права.

5. Якщо суд задовольнить позов Власова, то ТОВ «Юнісофт» буде зобов'язане виплатити йому компенсацію за 24 календарні дні невикористаної відпустки (ст. 83 КЗпПУ); відшкодувати моральну шкоду, якщо Власов доведе, що порушення з боку роботодавця спричинило йому значні моральні чи матеріальні втрати.

Задача 5

Наведена ситуація – це випадок набуття майна від особи, яка не мала права його відчужувати. Це регулюється нормами ЦКУ щодо права власності та наслідків незаконного володіння майном.

1. Відповідно до ст. 316 ЦКУ правом власності є право особи на річ (майно), яке вона реалізує відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Право власності є непорушним, і його набуття можливе лише у передбачений законом спосіб.

2. Згідно із ч. 1 ст. 388 ЦКУ, якщо майно за відплатним договором придбане в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише у разі, якщо майно:

1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння;

2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння;

3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом.

Оскільки телефон було викрадено у Горбача, він має повне право вимагати його повернення.

3. У цьому випадку Куриленко знав або повинен був знати про можливе викрадення телефона, адже ціна була значно нижчою за ринкову; він знав про пограбування сусіда, бачив у нього схожий

телефон раніше. Це свідчить про недобросовісність набувача, що є підставою для витребування майна у нього на користь законного власника (ст. 388 ЦКУ).

4. Відповідно до ст. 387 ЦКУ Горбач як законний власник має право витребувати свій телефон з чужого незаконного володіння. Куриленко зобов'язаний повернути йому телефон без будь-якої компенсації.

5. Якщо Куриленко бажає повернути свої гроші, він може вимагати відшкодування від продавця телефона (незнайомця).

Згідно з ч. 1 ст. 1166 ЦКУ майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Відповідно крадія телефона зобов'язаний її відшкодувати.

Задача 6

Нормативне регулювання – ст. 15, 185, 191, 193 ККУ.

Стосовно офіціанта Олега

1. Кримінальна відповідальність за привласнення майна передбачена у двох випадках: привласнення чи розтрата чужого майна, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні (ст. 191 ККУ), або незаконне привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, що має особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність.

2. Оскільки планшет не був ввірений Олегу й не перебував у його віданні, не володіє історичною, науковою, художньою чи культурною цінністю, то підстав для притягнення його до кримінальної відповідальності немає. Питання щодо повернення планшета і відшкодування збитків має вирішуватися у цивільно-правовому порядку.

Стосовно Максима

1. У неповнолітнього Максима, який є учнем 11 класу, фізичною осудною особою (суб'єктом), що досягла 14-річного віку, наявний прямий умисел (суб'єктивна сторона) на таємне викрадення (об'єктивна сторона) планшета (предмета кримінального правопорушення, об'єктом є право власності).

2. Максиму не вдалося заволодіти майном з незалежних від нього причин (ст. 15 ККУ – з причин, що не залежали від його волі, не вчинив усіх дій, які вважав необхідними для доведення кримінального правопорушення до кінця). Отже, він повинен нести кримінальну відповідальність за незакінчений замах на крадіжку.

Задача 7

Нормативне регулювання – ст. 26–28 ККУ (співучасть), розділ XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» ККУ (*знання статей розділу НЕ ВИМАГАЄТЬСЯ, потрібне тільки загальне розуміння, що це кримінальне правопорушення*), ст. 304 ККУ (втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність).

Загальні положення щодо співучасті (ст. 26–28 ККУ): співучастю є умисна спільна участь декількох суб'єктів у вчиненні умисного кримінального правопорушення. Співучасниками кримінального правопорушення разом із виконавцем є організатор, підбурювач і пособник. Кримінальне правопорушення визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення.

Стосовно навчання: Олексій та Ігор, будучи повнолітніми фізичними осудними особами (суб'єктами), умисно (суб'єктивна сторона) вчинили втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність (об'єктивна сторона, об'єктом є моральні засади суспільства щодо виховання неповнолітніх).

Стосовно іспиту: Олексій, Ігор і Данило спільно, за попередньою змовою групою осіб, вчинили комп'ютерний злочин (*від учнів не вимагається точного формулювання конкретної статті*). При цьому Данило є виконавцем («виконавцем (співвиконавцем) є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами кримінального правопорушення безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила кримінальне правопорушення, передбачене цим Кодексом», – п. 2 ст. 27 ККУ), а Олексій та Ігор – підбурювачами («підбурювачем є особа, яка

умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення», – п. 4 ст. 27 ККУ).

Стосовно подальшої діяльності Данила: оскільки співучасть у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь, а подальші дії Данила не охоплювалися умислом Олексія та Ігоря, то він буде нести відповідальність за всі діяння самостійно.

Задача 8

1. Судом буде відмовлено у позові Юзька до Кравченко про визнання шлюбу недійсним.

2. Ч. 1 ст. 39 СКУ визначено, що недійсним є шлюб, зареєстрований з особою, яка одночасно перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі. Жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі (одношлюбність, ч. 1 ст. 25 СКУ).

3. Відповідно до ч. 1 ст. 43 СКУ розірвання шлюбу НЕ є перешкодою для визнання шлюбу недійсним.

4. Згідно з ч. 2 ст. 43 СКУ, якщо шлюб розірвано за рішенням суду, позов про визнання його недійсним може бути пред'явлено лише після скасування рішення суду про розірвання шлюбу.

5. Вирішуючи конкуренцію між нормами ч. 1 ст. 39 СКУ та ч. 2 ст. 43 СКУ, підлягає застосуванню остання норма, оскільки саме вона містить спеціальну умову для визнання шлюбу, який розірвано за рішенням суду, недійсним, а саме: скасування рішення суду про розірвання шлюбу. Тобто у цій ситуації Юзько для визнання шлюбу, укладеного з Кравченко, недійсним повинен звернутися до суду з вимогою скасувати рішення суду про розірвання шлюбу, оскільки Кравченко підтвердила факт перебування в іншому шлюбі під час реєстрації шлюбу з Юзьком.

Список літератури

Історія

1. Блек Д. Історія світу від найдавніших часів до сьогодення. Харків : Vivat, 2022. 256 с.
2. Всесвітня історія : підруч. для 8 кл. закл. загальної середньої освіти / І. Д. Васильків, В. В. Островський, О. Я. Басюк та ін. Тернопіль : Астон, 2021. 180 с.
3. Всесвітня історія : підруч. для 9 кл. закл. загальної середньої освіти / І. Я. Щупак, О. В. Бурлака, Н. С. Власова та ін. Київ : УОВЦ «Оріон», 2022. 280 с.
4. Всесвітня історія. Рівень стандарту : підруч. для 10 кл. закл. загальної середньої освіти / І. Д. Васильків, Р. Б. Сіромський, В. В. Островський. Тернопіль : Астон, 2023. 204 с.
5. Всесвітня історія. Рівень стандарту : підруч. для 11 кл. закл. загальної середньої освіти / І. Д. Васильків, Р. Б. Сіромський, В. В. Островський. Тернопіль : Астон, 2024. 192 с.
6. Герст Д. Найкоротша історія Європи / пер. з англ. А. Вовченко. Київ : Наш формат, 2021. 230 с.
7. Дух Л. І. Історія України. Хронологічні таблиці: історичні факти, історичні постаті, документи, розвиток культури : навч. довід. Харків : Навчальна література, 2017. 126 с.
8. Історія в термінах і поняттях : довідник. Вишгород : ПП Сергійчук М. І., 2014. 732 с.
9. Історія та культура України. Частина I : навч. посіб. / Т. Ю. Герасимов, А. Б. Пономаренко, Т. І. Сідлецька. Вінниця : ВНТУ, 2025. 207 с.
10. Історія України : навч. посіб. для 8 кл. закл. загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. Тернопіль : Астон, 2025. 264 с.
11. Історія України : підруч. для 7 кл. закл. загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. Тернопіль : Астон, 2024. 192 с.

12. Історія України : підруч. для 9 кл. закл. загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. Тернопіль : Астон, 2022. 240 с.
13. Історія України (профільний рівень) : підруч. для 11 кл. закл. загальної середньої освіти / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. Харків : Ранок, 2019. 256 с.
14. Історія України. Рівень стандарту : підруч. для 10 кл. закл. загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. Тернопіль : Астон, 2023. 292 с.
15. Кульчицький С. В., Власов В. С., Панарін О. Є. Історія України : довідник для абітурієнтів та школярів. Вид. 7-ме перероб. та допов. Київ : Літера ЛТД, 2020. 528 с.
16. Лазарович М. Історія та культура України : підруч. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 731 с.
17. Ліндсі Дж. Коротка історія культури: від первісного суспільства до доби Відродження / пер. з англ. В. Герасимчук, Л. Герасимчук. Київ : Мистецтво, 2020. 432 с.

Правознавство

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 05 березня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Виборчий кодекс України : Закон України від 19.12.2019 № 396-IX : станом на 31 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII : станом на 12 березня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 20.03.2025).
4. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III : станом на 07 лютого 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 20.03.2025).
5. Кишеньковий довідничок. Основи права / упоряд.: М. В. Бармак, О. Я. Бармак. Тернопіль : Астон, 2018. 416 с.

6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV : станом на 11 березня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 20.03.2025).
7. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 27 березня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 28.03.2025).
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X : станом на 13 березня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 20.03.2025).
9. Конституція України від 28 червня 1996 р. : офіц. вид. / Верховна Рада України. Київ : Парламент. вид-во, 2015. 103 с.
10. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 26 лютого 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.03.2025).
11. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 26 лютого 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.03.2025).
12. Основи правознавства. Ч. 1: Загальні положення права : навч. посіб. / О. В. Гуляк та ін. Одеса : Військова академія, 2019. 226 с.
13. Правознавство (профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закл. загальної середньої освіти / В. М. Кравчук, А. А. Єзеров, І. Д. Васильків. Тернопіль : Астон, 2023. 310 с.
14. Правознавство (профільний рівень) : підруч. для 11 кл. закл. загальної середньої освіти / О. Наровлянський. Київ : Грамота, 2019. 272 с.
15. Ратушняк С. П. Правознавство. Довідник школяра : посіб. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 300 с.
16. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III : станом на 19 грудня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 20.03.2025).
17. Скаун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. Вид. 4-те, допов. і перероб. Київ : Правова єдність, 2013. 524 с.
18. Філіпенко Т., Сутковий В. Основи правознавства : підруч. для 9 кл. закл. загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2022. 143 с.

19. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 12 березня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.03.2025).
20. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 12 березня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 20.03.2025).
21. Ющик О. І., Бошицький Ю. Л., Риндюк В. І. Конституційні основи розвитку законодавства України : навч. посіб. Київ : Юридична думка, 2015. 155 с.

Список ілюстрацій

Сторінка	Джерело зображення
11	Історія України : навч. посіб. для 8 кл. закл. загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. Тернопіль : Астон, 2025. С. 107
12	URL: https://pomahach.com/uploads/posts/2020-10/proanalizuete-zobrazhenu-kartoshemu--kartoshema-daye-zmogu-67785.jpg (дата звернення: 10.03.2025)
12 (1)	URL: https://www.wikiart.org/uk/mikelandzhelo/pieta-1550 (дата звернення: 10.03.2025)
12 (2)	URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ліза_дель_Джокондо#/media/Файл:Mona_Lisa,_by_Leonardo_da_Vinci,_from_C2RMF_retouched.jpg (дата звернення: 10.03.2025)
12 (3)	URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сикстинська_Мадонна#/media/Файл:Raffael,_Sixtinska_madonnan.jpg (дата звернення: 10.03.2025)
14 (1)	Історія України : підруч. для 9 кл. закл. загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. Тернопіль : Астон, 2022. С. 75
14 (2)	Історія України : підруч. для 9 кл. закл. загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. Тернопіль : Астон, 2022. С. 75
14 (3)	Історія України : підруч. для 9 кл. закл. загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, М. Є. Крижановська, О. В. Наумчук. Тернопіль : Астон, 2022. С. 124
16	Burjalés L. Pedro Martínez López i Antonio de Brugada, artífexs de la sátira gráfica d'«El Sancho Gobernador» (1836–1837). <i>Locus Amoenus</i> . 2017. 15. P. 184. DOI: https://doi.org/10.5565/rev/locus.311 (дата звернення: 10.03.2025)

- 32 (1) Valtman Edmund S. «Stick 'em up!». *The Hartford Times*. 1964, June 9. URL: <https://www.loc.gov/item/2014649379/> (дата звернення: 10.03.2025)
- 32 (2) Berryman Clifford K. «Of course we may have to change remedies if we don't get results». *Washington Star*. 1934, January 5. URL: <https://firstamendmentmuseum.org/exhibits/virtual-exhibits/art-politics-300-years-of-political-cartoons/political-cartoons-part-4-1900-1950/> (дата звернення: 10.03.2025)
- 32 (3) Sir Bernard Partridge. «And how are we feeling today?» : [English cartoon]. 1945. URL: <https://www.meisterdrucke.ie/fine-art-prints/Sir-Bernard-Partridge/1192591/And-how-are-we-feeling-today.html> (дата звернення: 10.03.2025)

Відомості про авторів

ІСТОРІЯ

Руккас
Андрій
Олегович   доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи
історичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат історичних наук, доцент

Хлібовська
Ганна
Миколаївна   доцент кафедри всесвітньої історії факультету історії,
політології та національної безпеки Волинського
національного університету імені Лесі Українки,
кандидат історичних наук, доцент

ПРАВознавство

Батан
Юрій
Дмитрович   доцент кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична
академія», кандидат юридичних наук

Герасимчук
Сергій
Сергійович   старший викладач кафедри цивільного, господарського
та екологічного права Університету митної справи
та фінансів, кандидат юридичних наук

Козич
Ігор
Васильович   завідувач кафедри політики у сфері боротьби
зі злочинністю та кримінального права юридичного
факультету Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук,
професор

Крестовська
Наталя
Миколаївна   завідувач кафедри морського права
Навчально-наукового інституту морського права
та менеджменту Національного університету
«Одеська морська академія», доктор юридичних наук,
професор

Лисик
Володимир
Михайлович   доцент кафедри міжнародного права факультету
міжнародних відносин Львівського національного
університету імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук, доцент

Матвєєва
Лілія
Георгіївна

завідувач кафедри загальноправових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Мирза
Світлана
Степанівна

доцент кафедри загальноправових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Муза
Олег
Валентинович

професор кафедри публічного та міжнародного права
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана, доктор юридичних наук

Навчальне видання

**Завдання IV етапу
Всеукраїнських учнівських олімпіад
з навчальних предметів**

2024/2025 навчальний рік

**ІСТОРІЯ
ПРАВознавство**

Практикум

Редагування *Н. І. Гетьман*
Дизайн обкладинки *О. А. Чекановська*
Верстання *Л. В. Северенчук*

У виданні з навчальною метою
використані матеріали, в тому числі ілюстративні,
що містяться у вільному доступі в мережі Інтернет

Формат 60×84 1/16. Папір офс. 80 г/м².
Друк цифровий. Ум. друк. арк. 8,84.
Наклад 300 пр.

Видавництво: Національний центр «Мала академія наук України»,
Кловський узвіз, буд. 8, м. Київ, 01021
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 6999 від 04.12.2019

